KØN MUSEUM FOR KØNNENES KULTURHISTORIE

OM AKTIVISTEN ASTRID LINDGREN

ELEVBOG

4.- 6. KLASSE

#INGENLILLELORT

KOLOFON

#INGENLILLELORT –
OM AKTIVISTEN ASTRID LINDGREN

UDVIKLET AF MUSEET KØN
I SAMARBEJDE MED ASTRID
LINDGRENS NÄS

© KØN 2021
WWW.KONMUSEUM.DK

Dette undervisningsmateriale knytter sig til udstillingen *#Ingenlillelort – en udstilling om aktivisten Astrid Lindgren*, som vises på KØN 2021-2022.

Det er muligt at booke et undervisningsforløb i udstillingen. Læs mere på www.konmuseum.dk/undervisning. Materialet kan også benyttes uafhængigt af et besøg på KØN.

Materialet består af elevbog og lærervejledning.

Download lærervejledning fra museets hjemmeside.

Det er også muligt at downloade elevbogen som pdf fra museets hjemmeside.

TEKST
Anna Svenning

FAGLIG SPARRING OG KORREKTUR
Ulla Lodberg Skjærlund
Inger Svane

GRAFISK OPSÆTNING
Creative ZOO

FORSIDEGRAFIK OG LOGO
Karin Brodén, BrodenDesign

TRYK
Narayana press

TAK TIL
Astrid Lindgrens Näs
Astrid Lindgren AB
Børns Vilkår
UNICEF Danmark
Børnerådet

RETTIGHEDER
Tekstuddrag og citater af Astrid Lindgren samt illustrationer fra Astrid Lindgrens bøger er bragt med tilladelse fra Gyldendal og Astrid Lindgren AB

UDVIKLET MED STØTTE FRA
Salling Fondene
Spar Nord Fonden
Aage og Johanne Louis-Hansens Fond
Knud Højgaards Fond
Augustinus Fonden
Beckett Fonden
Lemvigh-Müller Fonden
Konsul Georg Jorck og Hustru Emma Jorcks fond
STIBOFONDEN
Sydbank Fonden

ISBN: 978-87-88923-07-0

EAN: 9788788923070

INDHOLD

SIDE 08 **FORORD | TAK**
(til lærere og forældre)

SIDE 09 **SÅDAN BRUGER DU BOGEN**
(til elever)

SIDE 10 **BRÆNDER DU FOR NOGET?**

SIDE 12 **KENDER DU MUSEET KØN?**

SIDE 14 **KENDER DU ASTRID LINDGREN?**

SIDE 16

TEMA 1
BØRNS RETTIGHEDER

- **DA MIA STJAL**
  Uddrag af Bogen om Madicken
- **VOLD MOD BØRN I VERDEN**
- **HVAD ER VOLD MOD BØRN?**
- **BØRNEKONVENTIONEN – ALLE BØRNS GRUNDLOV**
- **DA PIPPI LAVEDE EN QUIZ**
  Uddrag af Bogen om Pippi Langstrømpe

SIDE 40

TEMA 2
DYRENE OG NATUREN

- **DIN OG MIN SKOV, RÆVENES, UGLERNES OG EDDERKOPPERNES SKOV**
  Uddrag af Ronja Røverdatter
- **SANS NATUREN**
  Uddrag af Bogen om Emil fra Lønneberg
- **KLATRETRÆER, LEGETRÆER, DRØMMETRÆER, MANGE, MANGE TRÆER**
- **JORDENS LUNGER**
- **EN NATUR MED PLADS TIL MANGE FORSKELLIGE INSEKTER, DYR OG PLANTER**
- **FNs VERDENSMÅL OM JORDKLODENS RESSOURCER OG KLIMA**
- **DYRENES FORHOLD**

SIDE 58

TEMA 3
KØN OG KØNSROLLER

- **KØN, KØNSROLLER OG NORMER – HVAD ER DET?**
- **DA PIPPI HJALP VILLE**
  Uddrag af Bogen om Pippi Langstrømpe
- **HVILKEN BETYDNING HAR KØN OG KØNSROLLER I DAG?**
- **KØN ER I VORES SPROG**
- **KØN ER I DE TING, VI HAR I VORES HJEM**
- **KØN ER I BØRNS LEGE**
  Uddrag af Bogen om børnene i Bulderby
- **KØN ER I VORES UDSEENDE**
- **DER ER SKET MEGET, SIDEN ASTRID LINDGREN BLEV FØDT**
- **FNs VERDENSMÅL OM LIGESTILLING**

SIDE 86

TEMA 4
MOD

- **DA RONJA SAGDE FRA OVER FOR SIN FAR**
  Uddrag af Ronja Røverdatter
- **MOD KAN VÆRE MANGE TING**
  Uddrag af Rasmus på farten
- **DA ALFRED BLEV ALVORLIGT SYG**
  Uddrag af Bogen om Emil fra Lønneberg
- **ET ØNSKE OM EN FREDELIG VERDEN**
- **DIN OG ANDRE BØRNS FORTÆLLINGER OM MOD**
- **NÅR BØRN KÆMPER FOR AT ÆNDRE VERDEN**

FORORD | TAK

Af Julie Rokkjær Birch, museumsdirektør

KØN er et museum, der vil styrke viljen til et ligestillet samfund. Vi indsamler genstande og fortæller historier, der sjældent bliver fortalt. Her kan man blive klogere på, hvordan synet på køn har ændret sig op gennem historien - og man kan se sin egen (køns)rolle sat i perspektiv.

Vi tror på, at vi ved at debattere køn, ligestilling og mangfoldighed på et historisk forankret grundlag og med oplevelsen i centrum kan skabe indsigt, engagere og inspirere til forandring.

Dette undervisningsmateriale er skabt i denne ånd.

Materialet anlægger helt nye vinkler på Astrid Lindgrens liv og virke i undervisningssammenhæng og inddrager FNs Verdensmål og FNs Børnekonvention.

En stor tak til Astrid Lindgrens Näs i Vimmerby, Lindgrens barndomshjem og nu museum for hendes liv og virke. Samarbejdet om udstillingen *#ingenlillelort – om aktivisten Astrid Lindgren* (KØN 2021-22) har lagt grundstenen til dette materiale.

En særlig tak til formidlingsinspektør på KØN, Anna Svenning, som står bag undervisningsmaterialet. Også tak til museumsinspektør Sara Bradley og museumsmedhjælper Ulla Lodberg Skjærlund og fhv. lektor Inger Svane for kompetent faglig sparring undervejs.

Tak til Børns Vilkår, UNICEF Danmark og Børnerådet for deres bidrag.

Museet er dybt taknemmelig over samarbejdet med de fonde, der generøst har ydet økonomisk støtte til både udstilling, aktiviteter og undervisningsmateriale tilknyttet *#ingenlillelort.* Tak for at kunne se det længerevarende potentiale i emnet og tak for modet til at lade os udforske og formidle en mere ukendt og aktivistisk side af Astrid Lindgren.

SÅDAN BRUGER DU BOGEN

Du skal nu sammen med dine klassekammerater i gang med et undervisningsforløb om forfatteren Astrid Lindgren.

I denne bog kan du læse om Astrid Lindgren. Bogen er inddelt i fire temaer: *Børnerettigheder, dyrene og naturen, køn og kønsroller* og *mod*.

Du vil i hvert tema møde uddrag fra Astrid Lindgrens bøger. Uddragene er indrykket med en streg på venstre side og skrevet med mørkeblå skrift.

Og så er der en række opgaver. De er i de farvede bokse. Din lærer fortæller dig, hvilke opgaver du skal arbejde med. Ved hver opgave er der et ikon. Ikonet fortæller dig, om du skal arbejde alene eller sammen med andre. Her kan du se en oversigt over ikonerne:

FÆLLES

Hele klassen løser opgaven sammen.

MAKKERARBEJDE

Du arbejder sammen med din sidemakker eller med en anden elev fra klassen.

GRUPPEARBEJDE

I arbejder sammen i grupper.

INDIVIDUELT

Du løser opgaven alene.

BRÆNDER DU FOR NOGET?

Her ser du Astrid Lindgren fotograferet med et brækjern. Billedet er fra 1976, og Astrid Lindgren er 68 år gammel.

Brænder du for en sag? Oplever du en uretfærdighed, som du gerne vil ændre? Og ved du, hvordan du når ud med dit budskab?

Det vidste Astrid Lindgren. Når hun blev vred over noget, sagde hun sin mening højt. Og hun fik folk til at lytte, selvom det ikke altid var lige nemt.

Mon du kender Astrid Lindgren? Du har måske hørt historierne om *Ronja Røverdatter, Brødrene Løvehjerte, Emil fra Lønneberg* og *Pippi Langstrømpe*? De historier skrev hun. Hun skrev et hav af andre børnebøger, som du måske også kender – for eksempel *Alle vi børn i Bulderby, Rasmus på farten* og *Madicken*.

Astrid Lindgren var først og fremmest forfatter. Hun elskede at fortælle børn og voksne gode historier. I historierne er børnene altid det vigtigste. Men også naturen og dyrene har en særlig plads.

Astrid Lindgren kæmpede for at ændre verden, så den blev et bedre sted at være for børn, for dyr og for naturen.

Det gjorde hun på flere måder. Hun holdt taler, hun skrev i avisen, og hun stillede op til interviews. Hun skrev også breve til de mænd, som bestemte i et land. De var ikke altid enige med hende.

På den måde kan man sige, at Astrid Lindgren var aktivist. En aktivist er en, der aktivt kæmper for en sag, og som forsøger at ændre verden med sine handlinger. Det kræver ofte mod.

Denne bog handler om Astrid Lindgren som aktivist og om nogle af de sager, hun kæmpede for.

Bogen er delt ind i fire temaer: ***BØRNERETTIGHEDER, DYRENE OG NATUREN, KØN OG KØNSROLLER OG MOD.***

På museet KØN vises en udstilling om Astrid Lindgren. Måske skal du besøge udstillingen sammen med din klasse. Men inden da skal du vide lidt mere om Astrid Lindgren og hendes kamp for at ændre verden.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvad bruges et brækjern til?
- Se på billedet af Astrid Lindgren (på modsatte side). Hvad tror I, Astrid Lindgren vil bruge brækjernet til?
- Se på bogens forside. Der er en illustration af Astrid Lindgren med knyttet næve og solbriller. Hvad kommer I til at tænke på, når I ser billedet?
- Titlen på dette undervisningsmateriale er *#ingenlillelort – ingen lille lort*. Det er et citat fra bogen *Brødrene Løvehjerte*, som Astrid Lindgren har skrevet. Her siger en af bogens personer: *"Nogle gange må man gøre ting, også selv om det er farligt. Ellers er man ikke et menneske, men bare en lille lort"*. Hvad tror I, Astrid Lindgren vil fortælle med det citat?

En udstilling om aktivisten
Astrid Lindgren
MUSEUM & CAFÉ
KØN
KØN
KØN
#INGENLILLELORT

KENDER DU MUSEET KØN?

Museet KØN ligger i Aarhus. Det er et museum om køn, kønsroller og ligestilling gennem tiden.

Indtil 2016 handlede museets arbejde og udstillinger kun om kvinders historie - og det hed derfor Kvindemuseet. Nu fortæller museet også om drenge, mænd og mennesker, der ikke er eller opfatter sig selv som kvinder eller mænd. Derfor hedder museet nu KØN.

Museet KØN viser udstillinger om, hvordan kønnene har levet gennem tiden. De skal få os til at tænke over, hvad køn egentlig betyder. Hvad har køn betydet før, og hvad betyder det i dag - for børn, for unge og for voksne? Museet arbejder på, at vi får et mere ligestillet samfund nu og i fremtiden. Det betyder, at alle skal have lige rettigheder og lige muligheder – uanset køn.

Den store bygning, som museet bor i, var Aarhus' rådhus fra 1857 til 1941. Det har i mange år også været byens politistation og fængsel. Bygningen fortæller derfor i sig selv mange spændende historier. I byrådssalen har politikerne holdt møder og diskuteret regler for, hvordan tingene skulle være i Aarhus. Herunder også regler, der handler om køn og opfattelser af køn.

Indtil slutningen af 2022 viser museet en udstilling om forfatteren Astrid Lindgren. Denne udstilling kommer fra Sverige, hvor Astrid Lindgren boede. Både i sit liv og sit forfatterskab satte hun på mange måder fokus på køn og kønsroller. Astrid Lindgren kæmpede også for at ændre verden, så den blev et bedre sted for børn, for dyr og for naturen. Det er det, udstillingen handler om.

Kom og besøg os – og tag din familie med!

Læs mere om museet på
www.konmuseum.dk

Her ser du Aarhus' gamle rådhus, som nu er museet KØN.

KENDER DU ASTRID LINDGREN?

Her kan du læse om Astrid Lindgrens liv.

Astrid Lindgren blev født på gården Näs, som ligger i Småland i Sverige. Näs udtales som *næs*. Det var den 14. november 1907, og dengang var det helt normalt, at børn blev født i hjemmet og ikke på et sygehus. Astrid Lindgren havde en storebror. Senere fik hun også to mindre søstre.

Da familien boede på en gård, var der altid nok at gøre. Markerne skulle dyrkes, og dyrene skulle passes. Der var både heste, køer, grise, høns og geder. Astrid Lindgren og hendes søskende hjalp til. Men de havde også tid til at lege. Og de legede og legede – i huset, i stalden og i naturen omkring dem. Astrid Lindgren huskede sin barndom som god og tryg.

Astrid Lindgren elskede at få fortalt historier. Hendes far var dygtig til at fortælle. Han fortalte børnene historier fra sin barndom. Hun fik også fortalt historier af Edit. Edit var barn af en af de personer, som hjalp til på gården. Hun var lidt ældre end Astrid Lindgren, og hun kunne læse. Hun læste eventyr for Astrid Lindgren, som så fortalte dem videre til sine søskende.

Da Astrid Lindgren havde lært at læse, læste hun alt, hvad hun kom i nærheden af. Hun kunne også godt lide at skrive. Da hun var 13 år gammel, fik hun trykt en stil i den lokale avis. Astrid Lindgren ville gerne være journalist, og hun blev journalistelev på den lokale avis. Men i 1926, da Astrid Lindgren var 18 år gammel, blev hun gravid. Faren til barnet var meget ældre end hun og gift med en anden kvinde.

Astrid Lindgren ville gerne have barnet. Dengang var det ikke nemt at skulle have et barn uden at være gift. Det var skamfuldt, og folk sladrede om en. Derfor flyttede hun til Sveriges hovedstad, Stockholm, hvor ingen kendte hende. Da tiden kom, hvor barnet skulle fødes, rejste Astrid Lindgren til København. Her kunne hun nemlig føde uden at skulle fortælle, hvem der var barnets far. Hun fødte en dreng, som hun kaldte Lars. Men det var svært at klare sig som enlig mor. Hun fik ikke meget i løn, og det var vanskeligt at få barnet passet, mens hun var på arbejde. Efter fødslen blev hun derfor nødt til at sætte Lars i pleje. Han kom til at være hos en familie, som boede lidt uden for København. Selv rejste Astrid Lindgren tilbage til Sverige. Her arbejdede hun og sparede penge sammen, så hun kunne besøge Lars så ofte som muligt.

Da Lars var tre år gammel, fik Astrid Lindgren ham hjem til Sverige. Først boede han hos sin mormor og morfar. Senere blev Astrid Lindgren gift, og så kunne Lars bo hos sin mor. Astrid Lindgren fødte sit næste barn i 1934. Det var en pige, som fik navnet Karin.

Astrid Lindgren begyndte at skrive små fortællinger, som blev trykt i forskellige blade. I 1944 skrev hun sin første bog. Det var en roman til unge piger. Senere vandt hun en konkurrence om den bedste børnebog. Bogen, hun vandt med, hedder *Pippi Langstrømpe*. Den blev udgivet i 1945, og den blev en stor succes.

I 1946 blev Astrid Lindgren ansat på det forlag, som udgav hendes bøger. Her skulle hun læse og arbejde med de tekster, som blev sendt til forlaget af andre forfattere.

Her ser du Astrid Lindgren. Billedet er fra udstillingen #ingenlillelort. Rundt om billedet er en masse af Astrid Lindgrens ord. De er på svensk, for Astrid Lindgren skrev selvfølgelig på svensk. Kan du genkende nogle af ordene?

Samtidig skrev hun på sine egne bøger. Hun skrev om formiddagen og arbejdede på forlaget om eftermiddagen.

Astrid Lindgren var meget flittig. Hun skrev blandt andet 47 billedbøger og 40 børne- og ungdomsbøger. Hun lavede også film og teaterstykker. Hendes bøger er oversat til rigtig mange sprog og læses i dag af børn over hele verden.

Da Astrid Lindgren nærmede sig de 70, begyndte hun at sige sin mening om forhold i samfundet. Når hun oplevede noget, hun syntes var uretfærdigt, forsøgte hun at ændre det. Det gjorde hun ved at skrive i avisen, holde taler og skrive breve til de mænd, som bestemte i et land. Det gjorde hun helt til sin død. Det er den del af hendes liv, denne bog handler om.

Den 28. januar 2002 døde Astrid Lindgren. Hun blev 94 år. Da hun var død, strømmede folk til det sted, hun boede, og tændte lys og lagde blomster udenfor. Astrid Lindgren har haft en stor betydning for rigtig mange mennesker.

GÅ PÅ NETTET OG FIND UD AF, HVILKE BØRNEBØGER ASTRID LINDGREN HAR SKREVET

- Hvilke af bøgerne kender I?
- Udskriv forsidebilleder af bøgerne, og lav en collage med dem, som I hænger op i klassen.

SE KLIP FRA FILMENE *PIPPI LANGSTRØMPE, EMIL FRA LØNNEBERG, MADICKEN* OG *RONJA RØVERDATTER*

- Tal sammen om de indtryk, de giver jer af Astrid Lindgrens personer og deres handlinger.

TEMA 1

BØRNS RETTIGHEDER

> Når man er
> vældig stærk, skal
> man også være
> vældig rar
>
> – fra bogen *Kender du Pippi Langstrømpe?*

Børns ret til et trygt og godt liv var noget af det allervigtigste for Astrid Lindgren. Hun sagde: "*Giv børnene kærlighed, mere kærlighed og endnu mere kærlighed, så kommer den sunde fornuft af sig selv*". Med det mente hun, at hvis et barn opdrages med kærlighed og anerkendelse og ikke med "hård hånd", så vil barnet vokse op og blive et kærligt og fornuftigt menneske.

Astrid Lindgren delte sine synspunkter om at opdrage børn kærligt og ikke-voldeligt i avisartikler og taler. Hun gav også penge til organisationer, som hjælper børn. Hun hjalp flygtningebørn, som havde problemer med at klare sig i det svenske samfund. Og hun skrev sammen med børn, som havde det svært.

Du skal nu arbejde med uddrag fra to bøger, som Astrid Lindgren har skrevet. Det første handler om pigen Madicken. Hun reagerer på en uretfærdighed, der bliver begået mod klassekammeraten Mia, selvom hun egentlig ikke kan lide Mia.
Det andet handler om Pippi. Hun sørger for, at de børn, som ikke kan deres skolelærdom, alligevel får at vide, at de er lige så meget værd som de dygtige børn.

Du skal også lære om FNs Børnekonvention, som handler om børns rettigheder. Du skal tale med din klasse om vold begået mod børn. Og så skal du lære, hvordan man som barn kan få hjælp, hvis man ikke bliver behandlet ordentligt eller retfærdigt.

I udstillingen #ingenlillelort kan du møde denne sten. Engang holdt Astrid Lindgren en tale om vold mod børn. Da hun holdt talen, var det stadig tilladt for forældre at slå deres børn. I talen fortalte hun om en mor, som ville slå sin dreng, fordi han havde været ulydig. Drengen skulle selv hente de grene, som moren kunne bruge til at afstraffe ham med. Men drengen kom grædende tilbage med en sten. "Jeg kunne ikke finde grene, men her er en sten, som du kan slå mig med", sagde han. Da begyndte moren også at græde, for hun forstod pludselig, at drengen måtte have tænkt: "Min mor vil gøre mig ondt. En sten er vel lige så god som grene". Og så besluttede hun sig for aldrig mere at slå sit barn. Stenen blev lagt på en hylde i køkkenet som en påmindelse om, at forældre ikke skal slå deres børn.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvad vil det sige at opdrage børn med kærlighed og anerkendelse? Og hvad vil det sige at opdrage børn med "hård hånd"?
- Hvordan forstår I citatet fra bogen *Kender du Pippi Langstrømpe?*: *"Når man er vældig stærk, skal man også være vældig rar"*?

Her ser du Astrid Lindgrens klasse. Billedet er fra omkring 1920. Astrid Lindgren er den elev, som står til højre med hånden rakt op. Hun var meget glad for at gå i skole.

EN DAG I SKOLEN I BEGYNDELSEN AF 1900-TALLET

- I starten af 1900-tallet var skolen meget anderledes end i dag. Det skal I nu afprøve: I skal sammen dramatisere en skoledag, som den kunne have set ud for omkring 100 år siden. Jeres lærer fortæller jer hvordan.

DA MIA STJAL

Du skal nu høre et uddrag fra *Bogen om Madicken*. Historien handler om den 7-årige Madicken, som bor i et fint hus. Familien har penge nok.

Pigen Mia går i Madickens klasse. Hendes familie er fattig. De andre børn kalder hende for "Luse-Mia", fordi hun tit har lus, og hun går i slidt tøj. Madicken bryder sig ikke om Mia, for Mia er altid efter hende og kalder hende en "vigtigpås" og andre skældsord. Mia har ingen penge. I historien, som du skal høre, har Mia stjålet overlærerens pung. For pengene i pungen har hun købt slik til børnene i klassen. Madicken ved, at Mia har stjålet pungen.

Historien foregår omkring 1914-18, som er Astrid Lindgrens barndomstid. Dengang måtte man godt slå børn - både i skolen og i hjemmet.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- I teksten tales der om, at Mia "skal have kløø".
- Hvad betyder det "at få kløø"?
- Kender I andre ord for "at få kløø"?

IMENS DU FÅR LÆST TEKSTEN HØJT, SKAL DU UDFYLDE ET ARK, SOM DIN LÆRER GIVER DIG

- Det skal du bagefter bruge, når du skal arbejde med personerne i teksten.

Du vil møde ordet "spanskrør" i teksten. Et spanskrør er en pind, man brugte til at slå børn med, når de skulle straffes. I Danmark blev det i 1967 forbudt for læreren at slå eleverne. Spanskrøret her kan ses på museet KØN.

Madickens klasse har skrivning i sidste time. Og netop som de sidder og gør sig umage for at prøve at skrive lige så fint som forskriften i skrivehæftet, går døren op, og overlæreren træder ind. Han går hen til frøkenen og viser hende noget, hvad det så end er. Man kan ikke se det, for han vender ryggen til klassen. Men de kigger på det længe, han og frøkenen, og snakker dæmpet med hinanden. Så kigger frøkenen bedrøvet på Mia og siger med lav stemme:

"Hun sidder der!"

Overlæreren stirrer stift på Mia.

"Kom herhen, du der, ja, dig med håret!"

Mia går langsomt hen til ham.

"Har du set den her før?" siger han og holder en brun pung op, en som Madicken genkender.

Mia svarer ikke. Hun kigger ud ad vinduet akkurat ligesom dengang med Adam.

"Se på mig!" brøler overlæreren. "Og kan du fortælle mig, hvordan det her fotografi er havnet i min pung. Og det her?"

Han holder Mias engleglansbillede og billedet med Mattis på op, så alle kan se dem.

Der er bomstille i klassen. Ingen så meget som rører sig på bænkene. De tør knap nok trække vejret.

"En femøre har du efterladt, det var jo pænt af dig", siger overlæreren. "Men nu skal du fortælle, hvad du har gjort af resten af pengene, der var i pungen!"

Mia vil ikke fortælle noget, ikke tale om. Hun står fuldkommen tavs, lige meget hvor meget overlæreren presser hende og spørger hende ud, og han gør det minsandten grundigt.

"Hun har købt chokoladekonfekt," siger Viktor til sidst.

Selv om det er sandt, så synes Madicken ikke, at Viktor kan være bekendt at sige det. Og overlæreren ham hader hun. Han får det hele til at føles så væmmeligt på en måde, som Madicken aldrig har oplevet før. Mia skal tilstå. Sin pung har han aldrig tabt, det er han klar over nu. Mia må have stjålet den. Hun har selvfølgelig sneget sig ind på lærerværelset, da der ikke var nogen derinde, og taget pungen i hans jakke, som hang derinde over en stol.

"Se på mig, Mia," brøler han, "og indrøm, at det er sådan!"

"Jah," hvisker Mia så, men hun ser ikke på ham, hun kigger ud ad vinduet.

Madicken ved nok, hvor og hvornår Mia tog pungen, og det var ikke i lærerværelset. Men hvis Mia vil have det sådan, så er det hendes sag. Det kan for resten også være lige meget, hvor hun tog den. Hun har i hvert fald tilstået nu. Så må overlæreren vel omsider lade hende være i fred og gå sin vej, tror Madicken.

Men deri tror hun fejl. Overlæreren er skam slet ikke tilfreds endnu. Mia skal først sige undskyld, og så skal hun også have kløø, så hun vænner sig af med at stjæle og ikke bliver en tyv i al fremtid.

"Det vil du takke mig for engang," siger overlæreren.

Og hendes kammerater skal se på, siger han, så de kan lære, hvordan det går den, der stjæler.

"Det vil alle kunne tage ved lære af," mener han.

Kridhvid i ansigtet sidder Madicken på sin plads, og lige så kridhvid sidder frøkenen oppe ved katederet. Hun forsøger at sige noget til overlæreren, men han har ikke tid til at høre på hende. For nu skal han hente sit spanskrør.

I den korte tid han er væk, går frøkenen ned til Mia og slår armene om hende.

"Søde lille Mia, sig for alt i verden undskyld, så kan det være, du slipper for at få kløø!"

Mia står og ser ned i gulvet.

"Må jeg få min engel tilbage?" spørger hun hviskende.

Engleglansbilledet og fotografiet ligger på katederet. Frøkenen tager dem og skynder sig at stoppe dem i lommen på Mias forklæde.

Så ser Mia endelig op på frøkenen, og der er noget i hendes øjne, som får Madicken til at græde.

Nu kommer overlæreren tilbage med sit spanskrør, og så er det ikke kun Madicken, men næsten hele klassen der græder.

Men ikke Mia. Hun står standhaftigt oppe ved katederet i sin kjole, som hun for længst er vokset fra, og sit snavsede forklæde og sine sorte strømper, som har huller på knæene. Hun ser ud ad vinduet. Det er, som om det her ikke kommer hende ved.

"Nå, Mia, beder du så om forladelse?" spørger overlæreren. "Du kan gøre det nu eller bagefter, som du vil. Du bestemmer selv!"

Men Mia bestemmer ingenting. Hun er tavs som graven. Så bliver han rasende.

"Bøj dig forover," brøler han. Mia bøjer sig lydigt, og så kommer

spanskrøret hvinende og rammer hendes magre bagdel med et uhyggeligt klask. Ikke en lyd høres fra Mia. Men hele klassen hulker, og frøkenen holder hånden for øjnene.

Overlæreren hæver spanskrøret igen, og så er der faktisk en, der skriger. Men det er ikke Mia.

"Nej, nej, nej, nej, nej!" skriger Madicken med tårerne sprøjtende ud af øjnene.

Overlæreren ser vredt på hende, nu kom han helt ud af det. Hånden med spanskrøret synker ned, det ser ud, som om han tænker.

"Hmm," siger han og ser på Madicken. Så ser han på Mia.

"Nå, ja, så må det vel være nok for denne gang! Dine kammerater har ondt af dig, selv om du så sandelig ikke har fortjent det".

Men sige undskyld, det skal hun, det skal man gøre, når man har gjort det, Mia har gjort.

"Og det skal ske nu," siger overlæreren.

Mia ser ud ad vinduet. Hun hører vist ingenting, og hun siger heller ikke noget. Hvilket forhærdet barn, overlæreren ved ikke, hvad han skal stille op med hende!

"Et eneste lille ord skal der til for at sige undskyld, og det ved du. Og det ord venter jeg på!"

Overlæreren venter, han venter, så det kan mærkes i hele klasseværelset. Og minsandten, nu mumler Mia noget. Ja, ja, det var jo det, han vidste! Der findes ikke det barn, som han ikke kan knække. Men han er alligevel ikke tilfreds.

"Næ, næ, du skal sige det klart og tydeligt, så vi alle sammen kan høre det! Nå, Mia?"

Så drejer Mia hovedet og ser ham for første gang lige ind i øjnene. Og hun siger sit lille ord. Klart og tydeligt, så de alle sammen kan høre det.

"Pispotte!"

I næste sekund piler hun hen mod døren på sine tynde ben, og inden nogen når at bremse hende, er hun forsvundet.

- Brug ordene fra arket til at lave personkarakteristikker af Madicken, Mia, overlæreren og frøkenen.

Din lærer fortæller dig, hvordan du laver en personkarakteristik.

TAL SAMMEN I KLASSEN

Tag udgangspunkt i jeres personkarakteristikker:

TYVERIET AF OVERLÆRERENS PUNG:

- Hvorfor tror I, at Mia stjæler overlærerens pung?
- Hvad får Mia ud af at stjæle overlærerens pung?
- Hvad synes I om handlingen?

AFSTRAFFELSEN AF MIA:

- Hvordan reagerer frøkenen på afstraffelsen, og hvorfor stopper hun ikke overlæreren?
- Hvordan reagerer Mia, Madicken og deres klassekammerater på afstraffelsen?
- Hvordan kan det være, at Mia ikke reagerer på samme måde som de andre børn?
- Inden afstraffelsen siger overlæreren til Mia: "Det vil du takke mig for engang". Hvad kan han mene med det?
- Hvordan kan det være, at overlæreren stopper den fysiske afstraffelse, da Madicken råber?
- Hvad synes Madicken om overlæreren? Og hvad synes I om ham?

Når Mia bruger ordet "pispotte", handler det om, at der dengang ikke var indendørs toiletter i alle huse. Toilettet var i et skur udenfor. Derfor havde man i soveværelset en natpotte, som man kunne sætte sig på, hvis man skulle tisse eller "lave stort" om natten. Natpotten skulle så tømmes og rengøres dagen efter. Natpotten på billedet er fra starten af 1900-tallet og kan ses på museet KØN.

"UNDSKYLD" OG "PISPOTTE":

- Mia vælger at løbe sin vej i stedet for at sige undskyld. Inden hun løber, råber hun "pispotte". Hvorfor tror I, at hun ikke siger undskyld?
- Se på billedet af natpotten og læs billedteksten. Hvilke ord ville Mia mon have brugt, hvis historien foregik i nutiden?

HVAD HVIS DET SKETE I DAG?

- Hvis et barn stjæler lærerens pung i dag, hvordan synes I så, det skal håndteres?
- Kan I genkende det, at penge og ting kan betyde, at man nemmere bliver accepteret?
- Hvad kan man gøre for, at klassens fællesskab bliver for alle?

- Skriv en sms, eller lav en snapchat til Mia, hvor du bakker hende op og trøster hende. Måske kan du også give hende et godt råd?

VOLD MOD BØRN I VERDEN

Sverige vedtog i 1979 som det første land i verden en lov, der forbød vold mod børn. Astrid Lindgrens meget aktive deltagelse i debatten har måske været medvirkende til, at Sverige var først.
I Danmark fik vi først en sådan lov i 1997.

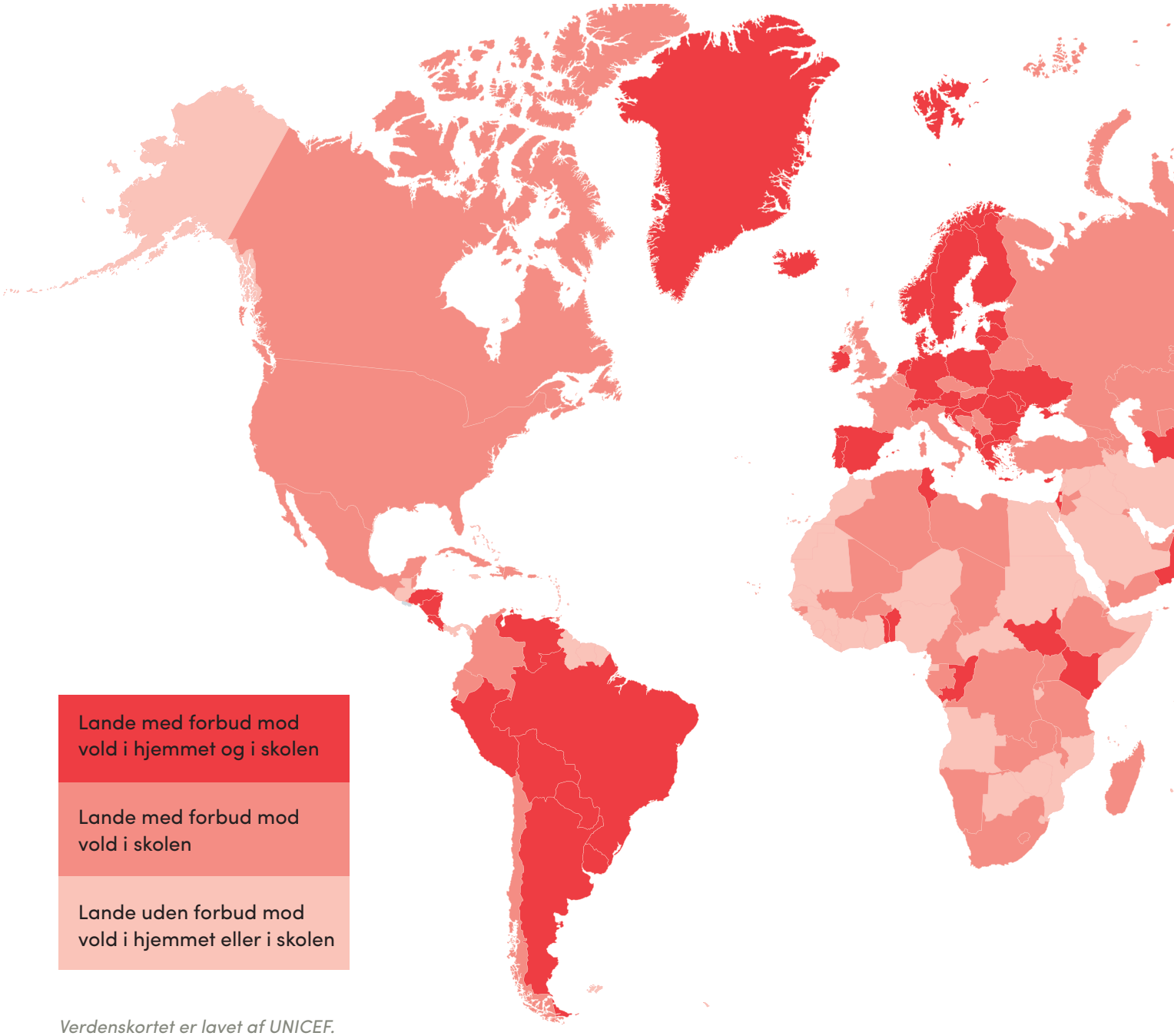

Verdenskortet er lavet af UNICEF.
UNICEF er verdens største børneorganisation. Den hjælper børn i hele verden med at få et bedre liv. Eksempelvis hjælper UNICEF børn med at blive vaccineret, få rent vand, komme i skole og blive beskyttet mod krig. UNICEF er med til at holde øje med, at alle børn får deres rettigheder opfyldt. Læs mere på www.unicef.dk.

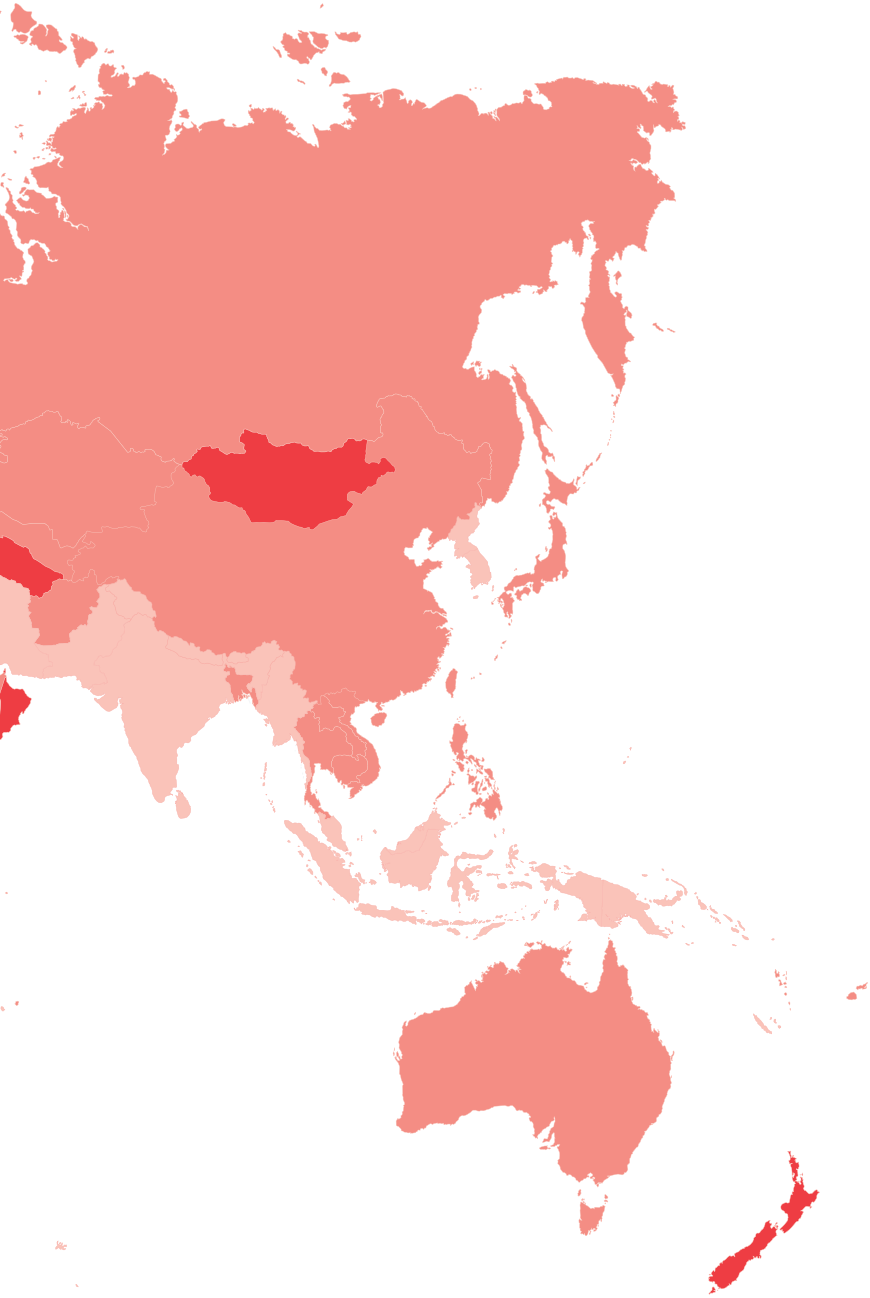

SE PÅ VERDENSKORTET

Kortet viser hvilke lande, der har forbud mod at slå børn i skolen og i hjemmet – og hvilke, der ikke har.

- Der er stadig mange lande i verden, hvor man må slå børn. Hvad tænker I om det?

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Astrid Lindgren sagde, at hvis man slår et barn, så skader man dets sjæl. Hvad mon hun mente med det?
- Astrid Lindgren kæmpede for en fredelig verden uden krig og vold. Hun satte sit håb til børnene – det var dem, der kunne ændre verden. Hvorfor mon hun mente, at det er børnene og ikke de voksne, som kan ændre verden? Er I enige med hende?

HVAD ER VOLD MOD BØRN?

I historien om Mia begås volden mod barnet af læreren. Men vold mod børn foregår i dag ofte i hjemmet, hvor en eller flere voksne tæt på barnet udøver volden.

Vold mod børn kalder man også for *børnevold*.

Børnevold kan være *fysisk vold* – for eksempel hvis den voksne skubber eller rusker barnet, niver, slår, sparker eller på anden vis skader barnet fysisk.

Det er også børnevold, hvis den ene forælder bliver udsat for vold af den anden, mens barnet oplever det. Ofte er det mor, som bliver slået af far. Det er skadeligt for et barn at opleve familiemedlemmer blive udsat for vold.

Børnevold kan også være *psykisk vold*. Det psykiske er det, der foregår i vores tanker og følelser. Det kan for eksempel være, hvis den voksne fortæller barnet, at det ikke er noget værd. Det kan også være, hvis den voksne truer barnet – for eksempel ved at sige, at barnet ikke må bo hos familien mere, hvis barnet ikke gør, som der bliver sagt. Psykisk vold kan også være, hvis den voksne straffer barnet ved ikke at tale til det i flere dage.

For at kunne kalde noget for psykisk vold skal det være sket mere end én gang. Det er lige så alvorligt at blive udsat for psykisk vold som for fysisk vold.

Mange børn, som bliver udsat for vold, fortæller det ikke til andre. Det kan skyldes, at det føles skamfuldt og svært at tale om, og at barnet er bange for de konsekvenser, det kan have for den voksne, som begår volden.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvornår synes I, at noget kan kaldes vold? Har det noget at gøre med, hvor voldsomt det er for barnet, eller hvor tit det sker?
- Hvor går grænsen?
- Kan I komme med flere eksempler på, hvad psykisk vold kan være?

HVAD SKER DER MED FORÆLDRE, SOM BEGÅR VOLD MOD BØRN?

Mange af de børn, der oplever vold derhjemme, er bekymrede for, hvad der sker med deres familie, hvis de fortæller om volden. De tror for eksempel, at forældrene ryger direkte i fængsel. Sådan er det ikke. Kommunen og politiet vil undersøge sagen og sørge for at beskytte barnet imod volden. Kommunen vil også forsøge at hjælpe forældrene til at blive bedre forældre, så volden stopper. Hvis forældrene ikke kan hjælpes til at blive gode forældre, vil kommunen sammen med barnet finde et sted, hvor barnet kan bo uden vold. Det kan være i en plejefamilie, som barnet ikke kender i forvejen, eller hos for eksempel en moster eller onkel, som barnet har det godt med.

HVIS DU BLIVER UDSAT FOR VOLD

Hvis du bliver udsat for vold, er det vigtigt, at du taler med nogen om det. Hvis du ikke har lyst til at tale med en i din familie, en lærer eller en pædagog, kan du altid kontakte BørneTelefonen på telefon 116 111 og snakke med en voksen, der kan hjælpe dig. Og hvis du ikke har lyst til at fortælle, hvem du er, er det helt ok. Vold er en alvorlig ting, som politiet bør involveres i. Du kan derfor altid ringe til politiet, hvis du selv, eller en du kender, bliver udsat for vold. Telefonnummeret til politiet er 114 eller 112, hvis det er noget, der sker lige nu.

Tekster på denne side er fra Børnerådets hjemmeside.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvordan kan man gøre det lettere at tale om svære emner som for eksempel vold i hjemmet?
- Hvad tror I, der skal til, for at børn, der oplever vold i hjemmet eller andre steder, tør sige det til nogen?

Billedet er fra udstillingen #ingenlillelort. Her kan du skrive, hvad du har på hjerte.

BØRNEKONVENTIONEN
ALLE BØRNS GRUNDLOV

Alle børn i hele verden har deres egne rettigheder. Sådan har det ikke altid været. Det var først i 1989, at verdens lande besluttede sig for at lave en konvention, som handler om børn. En *konvention* er en aftale, som de lande, som skriver under på den, lover at overholde. De fleste af verdens lande har underskrevet Børnekonventionen, også Danmark.

Børnekonventionen kaldes også for "børns grundlov" og skal sikre alle børns ret til:

- At få opfyldt de grundlæggende behov som for eksempel at få mad nok, rent drikkevand, mulighed for lægehjælp og et sted at bo.
- At udvikle sig ved at gå i skole, at have lov til at lege og have en god fritid.
- At blive beskyttet mod for eksempel krig, vold, misbrug og udnyttelse.
- At have medbestemmelse og indflydelse på de ting, der handler om barnet, og muligheden for at sige sin mening.

Børnekonventionen indeholder 54 artikler, der er en slags regler, som landene skal følge. Hvis nogle lande ikke overholder Børnekonventionen, kan de ikke straffes. Men andre lande kan fordømme og kritisere dem. Desværre er der mange lande, som ikke overholder Børnekonventionen.

Du og dine klassekammerater skal nu blive klogere på Børnekonventionens indhold.

I SKAL NU ARBEJDE MED BØRNEKONVENTIONENS ARTIKLER

1. Del jer ind i 6 grupper. Gruppe 1 skal læse artikel 1-7, gruppe 2 artikel 8-14, gruppe 3 artikel 15-21, gruppe 4 artikel 22-28, gruppe 5 artikel 29-35 og gruppe 6 artikel 36-42. I kan finde Børnekonventionen på side 30 og 31. I kan også finde Børnekonventionen på nettet. Jeres lærer hjælper jer.
2. Forbered en kort præsentation af jeres artikler for resten af klassen.
3. Præsentér artiklerne for hinanden.
4. Når I kender artiklernes indhold, skal I i grupperne debattere dem. Det gør I sådan:
   - Få udleveret siden med oversigten over artiklerne, og klip artiklerne ud.
   - Hvilke artikler synes I er de vigtigste? Udvælg 10, og sæt dem i rækkefølge, så den vigtigste rettighed kommer først.
   - Debattér med de andre grupper: Hvilke rettigheder har de valgt som de vigtigste, og er I enige? Hvorfor/hvorfor ikke?
   - Debattér i klassen, hvilke rettigheder børn i Danmark har brug for, og hvilke rettigheder børn i andre dele af verden har brug for.
   - Synes I, der mangler artikler om noget? For eksempel en artikel om mobning?

HVIS BØRNS RETTIGHEDER IKKE OVERHOLDES, ER DET MULIGT AT KLAGE TIL BØRNEKOMITÉEN

Det kan børn også gøre. Gå ind på Børneportalens hjemmeside: www.boerneportalen.dk og læs mere om Børnekomitéen, og find ud af:

- Hvad er Børnekomitéen?
- Hvordan kan du klage, hvis dine eller dine klassekammeraters rettigheder overtrædes?

LAV KLASSENS EGEN KONVENTION

- Tal derefter sammen om, hvordan man kan sikre, at klassekonventionen overholdes. Kan man eksempelvis klage et sted, hvis den overtrædes?

SE IGEN PÅ HISTORIEN OM MIA

- Hvilke artikler blev overtrådt i Mias tilfælde?

I udstillingen #ingenlillelort kan du møde Børnekonventionens artikler.

1 DEFINITIONEN PÅ ET BARN
2 MAN MÅ IKKE DISKRIMINERE
3 DET BEDSTE FOR BARNET
4 GØR RETTIGHEDER TIL VIRKELIGHED
5 FAMILIEN SKAL VEJLEDE I TAKT MED BØRNS UDVIKLING
6 LIV, OVERLEVELSE OG UDVIKLING
7 NAVN OG NATIONALITET
8 IDENTITET
9 HOLD FAMILIER SAMMEN
10 KONTAKT MED FORÆLDRE PÅ TVÆRS AF LANDE
11 BESKYTTELSE MOD KIDNAPNING
12 RESPEKT FOR BØRNS MENING
13 DELING AF VIDEN
14 TANKE- OG RELIGIONSFRIHED
15 OPRETTE ELLER DELTAGE I KLUBBER
16 BESKYTTELSE AF PRIVATLIV
17 ADGANG TIL INFORMATION
18 FORÆLDRENES ANSVAR
19 BESKYTTELSE MOD VOLD
20 BØRN UDEN FAMILIER
21 ADOPTEREDE BØRN
22 BØRN PÅ FLUGT
23 BØRN MED HANDICAP
24 SUNDHED, VAND, MAD OG MILJØ
25 ANBRAGTE BØRNS SAGER SKAL REVURDERES
26 SOCIAL OG ØKONOMISK HJÆLP
27 MAD, TØJ, ET SIKKERT HJEM
28 ADGANG TIL UDDANNELSE
29 FORMÅL MED UDDANNELSE
30 KULTUR, SPROG OG RELIGION
31 HVILE, LEG, KULTUR, KUNST
32 BESKYTTELSE MOD SKADELIGT ARBEJDE
33 BESKYTTELSE MOD FARLIGE STOFFER
34 BESKYTTELSE MOD SEKSUELLE OVERGREB
35 BEKÆMPELSE AF SALG AF OG HANDEL MED BØRN
36 BESKYTTELSE MOD UDNYTTELSE
37 BØRN I FÆNGSEL
38 BESKYTTELSE UNDER KRIG
39 PLEJE, BEHANDLING OG HJÆLP TIL AT KOMME HJEM IGEN
40 BØRN DER BRYDER LOVEN
41 DEN BEDSTE LOV FOR BØRN GÆLDER
42 ALLE SKAL KENDE BØRNS RETTIGHEDER
43-54 SÅDAN VIRKER KONVENTIONEN
BØRNS RETTIGHEDER
FN'S KONVENTION OM BARNETS RETTIGHEDER

1 Alle mennesker under 18 år er børn.

2 Man må ikke diskriminere. Det betyder, at alle børn har de her rettigheder. De gælder, uanset hvem børnene er, hvor de lever, hvilket sprog de taler, hvilken religion de har, hvad de tænker, hvordan de ser ud, om de er drenge eller piger, om de har et handicap, om de er rige eller fattige, hvem deres forældre eller familier er, eller hvad deres forældre eller familier tror på eller laver.

3 Når voksne tager beslutninger, skal de tænke over, hvordan deres beslutninger vil påvirke børn. Alle voksne skal gøre det, der er bedst for børn. Regeringen skal sikre, at mennesker, der har ansvar for at passe på børn, gør det på den måde, der er bedst for børn. Det gælder også børnehaver, fritidshjem, skoler og andre steder, hvor børn opholder sig.

4 Regeringer skal gøre alt, hvad de kan, for at sikre, at alle børn i landet nyder godt af alle rettighederne i den her konvention.

5 Regeringen skal lade forældre og samfundet vejlede deres børn, så børnene kan bruge deres rettigheder bedst muligt, efterhånden som de bliver ældre. Jo større børn er, jo mindre vejledning har de brug for.

6 Alle børn har ret til at leve. Regeringen skal sikre, at børn overlever og udvikler sig så godt som overhovedet muligt.

7 Børn skal registreres, når de er født, og de skal have et navn. Børn skal også have en nationalitet, altså høre hjemme i et land. Børn skal kende deres forældre og passes af dem, hvis det på nogen som helst måde er muligt.

8 Børn har ret til at have deres egen identitet. Det betyder, at myndighederne skal registrere, hvem et barn er, inklusive barnets navn, nationalitet og familie. Ingen kan tage nationaliteten fra børn. Hvis det alligevel sker, skal regeringen hjælpe børn med hurtigt at få deres identitet tilbage.

9 Børn må ikke skilles fra deres forældre, med mindre forældrene ikke passer børnene ordentligt. Det er for eksempel, hvis en forældre gør et barn fortræd eller ikke passer godt nok på barnet. Hvis forældrene ikke bor sammen, har børnene lov at have kontakt med begge forældre. Det gælder dog ikke, hvis det kan skade barnet.

10 Hvis et barn bor i et andet land end dets forældre, skal regeringerne lade barnet og forældrene rejse, så de kan holde kontakten og være sammen.

11 Regeringen skal forhindre børn i at blive taget ud af landet, hvis det er imod loven. Det er for eksempel, hvis barnet er blevet bortført af nogen eller tilbageholdt i udlandet af en forældre, uden at den anden forældre har givet lov.

12 Børn har ret til frit at sige deres mening om emner, der er vigtige for dem. Voksne skal lytte og tage børn alvorligt.

13 Børn har ret til at dele deres viden, tanker og følelser med andre ved at tale, tegne, skrive eller være kreativ på andre måder, med mindre det skader andre mennesker.

14 Børn har ret til at vælge deres egen måde at tænke på, deres egne meninger og religion, men det må ikke forhindre andre mennesker i at få opfyldt deres rettigheder. Forældre kan vejlede børn, så de lærer at bruge den her rettighed på en god måde, efterhånden som børnene bliver ældre.

15 Børn kan deltage i eller starte klubber eller organisationer, og de kan mødes med andre, så længe det ikke skader andre mennesker.

16 Alle børn har ret til privatliv. Loven skal beskytte børns privatliv, familie, hjem, kommunikation og ry mod alle angreb.

17 Børn har ret til at få informationer fra internettet, radio, tv, aviser, bøger og andre kilder. Voksne bør sikre, at børn ikke får skadelig information. Regeringen bør opfordre medierne til at dele informationer fra mange forskellige kilder på måder, som alle børn kan forstå.

18 Forældre har det største ansvar for at opdrage et barn. Hvis barnet ikke har nogen forældre, skal andre voksne tage ansvaret for at opdrage barnet. Den slags voksne kaldes for værger. Forældre og værger skal altid tænke over, hvad der er bedst for barnet. Regeringen skal hjælpe dem. Når et barn har begge sine forældre, er begge forældre ansvarlige for at opdrage barnet.

19 Regeringen skal beskytte børn mod vold, overgreb og omsorgssvigt begået af mennesker, der har med børnene at gøre.

20 Andre voksne skal passe godt på børn, der ikke kan blive passet af deres egen familie. De andre voksne skal respektere barnets religion, kultur, sprog og andre dele af barnets liv.

21 Når børn bliver adopteret, er det allervigtigste, at de voksne gør det, der er bedst for barnet. Et barn kan blive adopteret til et andet land. Det gælder for eksempel, hvis barnet ikke kan blive passet ordentligt af en anden familie i barnets eget land.

22 Nogle gange flygter børn til et andet land, hvis det ikke er sikkert at blive i deres eget land. I det nye land skal børnene have hjælp og beskyttelse og samme rettigheder som børn, der er født i det nye land.

23 Alle børn med handicap skal have det bedst mulige liv i samfundet. Regeringen skal gøre sit bedste for at fjerne alle forhindringer, så børn med handicap kan blive uafhængige og deltage aktivt i deres samfund.

24 Børn har ret til den bedst mulige pleje og behandling, rent drikkevand, sund mad og et rent og sikkert miljø at leve i. Alle voksne og børn skal have information om, hvordan de kan holde sig sikre og sunde.

25 Et barn, der er anbragt, bor ikke sammen med sine egne forældre. Et anbragt barn kan for eksempel bo hos en plejefamilie for at få omsorg og beskyttelse. Barnet kan også bo på et særligt hjem for børn for at få behandling. Et anbragt barn skal have sin situation undersøgt med jævne mellemrum for at se, om alt går godt, og om det stadig er det bedste sted at være for barnet.

26 Regeringen skal give penge eller anden støtte for at hjælpe børn fra fattige familier.

27 Børn har ret til mad, tøj og et sikkert sted at bo, så de kan udvikle sig bedst muligt. Regeringen skal hjælpe familier og børn, som ikke har råd til det.

28 Alle børn har ret til uddannelse. Folkeskolen skal være gratis. Alle børn skal have adgang til ungdomsuddannelser og videregående uddannelser. Børn skal tilskyndes til at få så meget uddannelse som overhovedet muligt. Skolerne skal undervise med respekt for børns rettigheder og uden at bruge vold.

29 Uddannelse skal hjælpe børn med helt at udvikle deres personligheder, talenter og evner. Uddannelsen skal lære dem at forstå deres egne rettigheder og at respektere andre menneskers rettigheder, kulturer og forskelligheder. Uddannelsen skal hjælpe børn med at leve fredeligt og beskytte miljøet.

30 Børn har ret til at bruge deres eget sprog, kultur og religion. Det gælder også, selvom de fleste andre i det land, hvor børnene bor, har et andet sprog, kultur og religion.

31 Alle børn har ret til at hvile sig, til fritid, til at lege og deltage i kulturelle og kreative aktiviteter.

32 Børn har ret til at blive beskyttet mod at lave arbejde, der er farligt eller går ud over deres uddannelse, sundhed eller udvikling. Hvis børn arbejder, har de ret til at være trygge og få rimelig betaling.

33 Regeringen skal beskytte børn mod at tage, lave, bære eller sælge farlige stoffer.

34 Regeringen skal beskytte børn mod seksuel udnyttelse og seksuelle overgreb. Børn skal beskyttes mod at blive tvunget til at have sex for penge og mod at være med på seksuelle billeder eller film.

35 Regeringen skal sikre, at børn ikke bliver bortført eller solgt eller taget med til andre lande eller steder for at blive udnyttet.

36 Børn har ret til at blive beskyttet mod alle slags udnyttelse, selv hvis det ikke er nævnt i den her konvention.

37 Børn, der er anklaget for at have brudt loven, må ikke blive dømt til døden, udsættes for smerte, grusom behandling eller være i fængsel med voksne. Fængsel skal altid være den sidste udvej og kun i kortest mulig tid. Børn, der er i fængsel, skal have hjælp af en ekspert i loven, og have mulighed for at være i kontakt med deres familie.

38 Børn har ret til at blive beskyttet, når der er krig. Ingen børn under 15 år må blive soldat eller deltage i krig.

39 Børn har ret til at få hjælp til at få deres sundhed og værdighed tilbage, hvis de bliver gjort fortræd, er omsorgssvigtede, bliver behandlet dårligt eller er udsat for krig.

40 Børn, der er anklaget for at bryde loven, har ret til at få hjælp af en ekspert i loven. Børn skal også behandles retfærdigt. Børnene skal kunne få mange forskellige slags hjælp til at blive gode borgere. Fængsel skal være den absolut sidste mulighed.

41 Hvis et lands love beskytter børns rettigheder bedre end den her konvention, skal man bruge landets love.

42 Regeringen skal sørge for at fortælle børn og voksne om den her konvention, så alle kender til børns rettigheder.

FN'S KONVENTION OM BARNETS RETTIGHEDER

FN'S KONVENTION OM BARNETS RETTIGHEDER – FOR BØRN

FN's Konvention om Barnets Rettigheder, som også kaldes Børnekonventionen, er en vigtig aftale mellem lande, der har lovet at beskytte børns rettigheder.

Børnekonventionen forklarer, hvem børn er, alle deres rettigheder og regeringernes ansvar. Alle rettighederne hænger sammen, og de er alle sammen lige vigtige. Man kan ikke tage rettighederne fra nogen børn.

Teksten er godkendt af elever på mellemtrinnet på Husum Skole i Brønshøj, København, og FN's Børnekomité.

unicef
for alle verdens børn

43-54

Artikel 45 til 54 forklarer, hvordan regeringer, FN og UNICEF, organisationer og foreninger og andre arbejder på at sikre, at alle børn får opfyldt deres rettigheder.

DA PIPPI LAVEDE EN QUIZ

Pippi Langstrømpe var den allerførste børnebog, Astrid Lindgren skrev. Den udkom i 1945 og blev straks en stor succes. Bogen om Pippi blev oversat til mange sprog. Der var dog nogle voksne, der mente, at Pippi-figuren havde en dårlig indflydelse på børn.

Du skal nu læse et uddrag af bogen *Pippi Langstrømpe*.

KENDER I PIPPI?

- Lav en brainstorming, hvor I skriver stikord om alt det, I ved om Pippi: Hendes udseende, væremåde, evner, sprogbrug og den måde, hun lever på.

TAL DEREFTER SAMMEN I KLASSEN

- Hvad er det, der gør Pippi til et helt særligt barn?
- Hvorfor mon nogle voksne mente, at Pippi-figuren kunne have en dårlig indflydelse på børn?

En gang imellem fandt Pippi på at ride hen og hente Tommy og Annika efter skole. Så blev Tommy og Annika så glade. De elskede at ride, og der er sandelig ikke mange børn, der rider hjem efter skole.

"Du Pippi, kom og hent os i eftermiddag," sagde Tommy en dag, da han og Annika skulle skynde sig tilbage til skolen efter spisefrikvarteret.

"Ja, gør det," sagde Annika. "For det er i dag, frøken Rosenblom skal dele sine gaver ud til søde og flittige børn."

Frøken Rosenblom var en rig gammel dame, som boede i den lille by. Hun passede ellers godt på sine penge, men en gang om året kom hun alligevel hen på skolen og delte gaver ud til skolebørnene. Ikke til alle børnene, næ, nej! Det var kun de meget artige og flittige børn, som fik gaver. For at frøken Rosenblom skulle kunne finde ud af, hvilke børn der var artige og flittige, så hørte hun dem i deres lektier, inden gaverne blev delt ud. Og derfor levede alle børnene i den lille by i evig skræk for hende. For hver dag, når de skulle læse lektier og netop sad og spekulerede på, om de ikke kunne finde på noget andet og sjovere, så sagde deres mor eller far:

"Tænk på frøken Rosenblom!"

Og det var jo så forfærdelig flovt at komme hjem til forældre og småsøskende, den dag frøken Rosenblom havde været på skolen, og ikke have den mindste lille tokrone eller slikpose eller i hvert fald en undertrøje med hjem. Ja, netop en undertrøje! For frøken Rosenblom

delte også tøj ud til de fattigste børn. Men selv om en lille dreng var aldrig så fattig, så hjalp det ikke, hvis han ikke kunne svare, når frøken Rosenblom spurgte, hvor mange centimeter der gik på en kilometer. Nej, det var ikke så underligt, at børnene i den lille by levede i skræk for frøken Rosenblom. De var også bange for hendes suppe! Det var nemlig sådan, at frøken Rosenblom lod alle børnene måle og veje for at se, om der var nogle, der var særligt magre og ynkelige, og som så ud til ikke at få mad nok derhjemme. Alle de der små magre og fattige børn måtte gå hjem til frøken Rosenblom i hvert spisefrikvarter og spise en stor tallerken suppe. Det kunne sådan set have været meget godt, hvis der bare ikke havde været sådan en masse ækle gryn i suppen. De føltes helt slimede inde i munden.

Men nu var det altså den store dag, hvor frøken Rosenblom ville komme hen på skolen. Undervisningen sluttede tidligere end normalt, og alle børnene samledes i skolegården. Midt i skolegården havde man stillet et stort bord frem, og ved det bord sad frøken Rosenblom. Til at hjælpe sig havde hun to skrivere, som skrev alt op om børnene, hvor meget de vejede, om de kunne svare på spørgsmålene, om de var fattige og trængte til tøj, om de havde gode karakterer i opførsel, om de havde små søskende derhjemme, som også trængte til tøj, ja, der var ingen ende på, hvad frøken Rosenblom ville vide. Foran hende på bordet stod en pengekasse og en masse slikposer og hele stabler af undertrøjer og strømper og uldne underbukser.

"Alle børn stiller sig på række!" råbte frøken Rosenblom. "I første række børn uden små søskende hjemme, i anden række børn som har en eller to søskende, i tredje række børn som har mere end to søskende."

For frøken Rosenblom ville have orden i sagerne, og det var jo også retfærdigt, at de børn, som havde mange søskende derhjemme, fik større slikposer end dem, som ingen havde.

Og så begyndte overhøringen. Uha, hvor børnene rystede! Dem, der ikke kunne svare, måtte først gå hen og stille sig i et hjørne og skamme sig, og bagefter måtte de gå hjem uden så meget som et bolsje til de små søskende.

Tommy og Annika var jo meget dygtige i skolen. Men alligevel dirrede Annikas hårsløjfe af nervøsitet, som hun stod der i rækken ved siden af Tommy, og Tommy blev mere og mere hvid i

ansigtet, jo nærmere han kom frøken Rosenblom. Netop da det var hans tur til at svare, opstod der en pludselig uro i rækken med 'børn uden søskende'. Der var en, der masede sig frem mellem alle børnene. Og det var ingen andre end Pippi. Hun skubbede alle børnene til side og gik direkte hen til frøken Rosenblom.

"Undskyld, men jeg var ikke med fra begyndelsen," sagde hun. "I hvilken række skal man stå, når man ikke har fjorten søskende, hvoraf de tretten er nogle små vanartede drenge?"

Frøken Rosenblom så meget misbilligende ud.

"Du kan blive stående, hvor du står, indtil videre," sagde hun. "Men jeg vil næsten tro, at du meget snart skal flyttes over i rækken af børn, som skal stå og skamme sig."

Og så måtte skriverne notere Pippis navn, og hun blev vejet, for at man skulle se, om hun trængte til suppe. Men hun vejede to kilo for meget til det.

"Suppe får du ikke noget af," sagde frøken Rosenblom strengt.

"Nogle gange har man lov at være heldig," sagde Pippi. "Nu gælder det bare om at klare sig fri af undertrøjerne og de uldne underbukser, så kan man ånde lettet op."

Frøken Rosenblom hørte ikke på hende. Hun sad og ledte i retskrivningsordbogen efter et svært ord til Pippi at stave.

"Hør så her, min pige," sagde hun til sidst, "vil du fortælle mig, hvordan du staver til 'søsyg'?"

"Hellere end gerne," sagde Pippi, "S-ø-d-s-y."

Frøken Rosenblom smilede syrligt.

"Jaså," sagde hun. "Retskrivningsordbogen staver det helt anderledes."

"Så var det jo smadderheldigt, at du ville vide, hvordan jeg staver det," sagde Pippi. "S-ø-d-s-y, det er den måde, jeg altid har stavet det på, og det har jeg kun haft glæde af."

"Skriv det op," sagde frøken Rosenblom til skriverne og kneb bistert munden sammen.

"Ja, gør det," sagde Pippi. "Skriv endelig den fine stavemåde op og sørg for, at der straks bliver rettet i retskrivningsordbogen."

"Nå, min pige," sagde frøken Rosenblom. "Svar mig nu på dette her: Hvornår døde Karl den Tolvte?"

"Næh, er han nu også død!" råbte Pippi. "Jamen, det er da skrækkeligt med alle de mennesker, der stiller træskoene for tiden. Og jeg er sikker på, at det aldrig var sket, hvis han havde holdt sig tør om fødderne."

"Skriv det op," sagde frøken Rosenblom med isnende stemme.

"Ja, gør det endelig," sagde Pippi. "Og skriv op, at det er godt med blodigler på kroppen. Og så bør man drikke lidt varm petroleum ved

sengetid, det kvikker op!"

Frøken Rosenblom rystede på hovedet.

"Hvorfor har hesten stribede kindtænder?" spurgte hun alvorligt.

"Jamen, er du nu sikker på, at han har det?" sagde Pippi tvivlende. "Du kan for resten spørge ham selv. Han står derhenne," fortsatte hun og pegede på sin hest, som hun havde bundet til et træ.

Hun lo hjerteligt.

"Hvor er det heldigt, at jeg tog hesten med," sagde hun. "Ellers havde du minsandten aldrig fået at vide, hvorfor han har stribede kindtænder. For jeg har oprigtigt talt ingen anelse om det. Og jeg vil heller ikke påstå, at det interesserer mig."

Frøken Rosenbloms mund var nu bare en lille, tynd streg.

"Det her er uhørt," sagde hun, "aldeles uhørt."

"Ja, det synes jeg også," sagde Pippi tilfreds. "Fortsætter jeg med at være så dygtig, så kan jeg nok ikke undgå at få et par lyserøde uldbukser."

"Skriv det op," sagde frøken Rosenblom til skriverne.

"Nej, det behøver I ikke," sagde Pippi. "Jeg er faktisk ikke så vild efter at få et par lyserøde uldbukser. Det var ikke på den måde, jeg mente. Men I kan jo skrive op, at jeg skal have en stor pose slik."

"Nu får du et sidste spørgsmål," sagde frøken Rosenblom, og hendes stemme lød så underlig klemt.

"Ja, bare kløø på," sagde Pippi. "Jeg er vild med sådan nogle quizzer."

"Kan du svare på det her," sagde frøken Rosenblom, "Per og Poul skal dele en lagkage. Hvis Per får en fjerdedel, hvad får Poul så?"

"Mavepine," sagde Pippi. Hun vendte sig mod skriverne. "Skriv det op," sagde hun alvorligt. "Skriv op, at Poul får mavepine."

Men nu havde frøken Rosenblom fået nok af Pippi.

"Du er dog det mest uvidende og utiltalende barn, jeg nogensinde har været ude for," sagde hun. "Stil dig straks op i rækken derhenne og skam dig!"

Pippi traskede lydigt af sted, men hun mumlede for sig selv: "Hvor uretfærdigt! Jeg kunne svare på hvert evig eneste spørgsmål."

Da hun havde gået et par skridt, kom hun pludselig i tanke om noget, og albuede sig hurtigt tilbage til frøken Rosenblom.

"Undskyld," sagde hun, "men jeg glemte jo at opgive min brystvidde og min højde over havet. Skriv det op," sagde hun til skriverne. "Ikke fordi jeg vil have noget suppe – slet ikke – men der må jo i hvert fald være orden på bogføringen."

"Hvis du ikke straks stiller dig derhen og skammer dig," sagde frøken

Rosenblom, "så kender jeg en lille pige, som snart får en ordentlig omgang kløe."

"Stakkels pige," sagde Pippi. "Hvor er hun? Send hende hen til mig, så skal jeg forsvare hende. Skriv det op!"

Og så gik Pippi hen og stillede sig mellem de børn, der skulle skamme sig. Derhenne stod det sløjt til med humøret. Mange børn snøftede og græd, når de tænkte på, hvad deres forældre og søskende ville sige, når de kom hjem uden penge og uden slik. Pippi så sig om blandt de grædende børn og fik en klump i halsen. Så sagde hun:

"Kom, nu laver vi vores egen quiz!"

Børnene så en anelse oplivede ud, men de forstod ikke rigtigt, hvad Pippi mente.

"Stil jer op i to rækker," sagde Pippi. "Alle dem, der ved, at Karl Den Tolvte er død, stiller sig i den ene række, og dem, der endnu ikke har hørt, at han er død, stiller sig i den anden."

Men eftersom alle børnene vidste, at Karl den Tolvte var død, så blev der kun en række.

"Det her duer ikke," sagde Pippi. "Der må være mindst to rækker, ellers bliver det ikke rigtigt. Spørg selv frøken Rosenblom."

Hun tænkte sig om.

"Nu ved jeg det," sagde hun til sidst. "Alle fuldt uddannede møgunger stiller op i én række."

"Og hvem skal stå i den anden række?" spurgte en lille pige ivrigt, for hun ville ikke gå med til, at hun var en møgunge.

"I den anden række stiller vi alle de endnu ikke fuldt uddannede møgunger," sagde Pippi.

Henne ved frøken Rosenbloms bord var overhøringen i fuld gang, og af og til kom der en lille grædefærdig person traskende hen til Pippis flok.

"Og nu kommer det svære," sagde Pippi. "Nu skal vi se, om I har læst ordentligt på jeres lektier."

Hun vendte sig mod en lille mager dreng i blå skjorte.

"Du," sagde hun. "Sig en, der er død."

Drengen så lidt forbavset ud, men så sagde han:

"Gamle fru Petterson i nummer 57."

"Ser man det," sagde Pippi. "Kender du flere?"

Nej, det gjorde drengen ikke. Så satte Pippi hænderne som en tragt for munden og hviskede højlydt: "Karl den Tolvte, selvfølgelig!"

Bagefter spurgte Pippi alle børnene efter tur, om de kendte nogen, der var død, og de svarede alle sammen:

"Gamle fru Petterson i nummer 57 og Karl den Tolvte."

"Det her forhør går over al forventning," sagde Pippi. "Nu skal jeg bare spørge om en ting til. Hvis Per og Poul skal dele en lagkage, og Per absolut ikke vil have noget, men sætter sig hen i en krog og gumler på en lille, knasttør fjerdedel, hvem bliver så nødt til at ofre sig og proppe hele kagen i sig?"

"Poul!" råbte alle børnene.

"Monstro der findes så dygtige børn som jer nogen andre steder," sagde Pippi. "Men nu skal I også få jeres belønning."

Og op af lommerne halede hun en hel masse guldpenge, og alle børnene fik en guldmønt hver. Hvert barn fik også en stor pose slik, som Pippi tog op af sin rygsæk.

Og så endte det med, at der blev stor glæde blandt de børn, som egentlig skulle skamme sig. Og da frøken Rosenbloms overhøring var slut, og alle skulle gå hjem, så var der ingen, der løb hurtigere end dem, som havde stået i skammekrogen. Men først stimlede de sammen om Pippi.

"Tak, tak, søde Pippi," sagde de. "Tak for pengene og slikket."

"Pyt, tænk ikke på det," sagde Pippi. "Det behøver I ikke sige tak for. Men at jeg har forskånet jer for lyserøde uldbukser, det må I aldrig glemme."

I SKAL ARBEJDE MED JERES OPLEVELSE AF TEKSTEN

- Arbejd i grupper. Jeres lærer giver jer et spørgsmålsark, som I skal benytte. Klip spørgsmålene ud, og læg dem på bordet med bagsiden opad. I skal skiftes til at trække et spørgsmålskort, læse det højt og svare. De andre hjælper med at svare og kommer bagefter med deres overvejelser.
- Vælg to spørgsmål ud, som I synes er de mest vigtige eller mest interessante.
- Tal derefter sammen i klassen om teksten med udgangspunkt i de spørgsmål, I har valgt ud.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvad mener frøken Rosenblom er nyttig viden for børn? Er I enige med hende?
- Hvordan udspørger hun børnene? Hvad synes I om metoden?
- Hvorfor er børnene bange for frøken Rosenblom?
- De børn, som ikke kan svare rigtigt på frøken Rosenbloms spørgsmål, skal skamme sig. Hvad vil det sige "at skamme sig"?
- Hvordan går Pippi op imod frøken Rosenblom?
- Hvad synes I om den metode, som Pippi benytter?
- Hvad er det, Pippi siger fra overfor?
- Hvorfor siger de andre børn ikke fra?
- Pippi har et særligt mod og en særlig evne til at sige fra over for voksne, når hun oplever, at hun eller andre børn bliver uretfærdigt behandlet. Det er ikke altid nemt at sige fra over for voksne, når de gør noget, der er uretfærdigt eller forkert. Hvordan kan det være, at det kan være svært? Kan man gøre noget for, at det bliver nemmere?

SAMMENLIGN TEKSTEN OM PIPPI MED TEKSTEN OM MIA

- Hvilken slags vold mod børn begås der i de to tekster?
- På hvilke måder er de to tekster forskellige, og på hvilke måder er de ens?
- Pippi og Madicken reagerer forskelligt på de uretfærdigheder, som begås af voksne mod de andre børn. Hvordan er deres reaktion forskellig?
- Hvordan var jeres oplevelse (hvilke følelser fik I), da I læste de to tekster? Var jeres oplevelse med teksten om Mia anderledes end oplevelsen med Pippi-teksten?
- Hvilken tekst synes I er mest voldsom? Hvorfor?

HVAD ER EN GOD VOKSEN-OPDRAGELSE?

Pippi opdrager på sin helt egen måde de voksne. Det gør hun ved at sætte spørgsmålstegn ved deres måde at opføre sig på og ved ikke at ville leve op til de forventninger, de har til hende.

Men som regel er det voksne, som opdrager på børn.

Der er skrevet et hav af bøger til voksne om børneopdragelse. Der findes også videoer på nettet, som handler om, hvordan forældre får deres børn til at opføre sig, som de voksne gerne vil have det.

- Gå på YouTube og find videoen "Fem simple veje til velopdragne børn". Se videoen. Hvad synes I om den?
- Kan I finde flere videoer på YouTube om børneopdragelse? Hvad synes I om dem?
- Der gives mange råd til forældre om, hvordan de skal opdrage deres børn. Men hvis børn nu skulle give de voksne nogle råd om, hvordan de er gode voksne over for børn, hvad skulle det så være for nogen? Find på fem gode råd til voksne om, hvordan de bør være over for børn – som en slags voksenopdragelse.
- Hvordan vil I give rådene? I afgør selv, om I vil lave en brochure eller en video til forældre, et forældrearrangement eller noget helt fjerde.
- I kan desuden lægge materialet op på de sociale medier under #børnsstemmer.

(Inspiration til denne opgave er hentet fra UNICEF Danmark)

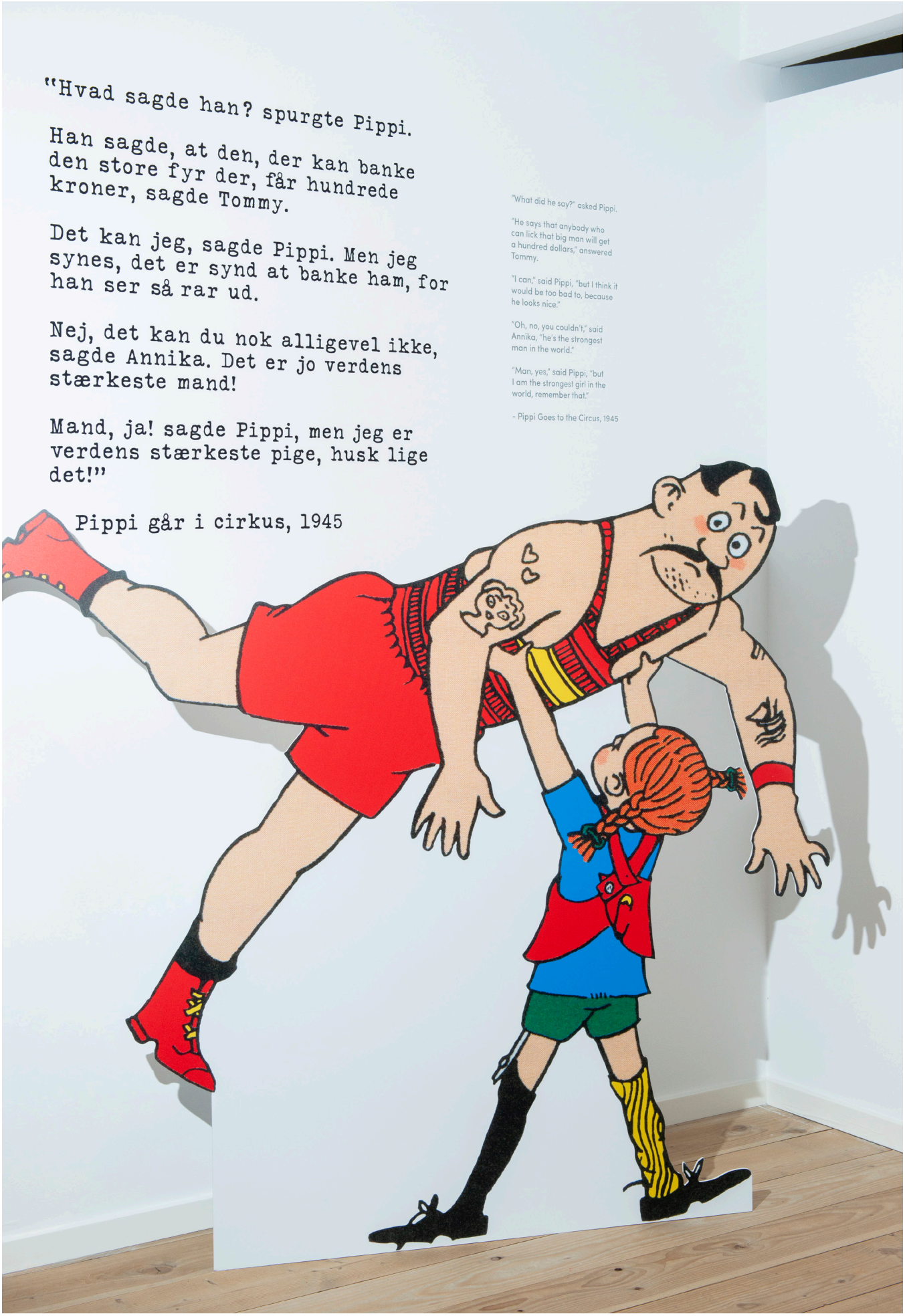
"Hvad sagde han? spurgte Pippi.
Han sagde, at den, der kan banke den store fyr der, får hundrede kroner, sagde Tommy.
Det kan jeg, sagde Pippi. Men jeg synes, det er synd at banke ham, for han ser så rar ud.
Nej, det kan du nok alligevel ikke, sagde Annika. Det er jo verdens stærkeste mand!
Mand, ja! sagde Pippi, men jeg er verdens stærkeste pige, husk lige det!"
Pippi går i cirkus, 1945
"What did he say?" asked Pippi.
"He says that anybody who can lick that big man will get a hundred dollars," answered Tommy.
"I can," said Pippi, "but I think it would be too bad to, because he looks nice."
"Oh, no, you couldn't," said Annika, "he's the strongest man in the world."
"Man, yes," said Pippi, "but I am the strongest girl in the world, remember that."
- Pippi Goes to the Circus, 1945

TEMA 2

DYRENE OG NATUREN

> Skoven havde de fortalt om. Men først da hun så den så mørk og mystisk med alle sine susende træer, forstod hun, hvad en skov var, og hun lo stille af bare glæde over, at der var skove og elve til

– fra bogen *Ronja Røverdatter*

"Hvis nogen spørger mig, hvad jeg husker fra barndommen, er mine første tanker ikke menneskene. Det er naturen".

Sådan sagde Astrid Lindgren. Hun voksede op på en lille gård ude på landet. Rundt omkring gården var der enge, hvor køerne græssede. Der var vilde blomster og et virvar af insekter og fuglekvidder. Og der var store træer, som Astrid og hendes søskende klatrede i. Der var også en brusende elv, som børnene elskede at svømme i.

Dyrene og naturen kan opleves i flere af Astrid Lindgrens bøger. Eksempelvis i bogen om *Emil fra Lønneberg*, hvor vi møder heste, høns, køer og grise, og i *Ronja Røverdatter*, hvor vi møder den store skov og de vilde dyr. I bøgerne hjælper børnene dyrene og passer på dem.

Astrid Lindgren hjalp også dyrene. Hun kritiserede den behandling, dyrene fik i landbruget, og kæmpede for, at dyrene skulle have det godt. Hun gik også meget op i at passe på naturen.

Dette tema handler om dyrene og naturen. Du skal ud i naturen og opleve den. Du skal læse uddrag af to af Astrid Lindgrens bøger, hvori naturen har en særlig plads. Du skal tale med dine klassekammerater om træer, om naturen og om dyrenes forhold i landbruget. Og du skal lære om de af FNs 17 Verdensmål, som handler om vores fælles natur og om, hvordan vi sammen passer på den.

Astrid Lindgren holdt ikke op med at klatre i træer, da hun blev voksen.

TEGN ASTRID LINDGRENS BARNDOMSHJEM OG NATUREN OMKRING DET, SÅDAN SOM DU FORESTILLER DIG DET

- Du kan også prøve at beskrive Astrid Lindgrens barndomsnatur med flere ord end dem, du kan læse i indledningen til dette tema.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvordan er naturen omkring jer?
- Hvad bruger I naturen til?
- Er naturen vigtig for os mennesker? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Se på citatet fra *Ronja Røverdatter* side 40. Hvad er det, hun oplever – og hvorfor tror I, hun bliver glad?

DIN OG MIN SKOV, RÆVENES, UGLERNES OG EDDERKOPPERNES SKOV

Mennesker bruger naturen som en *ressource*. Vi bruger dyrene til at spise, skovene til at skaffe tømmer til byggeprojekter og jorden til at dyrke fødevarer i. Næsten alle de ting, vi køber – tøj, mobiltelefoner, møbler, biler og meget andet - er lavet af materialer, som hentes i naturen.

Men naturen har også en værdi i sig selv. Med det mener man, at naturen kan give os nogle særlige oplevelser, som ikke kan gøres op i kroner og ører.

Naturen gav Astrid Lindgren ro. Det kommer frem i mange af hendes bøger. En af dem er *Ronja Røverdatter*, som hun skrev i 1981. Senere har hun sagt, at hun skrev bogen, fordi hun trængte til at komme ud i skoven.

Bogen handler om Ronja, som er datter af en røverhøvding. Røverbanden bor på en borg dybt inde i de store skove. Gennem sin opvækst udforsker Ronja naturen omkring sig og lærer at leve i den.

I tekstuddraget, som du skal læse nu, har Ronja lige mødt Birk, som er søn af en anden røverhøvding. De to røverfamilier kan ikke udstå hinanden, og Ronja og Birk er derfor fjender.

I *Ronja Røverdatter* møder vi fantasivæsner som skovhekse, grådværge, skyggetrolde og rumpenisser. Men naturen og naturbeskrivelserne i bogen er som de store svenske skove med vilde dyr, dybe søer og høje, tætte træer.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Prøv med jeres egne ord at forklare forskellen på at se naturen som en ressource og at se naturen som en værdi i sig selv.
- Hvordan opfatter I naturen?
- Kan det være et problem, hvis vi mennesker kun ser naturen som en ressource? Hvorfor/hvorfor ikke?

Om kun få timer ville solen gå ned, men indtil da ville hun være i sin skov og ved sin sø. Den lå der i solskinnet og lyste som det varmeste guld. Men Ronja vidste, at guldet var bedragerisk og vandet iskoldt. Alligevel fik hun i en fart tøjet af og sprang på hovedet i. Hun udstødte først et hyl, men så lo hun af fryd, og hun svømmede og dykkede, indtil kulden jog hende op. Rystende af kulde fik hun skindtrøjen på igen. Men det hjalp ikke, nu måtte hun løbe sig varm. Hun satte af og fór som en trold ind mellem træer og over sten, indtil kulden forlod kroppen, og hendes kinder glødede. Og så blev hun ved med at løbe bare for at mærke, hvor let det gik. Med glade hyl kom hun farende ud mellem et par tætte grantræer, og der løb hun lige ind i Birk. Raseriet vældede op i hende igen. Ikke engang i skoven kunne man være i fred!

EFTER DU HAR LÆST TEKSTEN

- Find alle de ord, som har med "natur" at gøre.
- Tal derefter sammen i klassen: Hvilke ord har I fundet?

"Se dig for, røverdatter," sagde Birk. "Så travlt har du vel heller ikke?"

"Hvor travlt jeg har, er ikke noget, der kommer dig ved," vrissede hun, og så løb hun videre. Men lidt efter satte hun farten ned. Det slog hende, at hun kunne snige sig tilbage og se, hvad Birk lavede i hendes skov.

Han sad på hug uden for hulen, hvor hendes rævefamilie boede. Det gjorde hende endnu mere forbitret. For det var jo hendes ræve. Hun havde fulgt dem, lige siden de fik unger i foråret. Nu var ungerne store, men stadig legesyge. De sprang rundt og nappede og sloges med hinanden uden for hulen, og Birk sad der og kiggede på. Han havde ryggen til hende, alligevel mærkede han på en eller anden underlig måde, at hun var der bag ved ham, og han råbte uden at vende sig om:

"Hvad vil du, røverdatter?"

"Jeg vil have, at du lader mine ræveunger være og forsvinder ud af min skov!"

Birk rejste sig og kom hen til hende.

"Dine ræveunger! Din skov! Ræveungerne er deres egne, at du ved det! Og de lever i rævenes skov. Som også er ulvenes og bjørnenes og elgenes og vildhestenes skov. Og hornuglens og musvågens og skovduens og høgenes og gøgenes skov. Og sneglenes og edderkoppernes og myrernes skov."

"Jeg kender alt, hvad der lever her i skoven," sagde Ronja. "Mig behøver du ikke at komme og lære noget!"

"Så ved du, at det også er skovheksenes og grådværgenes og rumpenissernes og skyggetroldenes skov!"

"Fortæl mig noget nyt," sagde Ronja, "noget som jeg ikke ved mere om end dig. Ellers kan du holde mund!"

"Desuden er det min skov! Og din skov, røverdatter, ja, også din skov! Men hvis du vil have den for dig selv, så er du dummere, end jeg troede, da jeg først så dig."

Han stirrede vredt på hende, og hans lyse, blå øjne blev sorte af uvilje. Han kunne ikke lide hende, det var tydeligt, og det passede hende godt. Han kunne synes, hvad han ville, nu ville hun hjem, så hun slap for at se mere på ham.

"Jeg deler gerne skoven med ræve og hornugler og edderkopper, men ikke med dig," sagde hun og gik.

I SKAL LAVE ET LÆSE-TEATER OM MØDET MELLEM RONJA OG BIRK

Læseteater er en blanding af oplæsning og drama. I skal nu øve jer i at læse teksten op, som om det var et teaterstykke.

Gør sådan her:

- Find alle replikkerne i teksten.
- Den ene af jer læser Ronjas replikker, og den anden læser Birks.
- I skal kun læse replikkerne, ikke teksten imellem.
- Tal sammen med hinanden om de følelser, som Ronja og Birk udtrykker i replikkerne. Hvordan skal de læses op, så de følelser kommer frem?
- Øv jer, og læs derefter højt for de andre i klassen.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Birk siger til Ronja: *"Desuden er det min skov! Og din skov, røverdatter, ja, også din skov! Men hvis du vil have den for dig selv, så er du dummere, end jeg troede, da jeg først så dig."*
  Hvad mener Birk med dette?
- Hvorfor er det vigtigt for Ronja, at det er hendes skov?
- Hvad er det for et syn på naturen, som Ronja og Birk har? Har de forskellige syn?

FIND SANGEN *JEG VED EN LÆRKEREDE* PÅ NETTET, OG SYNG DEN SAMMEN

Tal derefter sammen i klassen:

- Hvad handler sangen om?
- Hvorfor tror I, at jeg-personen i sangen ikke vil dele naturoplevelsen med andre?
- Har I nogensinde været alene i naturen? Har I et hemmeligt sted i naturen, som betyder noget for jer, og som ingen andre kender?
- Har I haft en særlig naturoplevelse? Fortæl hinanden om jeres naturoplevelser.

Billederne her er fra udstillingen #ingenlillelort. Her kan du høre uddrag af Astrid Lindgrens historier.

SANS NATUREN

Det næste tekstuddrag viser også, at naturen er med i Astrid Lindgrens bøger. Tekstuddraget er fra bogen *Emil fra Lønneberg*. Den handler om drengen Emil, der bor i Lønneberg i Småland, som er et sted i Sverige.

I tekstuddraget møder du Emil på vej hen til Tyttebær-Maja, som er en gammel kone, der hjælper til hos Emils familie.

> Det var en smuk morgen, og han fløjtede muntert, da han slog ind på stien til Tyttebær-Majas lille hus, hun boede på et gammelt husmandssted oppe i skoven.
>
> Hvis du nogen sinde har været i en skov i Småland en tidlig søndag morgen i juni, så kan du med det samme huske, hvordan det er. Du hører gøgen kukke og solsorterne synge, du mærker hvor bløde og glatte grannålene på stien er under dine bare fødder, og hvor skønt solen varmer i nakken, du går der og nyder duften af harpiks fra graner og fyrretræer, og du ser, at der er hvidt af blomstrende skovjordbær i lysningerne. Lige netop sådan var det også for Emil, og derfor forhastede han sig ikke, men til sidst nåede han alligevel frem til Tyttebær-Majas hus, som lå der så lille og gråt og faldefærdigt, at man dårligt kunne se det mellem granerne.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvad kan Emil mærke?
- Hvad kan Emil lugte?
- Hvad kan Emil høre?
- Hvad kan Emil se?

DU SKAL NU LAVE DIN EGEN NATURBESKRIVELSE

Gå ud i naturen omkring dig (det kan være i en park i din by, i en skov nær dig, ved havet eller hvor du nu oplever, at der er natur).

- Hvad kan du mærke?
- Hvad kan du lugte?
- Hvad kan du høre?
- Hvad kan du se?

Skriv dine oplevelser ned. Brug Astrid Lindgrens tekst som inspiration.

Teksten skal fortælles af en jeg-person.

KLATRETRÆER, LEGETRÆER, DRØMMETRÆER, MANGE, MANGE TRÆER

Astrid Lindgren havde et særligt forhold til træer. Hun mente, at hver enkelt træ havde sin egen personlighed. Gennem hele sit liv huskede hun på barndommens oplevelser med klatretræer. Selv da hun blev gammel, kunne hun finde på at klatre højt op i et træ. *"Det står vel ikke i Moseloven, at det er forbudt for gamle koner at klatre i træer?"*, har hun sagt.

Du skal nu læse en kort tekst, hvor Astrid Lindgren fortæller om menneskers forhold til træer:

> Overalt, i digte og sange og eventyr og myter har vi træer. Og vi har dem i vor erindring. "Træer, jeg har kendt", tænk, hvis man bad mennesker fortælle om det! Så ville vi få noget at høre, så ville de dukke op af mindernes dyb, rønnen ved leddet og aspen i haven og den duftende lind og det blomstrende kirsebærtræ og birkene i lunden, hvor gøgen kukkede. Jeg tror, vi ville få mest at høre om barndomstræer, klatretræer, legetræer, drømmetræer, mange, mange træer!

SÆT STREG UNDER ALLE TRÆARTERNE I TEKSTEN, OG FIND BILLEDER AF DEM PÅ INTERNETTET

- Hvor mange forskellige træarter nævner Astrid Lindgren i teksten?
- Genkender I træerne fra naturen omkring jer?
- Kender I andre træarter?

GÅ EN TUR MED JERES LÆRER I OMRÅDET OMKRING SKOLEN ELLER I EN SKOV I NÆRHEDEN

- Se på de træer, I kommer forbi. Hvad er det for nogle arter? Hvordan kan man se forskel på de forskellige træer?
- Se på træernes bark og tag billeder af den. Når I kommer tilbage i klassen: Skriv om forskellen på de forskellige træarters bark.
- Tag også blade fra træerne med hjem og hæng dem op i klassen.

HAR DU ET YNDLINGSTRÆ? MÅSKE I DIN HAVE, PÅ LEGEPLADSEN ELLER I EN PARK I NÆRHEDEN?

- Besøg dit yndlingstræ, og tag et billede af det. Har du ikke et yndlingstræ, så find et træ, som du synes godt om.
- Skriv også en kort tekst om træet: Hvad betyder træet for dig, og hvorfor er netop dette træ dit yndlingstræ?

DU SKAL NU SANSE ET TRÆ

- Find et træ i nærheden af skolen, eller hvor du bor.
- *Lyt* til træet – hvordan lyder det for eksempel, når vinden tager fat i grenene?
- *Føl* på træet – hvordan føles bark og blade mod dine fingre? Er træet koldt eller varmt, vådt eller tørt? Hvordan føles det i din krop at klatre i træet (hvis du kan)?
- *Se* på træet – hvilke farver har det? Hvilke former har det?
- Hvis du er helt sikker på, at træet ikke er giftigt - *smag* på træet – hvordan smager bladene – og barken?
- Skriv dine sanseoplevelser ned.
- Tag et billede af træet, og skriv med udgangspunkt i dine sanseoplevelser en kort tekst om træet, hvor du benytter jeg-person, så træet fortæller om sig selv.

LAV ET STORT KLASSETRÆ I KARTON

- Hæng jeres billeder af træerne og jeres tekster (fra opgaven *Du skal nu sanse et træ*) op som blade på træet.

I MANGE RELIGIONER ER TRÆET HELLIGT. DET ER OFTE ET SYMBOL PÅ LIV ELLER VISDOM

- Undersøg på internettet, hvordan man ser på træer i: Kristendom, Islam, Buddhisme, Hinduisme, Asatro og i indianske religioner.
- Hvorfor, tror I, at træet er et symbol på liv og visdom i mange religioner?

UNDERSØG I KLASSEN

- Hvad betyder ordene "klima", "atmosfære", "drivhusgasser", "CO_2" og "kulstof"?

JORDENS LUNGER

Astrid Lindgren så også træerne som noget af det vigtigste for menneskers og dyrs overlevelse. Træerne laver nemlig ilt. *"Når der fældes så mange træer, bliver det jo ligefrem livsfarligt at leve"*, sagde hun. Derfor gav hun penge til at plante mere skov.

Mange steder i verden fældes skovene. Det er særligt i udviklingslandene, for eksempel i Sydamerika, at man fælder regnskoven. Man vil bruge træerne, og man vil lave skovene om til landbrugsjord og marker, hvor kvæg kan græsse. Når regnskov laves om til landbrugsjord, slippes store mængder CO_2 ud i atmosfæren. Det bidrager til klimaforandringer. Det er selvfølgelig også et stort problem for de mange dyre- og plantearter, som lever i skovene. Når skovene forsvinder, uddør mange arter. Skovene spiller altså en vigtig rolle for menneskers og dyrs levevilkår.

Også i Danmark har der tidligere været meget mere skov, end der er i dag. Gennem tiden har man fældet skovene, så man kunne anvende jorden til landbrug og bruge træerne til brændsel og til byggeri. I 1700-tallet var skovene i Danmark næsten helt væk. Men i 1800-tallet begyndte man at genoprette de danske skove. Cirka 14% af Danmarks areal er i dag dækket

af skov. Landbrugsjord udgør cirka 60% af Danmarks areal.

Man diskuterer i Danmark for tiden, om noget af landbrugsjorden skal laves om til mere skov og flere naturområder. En del af de naturområder, der nu er omdannet til landbrugsjord, udleder nemlig store mængder CO_2. Det gør de, fordi kulstoffet, som er i jorden, afgiver CO_2, når jorden drænes og pløjes.

Skove er gode for klimaet, for når træer vokser, optager de luftens CO_2 gennem nålene og bladene. Kulstoffet lagres dermed i træerne. Det betyder, at skovene trækker CO_2 ud af atmosfæren og holder på kulstoffet samtidig med, at de laver ilt.

UNDERSØG DE NATURPROJEKTER, DER ER I JERES KOMMUNE

I kan måske finde oplysninger på kommunens hjemme-side, eller I kan kontakte kommunen og spørge.

I kan undersøge:

- Hvad gør kommunen for at passe på naturen i jeres lokalområde?
- Hvilke naturprojekter er der i kommunen?
- Er det muligt for jer at besøge projekterne og høre mere om dem?
- Er der naturprojekter, som I kan deltage i?

EN NATUR MED PLADS TIL MANGE FORSKELLIGE INSEKTER, DYR OG PLANTER

I Astrid Lindgrens bøger lever menneskene sammen med naturen og dyrene. I hendes naturbeskrivelser er der mange forskellige vilde planter og dyr.

Når vi taler om, at der er forskellige dyre-, plante- eller insektarter på samme sted, kalder vi det for *biodiversitet*. Hvis et sted har en lav *biodiversitet*, er der kun få arter, der kan leve på det sted. Sådan er det for eksempel i byerne, som er indrettet til mennesker, men også på landbrugsmarker, hvor der sprøjtes for insekter og ukrudt. Hvis et sted har en *høj biodiversitet* kan mange forskellige plante-, dyre- og insektarter leve og trives der.

HVORDAN KAN I VÆRE MED TIL AT SKABE EN HØJERE BIODIVERSITET I JERES OMRÅDE?

Kom med flere forslag, som I præsenterer for hinanden.

- Lav en plan for de bedste forslag - hvordan vil I føre den ud i livet?

FNs VERDENSMÅL OM JORDKLODENS RESSOURCER OG KLIMA

FN står for *Forenede Nationer* og er et samarbejde mellem 193 lande i verden.

Landene i FN er blevet enige om 17 verdensmål, som alle lande skal nå inden år 2030. Et af målene er at forhindre, at skovene forsvinder.

I de fleste lande er der lang vej endnu, før verdensmålene er opfyldt. Også i Danmark er der mål, vi skal arbejde for at nå. Danmark kan eksempelvis bidrage ved at plante flere træer og skabe naturområder, så vi på den måde er med til at sikre biodiversiteten.

Verdensmålene gælder for alle og er vores fælles plan for en bedre verden. Det er nemlig ikke muligt at gøre verden til et bedre sted, hvis ikke landene arbejder sammen om opgaven.

I SKAL NU UNDERSØGE NOGLE AF DE 17 VERDENSMÅL

Herover ser I de 17 verdensmål.

Verdensmål nummer 6, 7, 12, 13, 14 og 15 handler om jordklodens ressourcer og klima.

Del jer ind i seks grupper. Hver gruppe undersøger og forbereder en kort fremlæggelse om et af de nævnte verdensmål.

I kan læse mere om verdensmålenes indhold på www.verdensmaalene.dk.

I jeres fremlæggelse kan I:

- Fortælle om verdensmålet.
- Komme med eksempler på, hvordan verden kan opfylde målet.
- Komme med forslag til, hvordan I kan være med til at opfylde målet.

DYRENES FORHOLD

Astrid Lindgren talte dyrenes sag. Hun blev vred, når hun så, hvordan dyrene blev behandlet i landbruget. *"Hvis alle køer, kalve, grise og høns i hele landet, som er blevet berøvet deres 'menneskerettigheder', kunne [...] lave en slags dyrenes domstol [...], ville man høre en fortvivlet klagen overalt"*, sagde hun. Hun var derfor med til at lave en kampagne for, at dyrene skulle have det bedre. Kampagnen førte til, at den svenske regering lavede en ny lov til beskyttelse af dyrene. Den blev opkaldt efter hende: *Lex Lindgren*. Astrid Lindgren var dog slet ikke tilfreds med loven. Den var ikke god nok.

Astrid Lindgren fandt trøst og inspiration i naturen. Og hun var bekymret over, at nutidens børn har så lidt kontakt til natur og dyr. *"Det burde vedtages ved lov, at ethvert ungt menneske i 14-15-års alderen skulle tilbringe en nat hvilende op ad en ko"*, sagde hun.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvorfor mener Astrid Lindgren, at det er vigtigt, at børn og unge har kontakt med dyr?
- Hvad kan man få ud af at tilbringe natten op ad en ko?

UNDERSØG DYRENES BESKYTTELSES MÆRKESAGER FOR LANDBRUGSDYR

Dyrenes Beskyttelse er en organisation, som kæmper for dyrenes rettigheder.

På organisationens hjemmeside kan I læse om fem mærkesager, som organisationen har, når det handler om landbrugsdyr.

DEL JER OP I FEM GRUPPER

- Se på www.dyrenesbeskyttelse.dk/mad-forbrug
- Del emnerne imellem jer, så hver gruppe har ansvaret for ét emne.
- Læs om emnet, og fremlæg derefter jeres emne for resten af klassen.

TAL DEREFTER SAMMEN I KLASSEN

- Hvilke problemer synes Dyrenes Beskyttelse, der er i landbrugets produktion af kvæg, fjerkræ og svin?
- Astrid Lindgren mente, at god dyrevelfærd eksempelvis er, når køerne får lov til at komme på græs, og når hønsene ikke holdes i små bure, men har mulighed for at skrabe i jorden. Hvad synes I god dyrevelfærd i landbruget er?
- Hvorfor kan det være svært for landmænd at leve op til god dyrevelfærd?
- Hvordan kan I være med til at skabe bedre forhold for dyrene i landbruget?

TEMA 3

KØN OG KØNSROLLER

"Jeg synes ikke, du opfører dig særlig pænt over for damer," sagde Pippi. Og så løftede hun ham højt op i luften på sine stærke arme og bar ham hen til et birketræ og hængte ham op i det hen over en gren

– fra bogen *Pippi Langstrømpe*

Astrid Lindgren voksede op i starten af 1900-tallet. Dengang var det almindeligt, at kvinden tog sig af børnene og hjemmet, mens manden tjente pengene. Der var også særlige forventninger til, hvordan en pige eller en dreng skulle se ud og opføre sig.

Når man taler om køn, bruger man ofte ordet *kønsrolle*. En kønsrolle er den måde, man opfører sig på, når man lever op til de forventninger, der er til ens køn.

Astrid Lindgren udfordrede flere gange sin kønsrolle. Da hun var 17 år, valgte hun for eksempel at klippe sig korthåret – til stor forfærdelse for sine forældre. Det var i 1924, og dengang var reglen, at piger skulle være langhårede. Hun kunne også finde på at tage lange bukser og slips på, selvom man mente, at piger skulle gå i kjoler.

Dengang var der ikke *ligestilling*. Ligestilling betyder, at alle har samme rettigheder og muligheder – uanset hvilket køn, man har. Gennem historien har kvinder haft færre rettigheder og færre muligheder end mænd. I løbet af 1900-tallet begyndte mange kvinder at tale om og kæmpe for ligestilling.

Kampen for ligestilling var ikke den vigtigste sag for Astrid Lindgren. Men hendes personer i bøgerne bryder ofte med kønsrollerne, ligesom hun selv brød med dem.

Dette tema handler om køn og kønsroller. Du skal møde Pippi, som slet ikke opfører sig sådan, som man forventede, at piger skulle opføre sig, da Astrid Lindgren skrev bogen i 1945.
Du skal undersøge, hvorvidt kønsrollerne har ændret sig, siden dine forældre og bedsteforældre var børn.

Du skal også lære om FNs verdensmål nummer fem, som handler om ligestilling mellem kønnene. Og du skal tale med dine klassekammerater om, hvilken betydning køn og kønsroller har for jer.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvad tænker I om kønsrollerne i dag? Er der nogle særlige måder, man skal se ud og opføre sig på, alt efter hvilket køn man har?
- Hvad tænker I om citatet fra bogen *Pippi Langstrømpe*, som I kan læse på side 58?
  Hvordan har man mon "pæne manerer over for damer"?
- Pippi Langstrømpe er skrevet i 1945. Tror I, at mænd dengang skulle opføre sig ekstra pænt over for kvinder? Synes I, at mænd skal det i dag?

KØN, KØNSROLLER OG NORMER – HVAD ER DET?

Når et barn bliver født, er det første, mange spørger til: "Blev det en pige eller en dreng?" Man bestemmer barnets køn ud fra *kønsorganerne*. Har det en penis (eller tissemand), er det en dreng. Har det en vagina (eller tissekone), er det en pige. Inde i din krop er der også en række *kromosomer* og *hormoner*. De er sammen med dine kønsorganer med til at bestemme, hvilket køn du har. Det kalder man for *det biologiske køn*.

Langt de fleste kroppe er enten hankøn eller hunkøn. Men der findes også mennesker, som fødes som en blanding af hankøn og hunkøn.

Køn handler ikke kun om vores krop. Køn handler også om, hvem vi er indeni, og hvordan vi oplever vores køn. Det kaldes for vores *kønsidentitet*.

Der er stor forskel på, hvordan vi oplever vores køn. De fleste oplever, at deres kønsidentitet passer sammen med deres biologiske køn. Men ikke alle gør. Er ens krop for eksempel biologisk dreng, men ens kønsidentitet er pige, så er man *transkønnet*. Der kan også være mange andre kønsidentiteter, som ikke passer sammen med det biologiske køn.

Kønsroller handler om de forventninger, vi har til køn. Rollerne kan for eksempel handle om vores udseende eller om den måde, vi opfører os på. På den måde viser vi, hvilket køn vi har.

De fleste mener, at kønsroller er noget, vi lærer. Vi lærer, hvilke forventninger der er til vores køn gennem opdragelse, gennem film og bøger og ved at se på de voksne omkring os.

Reklame fra 1961.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Oplever I, at der er forskel på forventningerne til jer, alt efter om I er piger eller drenge? Hvis ja, på hvilke måder?
- Hvad mener I om de kønsroller, I kender til?
- Se på reklamen herover. Hvilke kønsroller ser I der?

Når vi taler om forventninger til køn og kønsroller, bruger vi ofte ordet *norm*.

En *norm* er en slags uskreven regel, som vi alle kender og retter os efter, men som vi sjældent tænker over. Ofte er det først, når normen brydes, at vi bliver opmærksomme på den.

Der er normer for vores opførsel på rigtig mange områder i samfundet. Vi har for eksempel en norm om, at vi stiller os i kø og venter på, at det bliver vores tur, når vi skal betale ved kassen i supermarkedet. Det er ikke noget, vi tænker over. Men hvis der er en, som går foran de andre, vil vi lægge mærke til det. Måske vil vi endda blive vrede og sige noget til den person, der er gået foran i køen.

Rigtig mange normer handler om køn og kønsroller. Der er for eksempel normer for, hvordan piger og drenge skal se ud og opføre sig, og hvad de skal interessere sig for.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Har I oplevet, at andre ikke har respekteret normen om at stille sig i kø og vente på, at det bliver deres tur? Hvis ja, hvordan reagerede I? Er der forskel på jeres reaktioner, alt efter hvem det er, der bryder normen?

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Kan I give nogle eksempler på normer for køn og kønsroller, der handler om udseende, interesser og opførsel?

Når I har fundet på nogle normer, så skriv dem op på tavlen.

Tal derefter sammen i klassen:

- Hvad sker der, hvis man bryder normerne?

Mange af vores normer er fornuftige at have. De giver os for eksempel regler for, hvordan vi skal omgås hinanden, så vi ikke bliver uvenner eller fornærmer hinanden ved vores måder at være på. Men normer kan også begrænse os og give os følelsen af at være forkerte.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvilke af de normer, som I nu har talt om, oplever I som fornuftige? Og hvilke synes I er begrænsende? Hvorfor?

DA PIPPI HJALP VILLE

Du skal nu møde Pippi Langstrømpe, som konstant gør det modsatte af, hvad man forventer. Vi kan derfor kalde hende en *normbryder*. En normbryder er en, der bryder normerne.

Pippi Langstrømpe var Astrid Lindgrens allerførste børnebog. Den udkom i 1945 og blev straks en stor succes. Der var dog nogle voksne, der mente, at Pippi-figuren kunne have en dårlig indflydelse på børn.

I dette uddrag af *Pippi Langstrømpe* har Pippi og hendes venner Tommy og Annika lige været *ting-findere*. De har fundet en gammel rusten dåse og en rulle, der har været brugt til sytråd.

> I det samme gik havelågen op til en villa i nærheden, og en dreng kom farende ud. Han så bange ud, og det var ikke så underligt, for lige i hælene på ham kom fem andre drenge. De fik hurtigt fat i ham og trængte ham op mod et stakit, hvor de alle sammen gik løs på ham. Alle fem på en gang begyndte at bokse og slå ham. Han græd og holdt armene op foran ansigtet for at beskytte sig.
>
> "På ham, drenge, så han aldrig mere tør vise sig her i gaden!" råbte den største og kraftigste af drengene.
>
> "Åh," sagde Annika, "det er Ville, de tæver. Hvordan kan de være så onde!"
>
> "Det er ham den lede Bengt. Han skal altid slås," sagde Tommy. "Og fem mod en, hvor er de feje!"
>
> Pippi gik hen til drengene og prikkede Bengt i ryggen med pegefingeren.

HVIS I IKKE TIDLIGERE HAR ARBEJDET MED PIPPI, SÅ LAV OPGAVEN HERUNDER

- Lav en brainstorming, hvor I skriver stikord om alt det, I ved om Pippis udseende, hendes væremåde, hendes evner, hendes sprogbrug og den måde, hun lever på.

TAL DEREFTER SAMMEN I KLASSEN

- Hvad er det, der gør Pippi til et helt særligt barn?
- Hvorfor, tror I, at nogle voksne mente, at Pippi-figuren kunne have en dårlig indflydelse på børn?

INDEN DU LÆSER TEKSTEN, SÅ TÆNK OVER ORDENE "SLAGSBROR" OG "FORSVARSLØS PIGE"

- Hvad tænker du, når du hører ordet "slagsbror"?
- Hvad tænker du, når du hører ordet "forsvarsløs pige"?

Vælg et af ordene og lav en tegning, som viser ordet. Du skal skrive en billedtekst til din tegning, som fortæller om ordet.

"Hej, du der," sagde hun. "Er I ude på at slå lille Ville til plukfisk, siden I er fem mand om at tæve ham?"

Bengt vendte sig om og fik øje på en pige, som han aldrig havde set før. En vildfremmed pige som vovede at prikke til ham. Først stod han bare og måbede af ren og skær forbløffelse, men så bredte der sig et frækt grin over hans ansigt.

"Drenge," sagde han. "Drenge! Slip Ville og tag lige et kig på hende der. Sikke en bondetøs!"

Han slog sig på lårene og grinede. Og i løbet af et øjeblik havde de alle sammen samlet sig om Pippi, alle undtagen Ville, som tørrede sine øjne og forsigtigt gik hen og stillede sig ved siden af Tommy.

"Se lige hendes hår! Det er jo det rene lejrbål! Og så de sko," fortsatte Bengt. "Må jeg ikke låne en af dem? Jeg kunne godt tænke mig en rotur, og jeg har ingen båd."

Så greb han fat i Pippis ene fletning, men slap den straks igen og sagde:

"Av, jeg brændte mig!"

Og så gav alle fem drenge sig til at hoppe og danse rundt om Pippi, mens de råbte:

"Rødhætte, Rødhætte!"

Pippi stod inde midt i ringen og smilede nok så sødt. Bengt havde håbet, at hun ville blive gal eller give sig til at tude; hun burde i det mindste se bange ud. Da intet hjalp, skubbede han til hende.

"Jeg synes ikke, at du opfører dig særlig pænt over for damer," sagde Pippi. Og så løftede hun ham højt op i luften på sine stærke arme og bar ham hen til et birketræ og hængte ham op i det hen over en gren. Så tog hun den næste dreng og hængte ham op på en anden gren, og så tog hun den næste og satte ham på lågestolpen uden for et hus, og så tog hun den næste og kastede ham hen over et stakit, så han havnede i et blomsterbed i haven inde bagved. Og den sidste af slagsbrødrene satte hun ned i en lille bitte legevogn, som stod på vejen. Bagefter blev Pippi og Tommy og Annika og Ville stående lidt og kiggede på drengene, som var fuldstændig stumme af forbløffelse. Og Pippi sagde:

"Hvor er I feje! I er fem mod en. Det er fejt. Og bagefter giver I

jer oven i købet til at skubbe til en lille forsvarsløs pige. Føj, hvor ledt!"

"Kom, nu går vi hjem," sagde hun til Tommy og Annika. Og til Ville sagde hun:

"Hvis de prøver på noget en gang til, så skal du bare sige det til mig."

Og til Bengt, som sad oppe i træet og ikke turde røre sig, sagde hun:

"Hvis der er mere, du har at sige om mit hår eller mine sko, så må du hellere få det sagt, inden jeg går hjem."

Men Bengt havde ikke mere at sige om Pippis sko og heller ikke om hendes hår. Og så tog Pippi sin blikdåse i den ene hånd og trådrullen i den anden og gik sin vej, fulgt af Tommy og Annika.

SE PÅ JERES TEGNINGER AF ORDENE "SLAGSBROR" OG "FORSVARSLØS PIGE"

Læs også jeres billedtekster.

- Sammenlign tegningerne og billedteksterne med den tekst, I lige har læst. Passer de sammen? Er Pippi en forsvarsløs pige, og er Bengt en slagsbror? Har arbejdet med ordene og teksten om Pippi og Bengt ændret jeres opfattelse af dem?

NU SKAL I DRAMATISERE TEKSTEN

(I skal være 8-10 elever i hver gruppe).

Sådan gør I:

1. Læs teksten igennem igen og tal sammen om: Hvad fortæller teksten om personerne Ville, Pippi, Tommy, Annika samt Bengt og hans fire venner? Hvilke følelser giver personerne udtryk for?
2. Beslut jer for, hvem der skal spille de forskellige personer. Udover Ville, Pippi, Tommy, Annika, Bengt og hans venner kan I også have en fortæller.
3. Øv jeres skuespil. Tag udgangspunkt i teksten, og skriv replikkerne over på et stykke papir, så I bedre kan huske dem. Tal sammen om, hvorvidt I får udtrykt de følelser, I tænker, at personerne i teksten har.
4. Vis jeres drama for resten af klassen.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvordan mobber Bengt og de andre drenge Pippi?
- Hvordan reagerer Pippi på Bengts mobberi? Hvad tænker I om hendes reaktion?
- Pippi siger til drengene: "Hvor er I feje!" Hvad vil det sige "at være fej"? Hvem synes I er feje i teksten?
- Se på billedet øverst til højre. Tidligere var det ret normalt, at drenge kom op at slås – sådan fysisk – i skolegården. Så stod de andre børn i en rundkreds rundt om dem og heppede, indtil en lærer kom og skilte dem ad. Slås drenge i skolegården i dag? Og hvad med piger?
- Er der forskel på, hvordan I løser konflikter, alt efter om I er drenge eller piger?
- Drengene i teksten løber efter Ville, fordi de vil give ham tæsk. Er der forskel på, hvordan piger og drenge i dag mobber hinanden?

Drenge slås i skolegården. Fotoet er fra 1970'erne.

FORESTIL JER, AT PIPPI VAR EN DRENG

- Ville det have ændret fortællingen om Pippi og Bengt?
- Ville Pippi have været en lige så spændende figur, hvis hun havde været en dreng? Hvorfor/hvorfor ikke?
- På hvilke måder bryder Pippi normerne for piger?
- Hvis I skulle vælge mellem at være Pippi, Annika og Tommy, hvem ville I så helst være? Hvorfor?

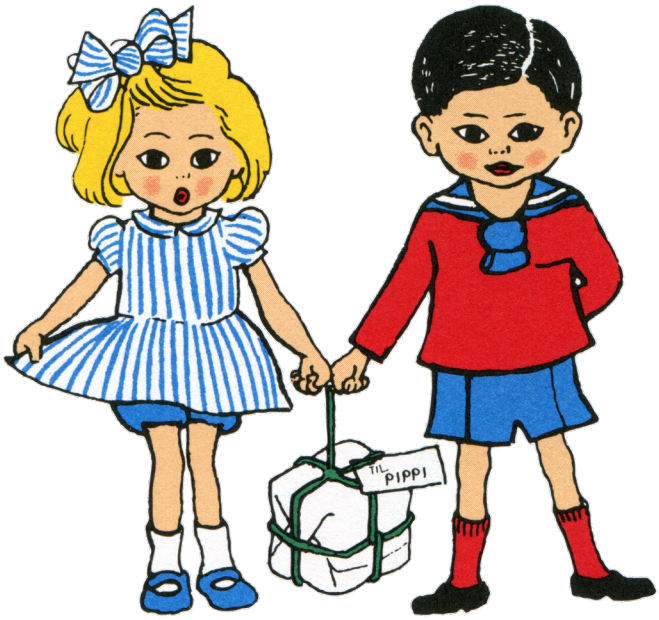

Tommy og Annika.

PIPI BLIVER OFTE SET SOM EN *ROLLEMODEL* FOR PIGER

En rollemodel er en person, som andre kan se op til og efterligne.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvordan synes I, en god rollemodel for piger skal være?
- Hvordan synes I, en god rollemodel for drenge skal være?
- Kan I komme på voksne, som I synes er gode rollemodeller for piger og for drenge?

HVILKEN BETYDNING HAR KØN OG KØNSROLLER I DAG?

Da Astrid Lindgren blev født, levede kvinder og mænd, piger og drenge meget forskellige liv. Dengang så man på køn som noget fastlagt: Man blev født enten som mand eller som kvinde. Man tænkte, at mænd var født med nogle bestemte evner, som kvinder ikke havde, for eksempel evnen til at være fornuftig, træffe beslutninger og tage ansvar. Og man tænkte, at kvinder var født med nogle bestemte evner, som mænd ikke havde, for eksempel evnen til at være følsom og kærlig og forstå børn.

Sådan er det ikke i dag. De fleste mennesker opfatter nu de evner, som børn fødes med, som uafhængige af køn. Men de gamle opfattelser af køn og kønsroller har stadig indflydelse på, hvordan vi ser på køn i dag.

Som regel er køn slet ikke noget, vi tænker over. Tit bliver vi først opmærksomme på det, hvis vores køn forhindrer os i noget. For eksempel hvis vi udelukkes fra en aktivitet eller en leg på grund af vores køn.

Men vores køn kommer til udtryk mange steder i vores liv. Det skal I nu undersøge.

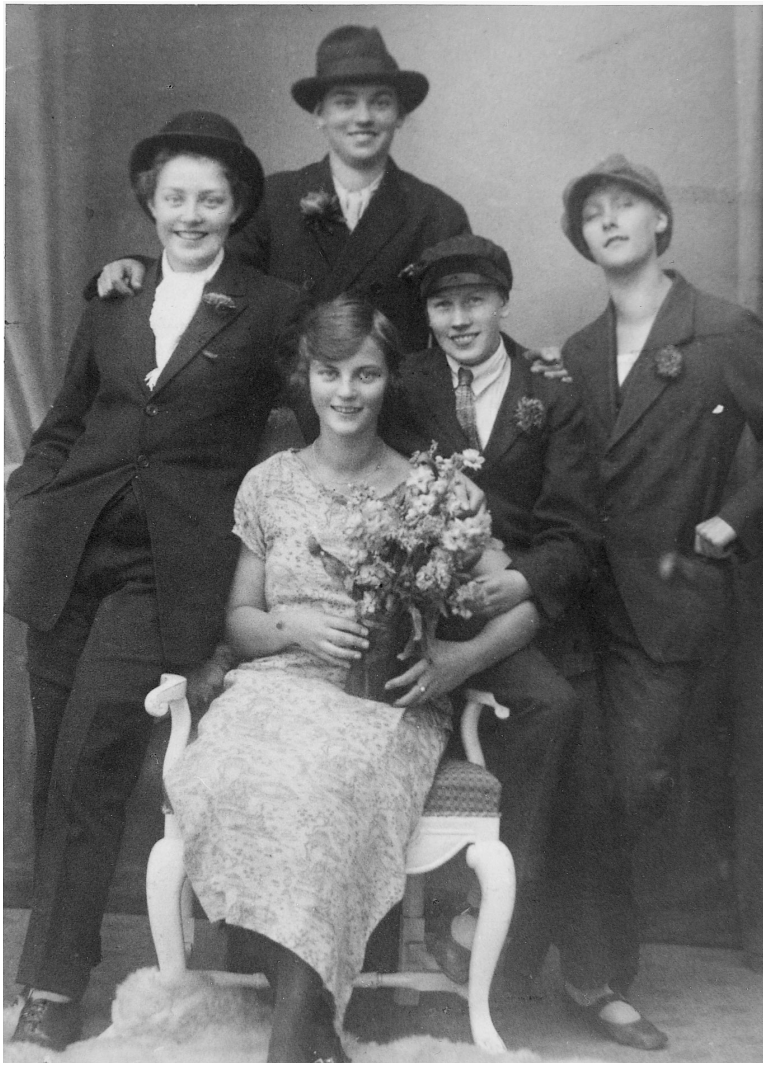

Her ser du Astrid Lindgren og hendes veninder klædt ud som unge mænd. Deres veninde, Madicken, som sidder på stolen, fylder nemlig 17 år. Hun skal derfor opvartes. Astrid Lindgren er personen yderst til højre. Billedet er fra 1924.

KØN ER I VORES SPROG

Sproget er fyldt med ord, som har med køn at gøre. Nogen gange kan ordene vække følelser, men ofte tænker vi ikke over det. Det betyder dog ikke, at ordene er ligegyldige. Tværtimod har ordene stor magt. De er nemlig med til at påvirke vores syn på køn og kønsroller. Det skal I nu se nærmere på.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Se på illustrationen på denne side. Kender I ordene? Siger ordene noget positivt eller negativt om de personer, de bruges om?
- Prøv at komme på flere ord, som har med køn at gøre. Tal sammen om, hvad ordene betyder.
- Bruger I selv ord, som beskriver piger eller drenge på en særlig måde? Er det positive eller negative ord? Gør jeres forældre? Gør jeres lærere?

GÅ PÅ YOUTUBE OG FIND ALLWAYS' KAMPAGNEFILM *RUN LIKE A GIRL*
(oversat til dansk: "Løb som en pige"). Søg på "Allways run like a girl", så kommer den frem.

- Se filmen (den er på engelsk. Jeres lærer kan hjælpe jer med at oversætte).

TAL DEREFTER SAMMEN I KLASSEN

- Hvad handler filmen om? Hvad er dens budskab?
- Hvad vil det sige "at løbe som en pige" eller "kaste som en pige"? Er det sproglige udtryk, som I bruger eller kender til?
- Hvilken betydning har det for vores forståelse af piger, hvis vi benytter udtryk som "at kaste som en pige"?
- Har I oplevet, at der er blevet gjort forskel på piger og drenge i sport og idrætslege?
- Allways sælger menstruationsbind. Målgruppen er piger og kvinder. Hvorfor tror I, at Allways laver en sådan kampagne?

SE PÅ DE TO BILLEDER HERUNDER

De er fra 2017. Dem bruger bibliotekerne til fortælle om bøger, som børn på 9-12 år måske kan få lyst til at læse.

På biblioteket kan man låne bøger om alt muligt. Lav en liste over de emner og bøger, som du kan lide at læse. Sammenlign med din sidemakkers.

SE PÅ DE TO BILLEDER, OG TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvad sker der, hvis vi bytter om på tankeboblerne?
- Synes I, at emnerne passer på drenge og piger? Er der forskel på det, piger og drenge interesserer sig for?
- Er der forskel på jeres liste og de emner, som billederne nævner?
- Se på børnenes ansigtsudtryk. Betyder sådanne billeder noget for, hvordan drenge og piger forstår hinanden?

Forsiden på brochure fra BibMedia.

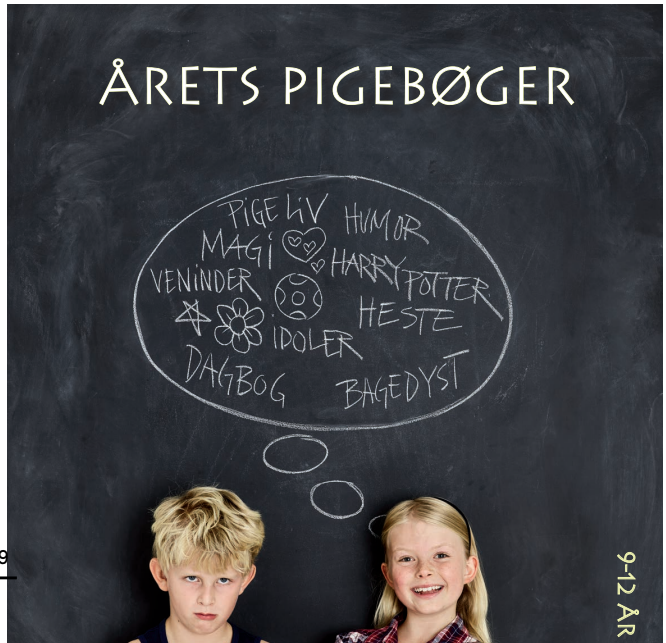

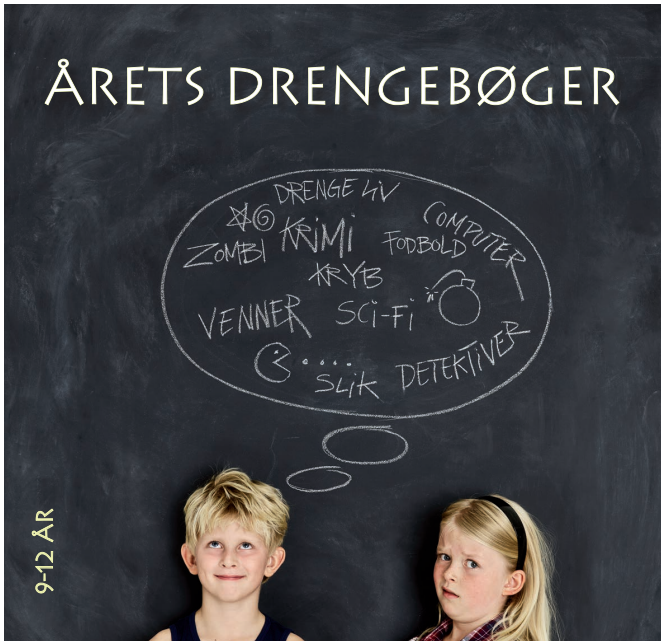

KØN ER I DE TING, VI HAR I VORES HJEM

Ligesom køn og kønsroller kan findes i sproget, så kan de også findes i de ting, vi har i vores hjem.

Når virksomheder laver ting til os, beslutter de sig for en målgruppe. En målgruppe er den gruppe mennesker, som man ønsker at sælge sine ting til. Ofte har køn en stor betydning for valget af målgruppe. Man kan for eksempel vælge, at målgruppen for et rengøringsmiddel skal være kvinder. At mænd skal være målgruppe for en shampoo. Eller at en hårbørste skal have små piger som målgruppe.

Ikke alle ting er bestemt til et særligt køn. Men mange ting er. Dem kalder vi *kønnede ting.*

De fleste tænker ikke over, om en ting især er tænkt til kvinder eller mænd. Men alligevel er vi lynhurtige til at finde ud af, hvilket køn tingen er beregnet til. Og vi vælger tit den ting, som er beregnet til vores køn uden at tænke over det. Tag for eksempel tandbørster lavet til små børn. Man kan få tandbørster, som er lyserøde med prinsesser på. Og tandbørster, som er blå eller grønne med superhelte eller dinosaurer på. Måske du kender det fra dit eget liv? Hvilken tandbørste valgte du, da du var lille?

Dette rengørings-middel er lyserødt. Hvilket køn synes I, det henvender sig til?

GÅ PÅ TINGFINDER-JAGT EFTER KØNNEDE TING I DIT HJEM

1. Gå på "tingfinder-jagt" i dit hjem og find kønnede ting – det vil sige ting, som enten er beregnet til piger/kvinder eller drenge/mænd. (Et godt sted at starte er i badeværelset).
2. Tag billeder af tingene.
3. Tag en eller flere af tingene med i skole og vis dem til dine klassekammerater eller vis i stedet de billeder, du har taget.
4. Tal sammen i klassen om, hvordan I kan se på tingene, hvilket køn de er tænkt til.
5. Hvad fortæller tingene om forventningerne til køn?
6. Lav en lille udstilling på skolen med jeres kønnede ting.

UNDER JERES TINGFINDER-JAGT PÅ KØNNEDE TING FANDT I MÅSKE LEGETØJ?

Legetøj bliver ofte lavet til enten piger eller drenge.

- ✖ Find et legetøjskatalog på nettet. Se på billederne og tal sammen om: Hvilket legetøj er lavet især til drenge og hvilket især til piger? Hvordan kan I se det?
- ✖ Er det et problem, at legetøj og legetøjsreklamer er kønnede og viser faste kønsroller? Hvorfor/hvorfor ikke?

Her ser I et eksempel på en ting, som især er tænkt til piger: Lyserødt kagekrymmel med prinsessetema. I ser også et eksempel på en ting, som især er tænkt til drenge: Lyseblåt kagekrymmel med superheltetema.

I SKAL NU SE EN LILLE FILM OM ET EKSPERIMENT MED LEGETØJ OG KØN, SOM DEN ENGELSKE TV-KANAL BBC HAR LAVET

Find filmen på YouTube ved at skrive "Girl toys vs boy toys: The experiment - BBC Stories" i søgefeltet.

Se filmen sammen med jeres lærer. Filmen er på engelsk. Få jeres lærer til at hjælpe med at oversætte.

TAL DEREFTER SAMMEN I KLASSEN

1. Hvorfor tror I, at de voksne valgte drengelegetøj til det barn, de troede var en dreng – og pigelegetøj til det barn, de troede var en pige?
2. Hvilken betydning for børnene har de voksnes valg af legetøj?
3. Hvilken betydning kan voksne have for børns forståelse af køn og kønsroller?
4. Hvordan synes I, voksne kan være gode rollemodeller for børn, når det handler om køn og kønsroller? Kom gerne med eksempler, som I giver videre til jeres forældre og lærere.

KØN ER I BØRNS LEGE

Når børn leger, er der også masser af køn og kønsroller i spil. Teksten herunder er fra bogen *Vi har det dejligt i Bulderby*, som Astrid Lindgren skrev i 1952. Den handler om de seks børn Britta, Anna, Lisa, Lasse, Bosse og Ole, som bor i Bulderby. De er gode venner og leger ofte sammen. Jeg-fortælleren er Lisa.

> Britta fandt på, at vi skulle lege, at vi var sådan nogle stenaldermennesker. Og det, syntes Lasse, var en rigtig god idé. Han sagde, at han og Bosse og Olle skulle gå ud og fange urokser og tæmme dem. Britta og Anna og jeg skulle sidde hjemme i grotten og holde maden varm. Det er altså noget underligt noget! Hvad man end leger, så skal drengene altid lave noget sjovt, men vi, vi skal bare holde maden varm og den slags. Men Britta sagde, at vi kunne samle grene til at feje grotten med, og så kunne vi sætte nogle kønne birkegrene fast i sprækkerne og gøre det lidt hyggeligt.
>
> Lasse sagde:
>
> "I gør bare, hvad I har lyst til, lige meget hvor fjollet det er! Kom drenge, nu går vi ud og fanger urokser!"
>
> Men Bosse var så mæt af al palten, at han var helt udmattet, og han sagde, at han ikke orkede at fange urokser.
>
> "Så må du jo blive herhjemme ved grotten og tæve kvinder og børn," sagde Lasse. "Hovedsagen er, at du har noget at give dig til."
>
> "Han kan lige prøve," sagde Britta.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvilke lege kender I, hvor køn og kønsroller har betydning? Kom med eksempler fra de lege, I leger nu, eller dem I tidligere har leget.
- Kommer I sommetider op at skændes om rollerne? Hvis ja, hvad er I uenige om? Hvordan løser I det?
- Kan I komme i tanke om andre lege, hvor køn og kønsroller har betydning?

KØN ER I VORES UDSEENDE

Når vi møder et nyt menneske, aflæser vi hurtigt det køn, personen har. Det er ikke noget, vi tænker over. Kun hvis det er svært at se, hvilket køn personen har, bliver vi opmærksomme på det.

Du har måske oplevet denne situation: Du møder nogle forældre, som har en nyfødt baby. Babyen har hverken lyserødt eller lyseblåt tøj på, og du kan derfor ikke se, hvilket køn babyen har. Hvad gør du? Omtaler du babyen som "han", "hun" eller "den"? Hvis du siger "hun" eller "han" om babyen, risikerer du at såre forældrene, hvis du ikke rammer rigtigt. Og siger du "den" om babyen, gør du babyen til noget ikke-menneskeligt (lige som vi kan omtale en hund eller en kat som "den").

Vores køn har ofte stor betydning for, hvordan vi vælger at se ud: Hvilket tøj, vi vælger at tage på, og hvilken frisure vi vælger.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Er der forskel på, hvilket tøj I har på, alt efter hvilket køn I er?
- Er der forskel på, hvilke frisurer I har, alt efter hvilket køn I er?

SE PÅ BILLEDERNE AF BØRNENE PÅ SIDE 75-77. BILLEDERNE ER FRA STARTEN AF 1900-TALLET TIL NU

På de ældste af billederne har børnene deres allerfineste tøj på. Det brugte man kun ved festlige lejligheder, eller når man blev fotograferet.

Der var selvfølgelig også forskel på, hvilket tøj man havde, alt efter om man var rig eller fattig. Børnene på de ældste billeder er fra familier, som har haft råd til at købe pænt tøj til deres børn.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvordan har børns tøj og frisurer ændret sig gennem tiden?
- På hvilke tidspunkter synes I, at drenge og piger ligner hinanden mest? Og på hvilke tidspunker ser I dem som mest forskellige?
- Er det svært for drenge at gå i tøj, som af andre opleves som "piget"? Er det nemmere for piger at gå i tøj, som opleves som "drenget"?

VIDSTE DU

at man tidligere klædte små børn ens, uanset om de var drenge eller piger? Babydragten bestod af en slags kjole med blondekrave.

Se billedet af børnene fra 1910'erne. Det lille barn på pigens skød er en dreng.

1910'ERNE

1920'ERNE

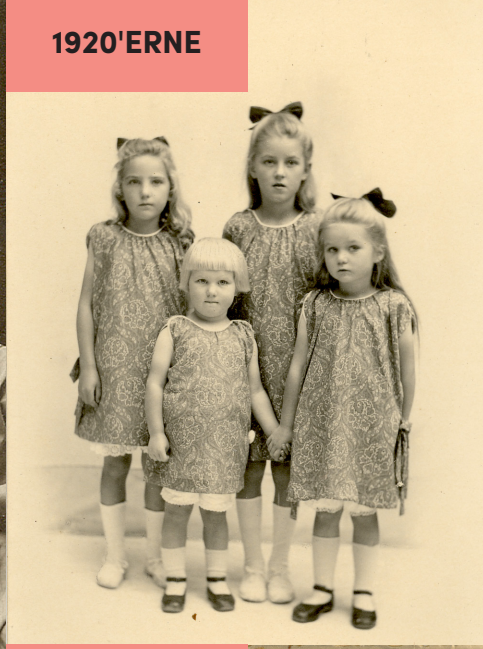

1920'ERNE

1920'ERNE

1930'ERNE

1940'ERNE

1930'ERNE

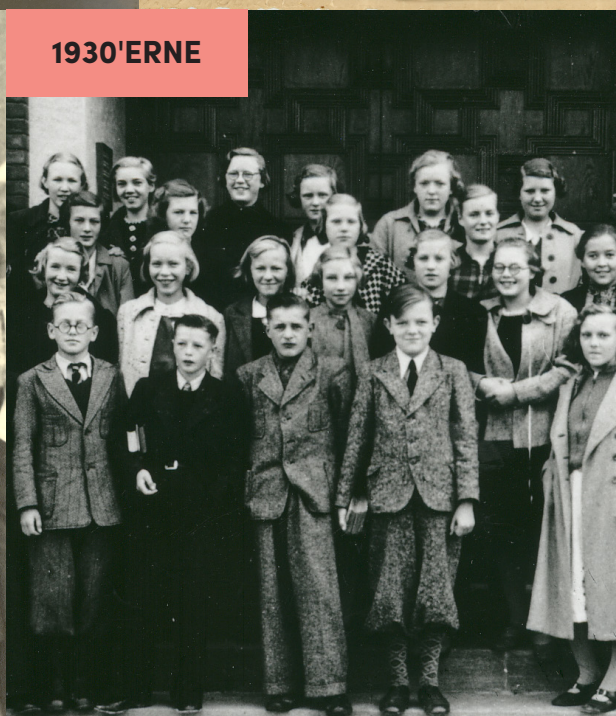

VIDSTE DU

at lyserød ikke altid har været en pigefarve, og at lyseblå ikke altid har været en drengefarve?

Tidligere så man lyserød som en farve beregnet til drenge og mænd. Man forbandt nemlig farven med handlekraft og styrke. Den blå farve forbandt man med noget himmelsk og passivt, og det syntes man passede godt til piger og kvinder.

Men det ændrede sig i 1940'erne, og i dag bruger mange forældre farverne til at signalere babyens køn: Lyseblåt til drenge og lyserødt til piger.

1950'ERNE

1950'ERNE

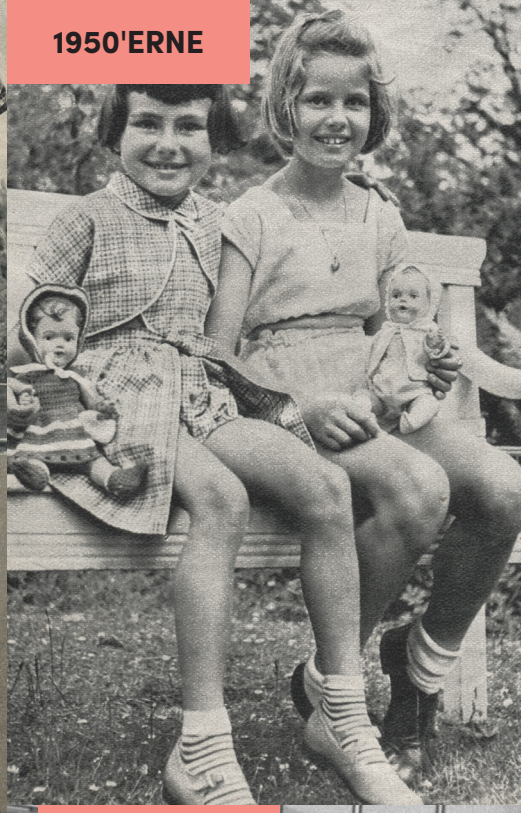

1960'ERNE

1960'ERNE

1970'ERNE

1970'ERNE

1970'ERNE

1970'ERNE

1980'ERNE

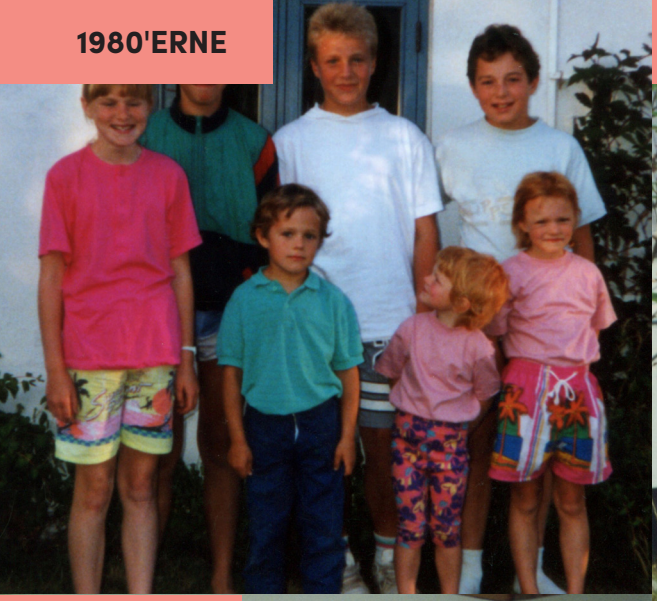

1990'ERNE

1990'ERNE

1990'ERNE

1990'ERNE

2000'ERNE

2000'ERNE

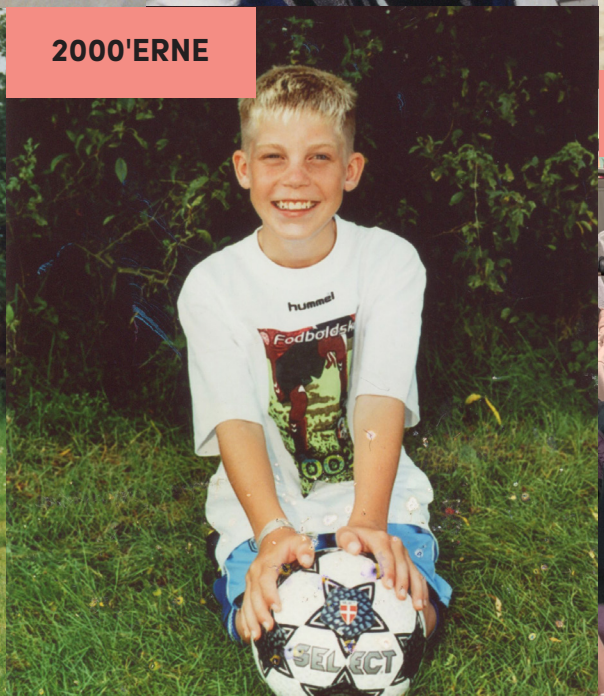

2020

DER ER SKET MEGET, SIDEN ASTRID LINDGREN BLEV FØDT

Astrid Lindgren blev født i 1907 og døde i 2002, 94 år gammel. Hun oplevede altså næsten hele 1900-tallet. Det var et århundrede, hvor der skete rigtig meget med ligestillingen mellem kvinder og mænd, både i Sverige (hvor Astrid Lindgren er fra) og i Danmark.

Ligestilling handler om, at kønnene skal have de samme rettigheder og muligheder.

På de næste sider ser du en tidslinje, som skal give dig et overblik over nogle forandringer i Danmark i løbet af 1900-tallet. Det er forandringer inden for familieliv, skole, mode og udseende. Der er også nogle vigtige årstal for kvinders deltagelse i samfundet.

SE PÅ TIDSLINJEN, OG UDVÆLG NOGLE ÅRSTAL, SOM I VIL SNAKKE MED HINANDEN OM

I kan bruge spørgsmålene, der står efter oplysningerne, til at komme i gang.

Astrid Lindgren skrev også ungdomsromaner. Her ses tre af dem, som handler om pigen Kati, der rejser ud i verden. Dem skrev hun i 1950'erne. Dengang var det ikke almindeligt for piger at rejse ud i verden. Billedet er fra udstillingen #ingenlillelort.

1903

Piger får ret til at gå i det offentlige gymnasium.

Hvad mon det gjorde ved opfattelsen af piger og kvinder, at de nu kunne tage en studenter-eksamen de samme steder som drengene?

Hvad mon det betød for de unge kvinder, at de nu også kunne få lov til at gå længere tid i almindelig skole?

1915

Kvinder får stemmeret og kan nu vælges til Folketinget.

Hvordan tror I, at samfundet ville se ud, hvis det kun var det ene køn, der måtte bestemme?

1920'ERNE

Det bliver moderne for unge piger at klippe sig korthårede, og længden på kjolen kommer op til knæene.

Det var ikke alle forældre, der syntes om det.

Er der i dag særlige normer for, hvordan piger og drenge skal se ud?

1922

Gifte kvinder får del i forældremyndigheden over deres egne børn, og kvinderne kan søge om at få forældremyndigheden, hvis parret bliver skilt.

Indtil da var det altid faren, som havde retten til at bestemme over børnene – både når forældrene var gift, og hvis de blev skilt.

Hvem har forældremyndigheden over jer? Hvorfor er det mon sådan?

1930'ERNE

Der er stor forskel på drenge- og pigelegetøj.

I 1930'erne legede pigerne som regel med dukker. Drengene legede med biler og teknik-legetøj. På den måde blev børnene oplært i de kønsroller, der var gældende på den tid: Pigerne skulle lære at passe hus, hjem og børn, og drengene skulle lære at ordne ting derhjemme og på arbejdet.

Er der i dag noget legetøj, der især henvender sig til piger, og noget, der især henvender sig til drenge? Hvilken betydning har det?

1937

Sygeplejersker får nogle steder lov til at fortsætte i arbejde, selv om de gifter sig.

Tidligere skulle sygeplejerskerne bo på hospitalerne, og det kunne man selvfølgelig ikke, hvis man var gift. Men det var også almindeligt, at kvinder i andre fag stoppede med at arbejde, når de blev gift.

Er der forskel på, hvor lang tid jeres forældre arbejder uden for hjemmet? Hvis ja, hvorfor er det sådan?

1940'ERNE

Mange børn går stadig ud af skolen efter 7. klasse.

Det gjorde 65% af pigerne og 40% af drengene. De skulle ud for at arbejde og tjene penge.

Hvorfor mon der var forskel på pigerne og drengene her?

Hvad ville du synes om at komme ud af skolen for at arbejde efter 7. klasse?

1945

I skolerne i byerne stoppede man nogle steder med at dele børnene i drenge- og pigeklasser.

Indtil da var de altid delt på den måde. På landet gik eleverne i blandede klasser, da der ikke var elever nok til at opdele dem i drenge- og pigeklasser.

Bliver jeres klasse også nogle gange delt efter køn? Hvis ja, hvad synes I om det?

Får drenge og piger også tilbudt forskellige aktiviteter hos jer? Hvis ja, hvad synes om I det?

1948

Som det første land i verden fik Danmark kvindelige præster.

Der var mange, der var imod det.

Hvorfor mon der var så stor modstand mod dette?

I dag er der lidt flere kvindelige end mandlige præster. Hvorfor tror I, det er sådan?

1950'ERNE

Det årti i 1900-tallet med flest hjemmegående husmødre.

De passede hjem og børn, mens manden var på arbejde og tjente penge. Ved slutningen af 1950'erne var ¾ af alle gifte kvinder hjemmegående.

Hvem arbejder mest i din familie? Er en af dine forældre på deltid, og hvorfor?

1952

Gifte kvinder får ret (men ikke pligt) til at skrive under på deres egen selvangivelse.

Indtil da havde deres mand skrevet under. (En selvangivelse er et dokument om ens indtægter, man skal udfylde til skattevæsenet).

Hvordan tror I kvinderne oplevede, at de nu selv måtte skrive under?

Spørg jeres forældre om, hvem der har styr på selvangivelserne hjemme hos jer? Hvem har styr på familiens økonomi?

1954

De første mandlige sygeplejersker uddannes.

Der har altid været flest kvinder i de jobs, der går ud på at passe og pleje syge – eller børn eller gamle.

Hvorfor mon det har været sådan og stadig er sådan?

Kender I andre jobs, som det især er enten mænd eller kvinder, der har?

1959

Barbiedukken bliver skabt.

Før Barbiedukken var dukker formet som babyer, og piger brugte dem til at lege mor med. Barbiedukken forestiller derimod en ung kvinde, og den gav pigerne mulighed for nye rollelege. Mange drømte om at være ligesom Barbie.

Har I leget med Barbiedukker? Hvis ja, hvad legede I så med Barbie?

Dukken er blevet kritiseret for at give piger et urealistisk syn på kroppen. Hvad tænker I om denne kritik?

1960'ERNE

Mange flere kvinder arbejder uden for hjemmet.

Det betød, at de nu både skulle tage sig af hjem og børn og samtidig passe et arbejde uden for hjemmet.

Hvordan er arbejdet fordelt i jeres familie?

Er der forskel på, hvad drenge og piger skal lave eller hjælpe til med?

1960'ERNE

Mange unge mænd lader håret gro, og mange unge kvinder begynder at gå i lange bukser i stedet for i kjole.

Det syntes forældrene ikke altid om.

Klæder I jer anderledes end jeres forældre?

Kan jeres forældre også blive trætte af det tøj, I går i – eller af jeres frisure?

1961

Det bliver muligt for kvinder at beholde deres eget efternavn, når de bliver gift.

Før fik kvinder automatisk deres mands efternavn, når de blev gift. Først fra 1982 beholdt kvinder automatisk deres efternavn, når de blev gift.

Hedder I alle det samme i jeres familie?

Hvilket efternavn har du? Spørg dine forældre om, hvordan de har besluttet, hvad dit efternavn skal være.

1962

Kvinder får mulighed for at blive soldater i forsvaret.

Alle unge mænd havde pligt til at være soldater. Det er stadig frivilligt, om unge kvinder vil ind til militæret, mens de unge mænd skal.

Hvad synes I om det? Vil I være soldater, når I bliver gamle nok? Hvorfor/hvorfor ikke?

1964

Der vedtages en lov om, at staten skal oprette vuggestuer, børnehaver og fritidshjem.

Da mange flere kvinder begyndte at arbejde uden for hjemmet, fik man brug for institutioner, der kunne passe børnene, mens forældrene var på arbejde. Man mente også, at det var godt for børnenes udvikling, at de blev passet af personer, der var uddannet til det.

I dag går næsten alle børn i institution, før de skal i skole.

Er der nogen af jer, der ikke har gået i institution, før I kom i skole? Hvis ja: Hvordan blev I så passet?

Hvad syntes I om at gå I børnehave? Hvorfor?

1970'ERNE

Nogle mænd og kvinder begynder at klæde sig i det samme tøj – unisex-tøj, beregnet til begge køn.

Har du noget tøj, som er unisex? Har dine forældre noget tøj, som er unisex?

Der er normer for køn og tøj. Hvordan er reaktionerne, hvis en kvinde tager noget typisk 'mandetøj' på, for eksempel et jakkesæt, eller hvis en mand tager noget typisk 'kvindetøj' på, fx en kjole? Er der forskel på reaktionerne, alt efter om det er en kvinde eller mand, som bryder normerne for køn og tøj?

1970'ERNE

Kvinderne begynder at sætte spørgsmålstegn ved, om det er dem, som skal stå for alt det huslige arbejde.

De ønskede, at mændene skulle hjælpe mere til derhjemme. Kvinderne lavede demonstrationer og skrev debatindlæg. På den måde fik de sat en debat i gang om kønsrollerne.

Hvem laver husarbejdet hjemme hos jer? Hvordan er opgaverne fordelt?

1970'ERNE

Familielivet forandres.

Det blev mere almindeligt med familier med kun én voksen og børn. Det blev også normalt at bo i et kollektiv, hvor mange enkeltpersoner og par boede sammen. Familien med far, mor og børn blev dermed ikke den eneste måde at leve på.

Hvordan ser jeres familie ud?

Har I prøvet at bo sammen med andre end dem, I bor sammen med nu?

Hvordan forestiller I jer, at jeres egen familie skal være, når I bliver voksne?

1975

Nu skal både piger og drenge have sløjd, håndarbejde og hjemkundskab i skolen.

Indtil dette år var sløjd kun for drenge, mens piger i stedet havde håndarbejde og hjemkundskab.

Synes du, at nogle fag er mere velegnede til det ene køn end til det andet? Hvorfor/hvorfor ikke?

Er der i dag noget, som drenge især bør lære, og noget, som piger især bør lære? Eller skal alle kunne det samme?

1976

Folketinget vedtager en lov om lige løn til mænd og kvinder for samme arbejde.

Det blev hermed forbudt at give kvinder mindre i løn, hvis de lavede samme arbejde som mænd.

Tjener jeres forældre nogenlunde lige meget? Hvis nej: Hvem tjener mest – og hvorfor? Hvilken betydning kan det have for samfundet, at der stadig er forskel på, hvor meget mænd og kvinder normalt tjener?

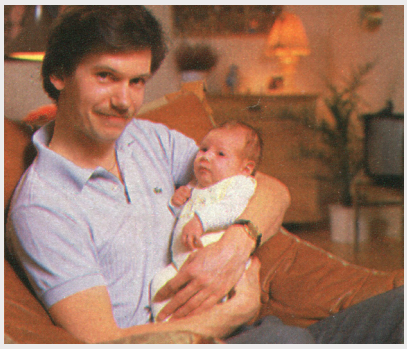

1984

Mænd får mulighed for at tage barsel.

Spørg dine forældre, hvem der tog mest barsel, da du (og dine søskende, hvis du har nogen) blev født?

Hvem synes I skal passe børnene, mens de er små?

1993

Danmark får sin første kvindelige økonomiminister.

Hvorfor mon der gik så lang tid, før vi fik en kvinde på denne post?

Kan I komme i tanke om andre områder, hvor man synes, at det ene køn er mere naturligt end det andet? Hvorfor er det mon sådan?

1999

Danmark får sin første ligestillingsminister.

Ligestillingsministeren skulle arbejde på at sikre mere ligestilling mellem kønnene.

Er det stadigvæk nødvendigt med en sådan minister? Hvorfor/hvorfor ikke?

2010'ERNE

Antallet af regnbuefamilier bliver fordoblet.

Regnbuefamilier kan for eksempel være familier med børn, hvor forældrene er af samme køn, eller hvor der er flere end to forældre. Der kan også være personer i en regnbuefamilie, der ikke lever som deres biologiske køn eller som har skiftet køn. I dag er der cirka 1500 regnbuefamilier i Danmark.

Kender I børn, der lever i regnbue-familier? Hvis ja, hvem bor sammen der?

Hvorfor mon det først er i de senere år, at det er blevet almindeligt med regnbuefamilier?

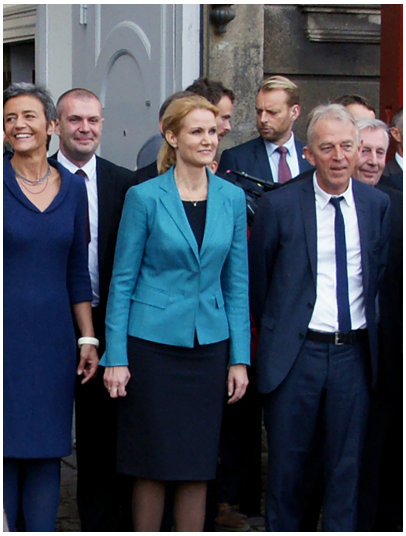

2011

Den første kvinde bliver valgt som statsminister i Danmark.

Hun hedder Helle Thorning-Schmidt.

Har det betydning, om det er en kvinde eller en mand, som sidder på den øverste politiske post i Danmark? Hvorfor/hvorfor ikke?

2021

Folketinget vedtager en lov, som siger, at digital post fra det offentlige om børn (for eksempel beskeder om skolestart, børnehavestart og tandlægebesøg) nu skal sendes til begge forældre.

Før var det ofte kun moren, der modtog beskederne.

Hvad synes I om sådan en lov?

Hvem har styr på børnenes aftaler hos jer? Hvem har kontakten til skolen?

Hvem tager dig med til tandlæge og læge?

Billeder på tidslinjen:

1. *Forside på et kvindeblad fra 1920'erne.*
2. *Dukke fra 1950'erne.*
3. *Drenge i skole – omkring 1925.*
4. *Drengeklasse - omkring 1910.*
5. *Reklame fra 1950'erne.*
6. *Barbiedukke fra 1959.*
7. *Musikgruppen The Beatles, som inspirerede mange drenge til at få langt hår.*
8. *Brudepar fra 1960'erne.*
9. *Pædagog med barn – omkring 1975.*
10. *Kvinder demonstrerer for ligestilling – 1975.*
11. *Sløjdundervisning for drenge – fra 1960'erne.*
12. *Mand på barsel – 1985.*
13. *Mennesker og regnbueflag fra en Pride-Parade, som er en begivenhed, der hylder mangfoldighed inden for køn og seksualitet.*
14. *Danmarks første kvindelige statsminister – Helle Thorning-Schmidt – med sine ministre.*

LAV ET INTERVIEW MED DINE FORÆLDRE ELLER BEDSTEFORÆLDRE

Interviewet skal handle om, hvordan normerne for piger og drenge var, dengang de var børn, og om hvordan disse normer har ændret sig gennem deres liv.

SÅDAN GØR DU

1. Udvælg den person, som du gerne vil interviewe, og lav en aftale med vedkommende om, hvor og hvornår interviewet skal afholdes.
2. Forbered dit interview ved at skrive en række spørgsmål ned, som du gerne vil stille personen. Du kan benytte spørgsmålene nedenfor eller lave dine egne.
3. Interview personen. Du kan optage interviewet på mobiltelefon eller tage notater undervejs. Husk at notere, hvornår personen er født.
4. Brug tidslinjen som inspiration til interviewet: Vis tidslinjen til den person, du interviewer. Måske det vækker minder.
5. Spørg, om du må tage et billede af personen. Det kan også være, at du må låne billeder, som viser personen som barn eller ung.
6. Skriv dit interview om til en tekst, som fortæller om personens erindringer om køn og kønsroller gennem livet. Du kan vælge at fremhæve nogle citater, som du synes er særlig vigtige. Eller måske fortælle om én særlig begivenhed i personens liv, som handler om køn og kønsroller.
7. Skriv din tekst, og sæt dine billeder af personen på et A3-ark. Husk at skrive, hvilket år personen er født.
8. Hæng dit A3-ark op i klassen sammen med de andres interviews. Præsentér dit interview for dine klassekammerater, og tal sammen om, hvorvidt jeres interviews viser en udvikling i synet på køn og kønsroller.

FORSLAG TIL SPØRGSMÅL

- Hvordan så din familie ud? Havde du søskende? Hvis ja – hvor mange? Lignede din familie de familier, dine skolekammerater havde?
- Hvad legede børn med, da du var lille? Var der forskel på det legetøj, piger og drenge legede med?
- Var der forskel på det tøj, som piger og drenge gik i? Hvordan så de ud i tøjet, og hvad med frisuren? Var drenge og piger meget ens klædt på, eller så de meget forskellige ud?
- Var der særlige forventninger til, hvordan piger og drenge skulle opføre sig?
- Var der forskel på, hvad børn fik lov til, alt efter om de var piger eller drenge?
- Hvordan var opgavefordelingen i hjemmet? Havde pigerne og drengene de samme opgaver?
- Hvem bestemte i hjemmet? Hvem tjente pengene?
- Var der forskel på, hvilke fag pigerne og drengene havde i skolen? Var der forskel på, hvordan lærerne var over for piger og drenge?
- Hvilke ændringer i synet på køn og kønsroller oplever du som de største – i forhold til din barndom og din ungdom?
- Hvordan forestiller du dig, at køn og kønsroller kommer til at være i fremtiden?

FNs VERDENSMÅL OM LIGESTILLING

FN står for *Forenede Nationer* og er et samarbejde mellem 193 lande i verden. I FN er man blevet enige om 17 verdensmål, som alle lande skal opnå inden år 2030.

Nummer fem af de 17 verdensmål er *ligestilling mellem kønnene*. Her er særligt fokus på piger og kvinder. Det skyldes, at piger og kvinder verden over ikke har de samme rettigheder som drenge og mænd. I dele af verden giftes piger væk, imens de stadig er børn. Og mange steder får piger ikke lov til at komme i skole eller få en uddannelse.

Børnekonventionen, som du kan læse om i *Tema 1: Børns rettigheder*, handler også om ligestilling. I Børnekonventionens artikel nummer to står der: "Man må ikke diskriminere". Det handler blandt andet om, at alle børn er lige meget værd, uanset deres køn.

Selvom der er mange problemer for piger og kvinder ude i verden, som vi heldigvis ikke slås med herhjemme, så har vores køn stadig på mange måder en betydning.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Synes I, at det er vigtigt at kæmpe for en verden, hvor kønnene er ligestillet? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvordan kan man i Danmark i dag blive diskrimineret på grund af sit køn?

HVORDAN KAN I VÆRE MED TIL AT SKABE ET LIGESTILLET FÆLLESSKAB?

- Hvis ikke I allerede har det - hvordan kan I så være med til at skabe et fællesskab i klassen, hvor man kan udtrykke sit køn på mange måder? Og hvor der er ligestilling mellem kønnene?
- Hvad kan I gøre, hvad kan forældre gøre, og hvad kan skolen og jeres lærere gøre, for at I får et ligestillet og trygt fællesskab?

Skriv jeres overvejelser ned, og lav derefter en klassekontrakt.

TEMA 4

MOD

> Nogle gange
> må man gøre ting,
> også selv om det er
> farligt. Ellers er man
> ikke et menneske, men
> bare en lille lort

– fra bogen *Brødrene Løvehjerte*

Astrid Lindgren kæmpede for at ændre verden til et bedre sted for børn, dyr og natur. Ofte skrev hun breve til de mænd, som havde magten i et land. "*Hør engang min ærede bror...*", skrev hun blandt andet. Hun ville have dem til at træffe de rigtige beslutninger. Hun skrev også debatindlæg i aviser og stillede op til interviews.

Men hun følte ikke altid, at det var let. Heller ikke selvom hun var en verdensberømt forfatter. Ofte følte hun, at hun ikke var særlig modig.

Du kender sikkert også følelsen af, at modet svigter dig. Du tør ikke sige eller gøre det, du egentlig gerne ville. Sådan er det også i Astrid Lindgrens bøger. Her er historier om børn, som oplever, at modet svigter dem. Men der er også historier om børn, som er modige, eller som bliver nødt til at være modige, fordi de voksne ikke er det.

Dette tema handler om mod.

Du skal møde Ronja, som siger fra over for sin højtelskede far, da han gør noget, som hun ikke kan holde ud at se på. Og du skal møde Emil, der bliver nødt til være ekstra modig, da hans bedste ven Alfred er ved at dø.

Du skal også møde andre børns tanker om mod. Og du skal høre om modige børn, som kæmper for at forandre verden. Sammen med dine klassekammerater skal du vælge en sag, som I skal kæmpe for. I kan nemlig være med til at ændre verden med jeres handlinger, ord og mod.

Brødrene Løvehjerte i udstillingen #ingenlillelort.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvad er mod?
- Hvad gør dig modig?
- I hvilke situationer kan det være svært at være modig? Hvad kan gøre, at modet svigter dig?
- Se på citatet på side 86. Det stammer fra Astrid Lindgrens bog *Brødrene Løvehjerte*. Hvad tror I, der menes med citatet? Er I enige?

LUK ØJNENE OG TÆNK PÅ EN SITUATION, HVOR DU FØLTE DIG MODIG

- Hvad skete der, og hvorfor skulle du være modig? Hvordan føltes det?
- Fortæl hinanden jeres historier. Det kan være som en *walk and talk* med din sidemakker eller i grupper. Jeres lærer guider jer.

DA RONJA SAGDE FRA OVER FOR SIN FAR

Du skal nu læse et uddrag fra bogen *Ronja Røverdatter,* som Astrid Lindgren har skrevet. Ronja er en pige, som bor i en borg sammen med sin far, Mattis, og sin mor, Lovis. Her bor også en masse røvere, for Mattis er røverhøvding. Borgen, de bor i, bliver delt i to af et kraftigt lynnedslag. Det sker den nat, hvor Ronja bliver født. Kort efter flytter røverne over i den ene del af borgen og lader den anden del stå tom. Mellem de to borgdele er en dyb kløft, som røverne kalder for Helvedesgabet.

Senere flytter en anden røverhøvding, Borka, ind i den tomme del af borgen. Han har sin søn Birk og sin hustru Undis med sig – og også alle sine røvere. Mattis er rasende over, at Borka er flyttet ind i hans borg, for Borka og Mattis er fjender. Men Ronja og Birk er i al hemmelighed blevet gode venner.

> Ronja begyndte at løbe. Hun kunne minsandten trænge til at opleve noget, der var godt.
>
> Snart stod hun uden for stensalens lukkede dør og hørte Mattis le derinde. En voldsom, rungende latter, som varmede hende og fik al uro til at forsvinde. Og nu ville hun vide, hvad der fik ham til at le så hjerteligt.
>
> Ivrigt trådte hun ind i stensalen. Og så snart Mattis fik øje på hende, fór han hen og slog armene om hende. Han løftede hende højt op i luften og svingede rundt med hende, han var helt vild.
>
> "Min egen Ronja," råbte han, "du havde ret! Det er ikke nødvendigt med et blodbad. Nu ryger Borka ad hekkenfeldt til, hurtigere end han slipper sin første morgenprut, tro mig!"

"Hvordan det?" spurgte Ronja. Mattis pegede.

"Se der! Se, hvem jeg snuppede for et øjeblik siden med mine egne hænder!"

Stensalen var fuld af ophidsede røvere, som sprang rundt og teede sig, derfor så Ronja først ikke, hvad Mattis pegede på.

"Forstår du, kære Ronja, jeg siger bare til Borka: Vil du blive, eller skrubber du af? Vil du have din lille hugorm tilbage, eller vil du ikke?"

Så fik hun øje på Birk. I den fjerneste krog lå han, bundet på hænder og fødder med blod i panden og fortvivlede øjne, og rundt om ham sprang Mattisrøvere, som hujede og skreg:

"Nå, du lille Borkasøn, hvornår skal du hjem til far?"

Ronja udstødte et skrig, og raseriets tårer sprøjtede ud af hendes øjne.

"Det kan du ikke gøre!" skreg hun og hamrede løs på Mattis med knyttede næver, hvor hun kunne komme til. "Dit udyr, sådan kan du ikke gøre!"

Mattis lod hende glide ned på gulvet med et bump; nu var han færdig med at le. Og han blev grebet af et raseri, der gjorde ham ligbleg.

"Hvad er det, min datter siger, at jeg ikke kan gøre?" spurgte han truende.

"Det skal jeg sige dig," skreg Ronja. "Røve kan du gøre, penge og ting og alt det ragelse, du vil, men mennesker kan du ikke røve, for så vil jeg ikke være din datter mere."

"Hvem har talt om mennesker," sagde Mattis, og hans stemme var ikke til at kende igen. "Jeg har fanget en hugorm, en lus, en lille tyvehund og skal langt om længe få renset ud i min fædrene borg. Så kan du være min datter eller ej, som du selv vil."

"Jeg hader dig!" skreg Ronja.

Nu kom Skalde-Per og lagde sig imellem, for nu var han bange. Aldrig havde han set Mattis med sådan et forstenet og uhyggeligt ansigt, og det skræmte ham.

"Er det en måde at tale til sin far på," sagde Skalde-Per og tog Ronja i armen. Men hun rev sig løs.

"Jeg hader dig!" skreg hun igen.

Mattis lod ikke til at høre hende. Det var, som om hun ikke eksisterede for ham længere.

"Fjosok," sagde han med samme forfærdelige stemme, "gå op til Helvedesgabet og send bud til Borka om, at jeg vil se ham, så snart solen står op i morgen. Det er klogest af ham at komme, sig det!"

Lovis stod tavs og hørte på. Hun rynkede panden, men sagde ikke noget. Til sidst gik hun hen og kiggede på Birk. Da hun så såret i hans pande, hentede hun sit lerkrus med lægende urtesaft og ville vaske ham, men så brølede Mattis:

"Rør ikke ved den hugorm!"

"Hugorm eller ej," sagde Lovis. "Det sår skal vaskes!"

Nu kom Mattis. Han greb fat i hende og slyngede hende tværs over gulvet. Havde Knotas ikke grebet hende, var hun røget lige ind i en sengestolpe.

Men sådan behandlede ingen ustraffet Lovis. Og da Mattis ikke var inden for rækkevidde, langede hun Knotte en, så det sang. Det var den tak, han fik, for at have reddet hende fra at støde ind i sengestolpen.

"Ud, alle I mandfolk," skreg Lovis. "Skrub ad hekkenfeldt til med jer, for I laver alligevel aldrig andet end djævelskab. Hører du, Mattis, ud med dig!"

Mattis sendte hende et sort blik. Det kunne have skræmt hvem som helst, men ikke Lovis. Hun stod med korslagte arme og så ham marchere ud af stensalen fulgt af alle sine røvere. Men slængt op over hans skulder lå Birk med det kobberfarvede hår hængende ned over øjnene.

"Jeg hader dig, Mattis!" skreg Ronja, inden den tunge dør faldt i bag ham.

Mattis lå ikke i sin seng ved siden af Lovis den nat, og hvor han sov, vidste hun ikke.

"Det er jeg også ligeglad med," sagde hun. "Nu kan jeg ligge her både på langs og på tværs."

Men sove kunne hun ikke. For hun hørte sit barns fortvivlede gråd, og barnet ville ikke lade hende komme nær med nogen trøst. Dette var en nat, som Ronja måtte igennem alene. Hun lå længe vågen og hadede sin far, så hjertet krympede sig i brystet på hende. Men det var svært at hade nogen, som man alle livets dage har elsket så højt. Derfor var det for Ronja den tungeste af alle tunge nætter.

Til sidst faldt hun i søvn, men vågnede med et sæt, så snart det begyndte at lysne. Om lidt stod solen op, og så måtte hun være ved Helvedesgabet og se, hvad der skete der. Lovis forsøgte at holde hende tilbage, men Ronja lod sig ikke standse. Hun gik, og Lovis fulgte tavs efter hende.

Og der stod de nu som en gang før på hver sin side af Helvedesgabet, Mattis og Borka med deres røvere. Også Undis var der, og Ronja hørte hendes skrig og forbandelser på lang afstand. Det var Mattis, hun forbandede, så det slog gnister. Men Mattis lod sig ikke overfuse på den måde ret længe.

"Kan du få din kvinde til at tie, Borka," sagde han. "Det ville være godt,

hvis du hørte, hvad jeg har at sige."

Ronja havde stillet sig lige bag ved ham, for at han ikke skulle se hende. Selv så og hørte hun mere, end hun kunne holde ud. Ved siden af Mattis stod Birk. Han var ikke bundet på hænder og fødder mere, men han havde et reb om halsen, og det reb holdt Mattis i sin hånd, som om han holdt en hund i snor.

"Du er en hård mand, Mattis," sagde Borka. "Og en ussel mand. At du vil have mig væk herfra, det kan jeg forstå. Men at du forgriber dig på mit barn for at få din vilje, det er usselt!"

"Jeg har ikke bedt om at høre din mening," sagde Mattis. "Det, jeg vil vide, er, hvornår du har tænkt dig at skrubbe af!"

Borka tav, så forbitret at ordene sad fast i halsen på ham. Længe stod han sådan, men til sidst sagde han:

"Først må jeg finde et sted, hvor vi uden fare kan slå os ned. Og det kan blive vanskeligt. Men hvis du giver mig min søn tilbage, så har du mit ord på, at vi er væk, inden sommeren er forbi."

"Godt," sagde Mattis. "Og så har du mit ord på, at du får din søn tilbage, inden sommeren er forbi."

"Jeg mente, at jeg vil have ham nu," sagde Borka.

"Og jeg mente, at det får du ikke," sagde Mattis. "Men vi har fangehuller i Mattisborgen. Han skal ikke mangle tag over hovedet, lad det være dig en trøst, hvis det skulle gå hen og blive en regnfuld sommer."

Ronja græd lydløst. Så grusomt havde hendes far udtænkt det, Borka skulle ud nu straks, "hurtigere end han slipper sin første morgenprut", - det var jo sådan, Mattis havde sagt. Ellers skulle Birk sidde indespærret i et fangehul, lige til sommeren var forbi. Men så længe kunne han ikke overleve der, det vidste Ronja. Han ville dø, og hun ville ikke have nogen bror mere.

En far, hun kunne elske, ville hun heller ikke have mere. Det gjorde så ondt. Hun ville straffe Mattis for det, og for at hun ikke kunne være hans datter længere, åh hvor hun ønskede, at han skulle lide, som hun selv led, og hvor brændende ønskede hun ikke, at hun kunne ødelægge alt for ham og sætte en stopper for det, han havde planlagt!

Og pludselig vidste hun det. Vidste, hvad hun skulle gøre. En gang før, for længe siden, havde hun jo gjort det, og også dengang i raseri, men ikke i den grad ude af sig selv, som hun var nu. Næsten som i vildelse tog hun tilløb og fløj over Helvedesgabet. Mattis så hende midt i springet, og et skrig steg op fra hans hals. Det var et skrig, som vilde dyr udstøder i dødsangst, og blodet frøs til is i hans røveres årer, for noget værre havde de aldrig hørt. Og så så de Ronja, deres Ronja, på den anden side af afgrunden, hos fjenden. Noget værre kunne ikke være sket, og heller ikke noget så ubegribeligt.

Ubegribeligt var det også for Borkarøverne. De stirrede på Ronja, som

om en skovheks uventet havde slået sig ned i deres midte.

Borka var lige så forbløffet, men han fattede sig hurtigt. Noget var sket, som ændrede alt, så meget forstod han. Her kom Mattis' skovheks af en datter og hjalp ham ud af kniben. Hvorfor hun gjorde noget så vanvittigt, det begreb han ikke, men han skyndte sig at lægge et reb om hendes hals, og han lo lydløst, mens han gjorde det.

Så råbte han til Mattis:

"Vi har også fangehuller under borgen på denne side. Din datter skal heller ikke mangle tag over hovedet, hvis det skulle blive en regnfuld sommer. Lad det være dig en trøst, Mattis!"

Men der fandtes ingen trøst for Mattis. Som en anskudt bjørn stod han der og rokkede med sin tunge krop som for at lindre en ulidelig smerte. Ronja græd ved synet af ham. Han havde sluppet rebet, som holdt Birk fast, men Birk blev stående, bleg og sønderknust, og så tværs over Helvedesgabet på Ronja, og hvor hun dog græd.

Nu kom Undis hen og gav hende et puf.

"Ja, græd du bare! Det ville jeg også gøre, hvis jeg havde sådan et udyr til far!"

Men Borka bad Undis skrubbe ad hekkenfeldt til. Det her skulle hun ikke blande sig i, sagde han.

Ronja havde selv kaldt Mattis et udyr, alligevel ønskede hun nu, at hun kunne have trøstet ham, for det hun havde gjort imod ham, og som fik ham til at lide så forfærdeligt.

Lovis ville også hjælpe ham, som altid når han var i nød. Nu stod hun ved hans side, men han lagde ikke engang mærke til det. Ingenting lagde han mærke til. I dette øjeblik var han alene i verden.

Nu råbte Borka til ham:

"Hør nu, Mattis, giver du mig min søn tilbage eller ej?"

Men Mattis stod bare der og rokkede og svarede ikke.

Så brølede Borka:

"Vil du give mig min søn tilbage, eller vil du ikke?"

Endelig vågnede Mattis op.

"Selvfølgelig vil jeg det," sagde han ligegyldigt. "Hvornår du vil."

"Og det vil jeg nu," sagde Borka. "Ikke når sommeren er forbi, men nu!"

Mattis nikkede.

"Hvornår du vil, har jeg sagt."

Det var, som om det ikke længere kom ham ved. Men Borka sagde med et grin:

"Og i samme øjeblik får du dit barn tilbage. En byttehandel er en byttehandel, den slags har du jo forstand på, din skurk!"

"Jeg har ikke noget barn," sagde Mattis.

Borkas glade grin forsvandt.

"Hvad mener du med det? Er det noget nyt djævelskab, du har fundet på?"

"Kom og hent din søn," sagde Mattis. "Men mig kan du ikke give noget barn tilbage. For jeg har ikke noget."

"Men det har jeg!" råbte Lovis med en stemme, så kragerne lettede fra murkronen. "Og det barn skal jeg have tilbage, har du forstået, Borka! Nu!"

Så stirrede hun stift på Mattis.

"Selv om barnets far er blevet mere splitterravende gal, end han har lov til at være!"

Mattis vendte sig om og gik sin vej med tunge skridt.

PRØV AT GENFORTÆLLE TEKSTEN SAMMEN MED DIN SIDEMAKKER

Hvad sker der? Del teksten op imellem jer, så I begge kommer til at fortælle.

TAL DEREFTER SAMMEN MED DIN SIDEMAKKER

- Hvad tænkte I på, da I havde læst teksten?
- Var der noget i teksten, I ikke forstod?
- Var der noget, I undrede jer over?
- Hvad gjorde størst indtryk?
- Hvad synes I om det, personerne gør?

Del derefter jeres tanker med resten af klassen.

I SKAL NU PÅ ET DETEKTIVARBEJDE. I SKAL SKYGGE EN AF PERSONERNE I TEKSTEN

Sådan gør I:

1. Del jer op i fire grupper. Hver gruppe skygger én af de fire personer: Ronja, Mattis, Lovis og Birk.
2. Læs teksten igen. Mens I læser teksten, skal I være opmærksomme på den person, I skal skygge. Hvad gør personen? Hvad føler personen? Hvordan udvikler personens sindsstemning sig?
3. Skriv stikord ned undervejs.

TAL DEREFTER SAMMEN I KLASSEN

- Hvilke følelser kommer til udtryk i teksten?
- Hvordan vil I beskrive forholdet mellem Mattis og Ronja? Hvordan udvikler deres forhold sig i løbet af teksten?
- Hvordan forholder Lovis sig til dette?
- Ronja er "ude af sig selv" af raseri. Hvad vil det sige?
- Hvorfor kan man blive ekstra modig, når man bliver edderrasende og ude af sig selv?

HVIS I SKULLE STILLE ET SPØRGSMÅL TIL RONJA – HVAD VILLE I SÅ SPØRGE HENDE OM?

- Find alle sammen på flere spørgsmål til Ronja.
- Find derefter en i klassen, som vil i *den varme stol* som Ronja. Personen skal forsøge at svare på klassens spørgsmål, sådan som Ronja i teksten ville gøre.
- Tal sammen om de spørgsmål, som kan være svære at svare på. Hvad tror I, at Ronja ville have svaret?
- Lav samme øvelse for Birk, Mattis og Lovis.

DU SKAL LAVE ØVELSEN *QUIZ OG BYT*

- Din lærer giver dig en seddel med et spørgsmål på.
- Gå rundt i klassen. Find en klassekammerat, som du kan stille dit spørgsmål til. Hør svaret, og hjælp din klassekammerat, hvis det er et svært spørgsmål.
- Bagefter stiller din klassekammerat sit spørgsmål, og du svarer. Så bytter I spørgsmål.
- Derefter finder du en ny klassekammerat, som du kan stille dit nye spørgsmål til.

MOD KAN VÆRE MANGE TING

Ronja udviser mod, da hun vælger at sige fra over for sin fars beslutning om at holde Birk fanget. Og da han ikke lytter, er hun igen modig: Hun springer over Helvedeskløften og lige i armene på fjenden: Borka-røverne.

Mod kan være mange ting.

Mod kan for eksempel være at springe ud fra den højeste vippe i svømmehallen. Eller at tage den vilde rutsjebane i Tivoli. Den slags mod, som har med kroppen at gøre, kan vi kalde for *fysisk mod*.

Mod kan også være, at du tør sige din mening højt, selvom de andre synes noget andet. Det kan vi kalde *det sociale mod*. Det kan for eksempel være at sige fra over for andre mennesker, som gør noget, du ikke bryder dig om, eller som du synes er forkert. Sige fra, selvom du risikerer at blive drillet eller lukket ude fra fællesskabet. Eller at du risikerer at gøre andre vrede eller kede af det, som Ronja gjorde, da hun sagde fra over for sin far og sårede ham dybt.

Rasmus fra bogen Rasmus på farten hviler sig i græsset med sin gode ven. Billedet er fra udstillingen #ingenlillelort.

Det kan også være modigt *ikke* at gøre noget. Hvis du for eksempel vælger at lade være med at drille en klassekammerat, selvom de andre elever gør det. Det kan også være modigt ikke at gå i det tøj, som er det mest populære. Eller at se anderledes ud eller at opføre sig anderledes end de andre i din klasse.

Hvad der føles som mod for nogle, kan føles som almindeligt for andre. Nogle synes for eksempel ikke, det er svært at stille sig op foran klassen og fremlægge en skoleopgave. For andre kræver det en masse mod.

Du skal nu læse et lille uddrag af Astrid Lindgrens *Rasmus på farten*. Den handler om børnehjemsdrengen Rasmus, som stikker af fra børnehjemmet for at finde sig en familie.

> Rasmus var bange for mange ting her i verden. Han var bange for at få prygl og bange for mennesker, han havde været bange for Høgen og bange for at komme i slagsmål med de store drenge på børnehjemmet og bange for, at lærerinden på skolen skulle synes dårligt om ham og straffe ham på en eller anden måde. Han var bange for at være alene i mørke, bange for ensomhed i det hele taget, bange, bange. Men han havde et kropsligt mod, som var fantastisk. Hvis det gjaldt om at klatre eller hoppe eller dykke ned i vandet, så var det fuldkommen ligegyldigt, hvor farligt det så ud. Hans magre drengekrop havde en forunderlig, helt overdrevet tiltro til sine egne evner, der fandtes ikke antydning af rædsel i ham.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Kender I til det, som fortælles om Rasmus – at man tør springe fra den højeste klippe, men kan være bange for mørke eller for, at andre ikke skal synes om en?
- Hvad er I bange for? Kan man være modig uden at være bange?

HVORDAN FØLES MOD?

- Luk øjnene og tænk på en episode, hvor du følte dig modig. Hvordan føltes det i kroppen? Og hvor i kroppen mærkede du det?
- Tænk derefter på en episode, hvor du følte, at modet svigtede dig. Hvordan føltes det i kroppen?
- Fortæl klassen om dine tanker.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Mod kan være ikke at gøre som alle andre, ikke at se ud som alle andre eller ikke at opføre sig som alle andre. Kan I komme med konkrete eksempler på dette fra jeres eget liv?
- Hvordan kan man være modig uden at vise det for andre?

DA ALFRED BLEV ALVORLIGT SYG

Du skal nu læse et uddrag af Astrid Lindgrens bog *Emil fra Lønneberg*. Bogen handler om Emil, som er en vild og stædig dreng. Han er også meget opfindsom. Men ofte ender hans ideer i ulykker. Eller *skarnsstreger*, som de voksne kalder dem. Derfor giver han sine forældre mange bekymringer.

Emil bor på gården Katholt. Den ligger i Lønneberg i Småland, som er et sted i Sverige. Her bor han sammen med sin far, mor og lillesøster Ida samt tjenestepigen Line og karlen Alfred. Ofte får de besøg af Tyttebær-Maja, som er en gammel kvinde, der hjælper til hos dem.

Historierne om Emil foregår i slutningen af 1800-tallet. Dengang havde man ingen biler. I stedet brugte man hestevogne. Der var heller ikke mange hospitaler, og det var ikke nemt at komme til lægen.

I teksten herunder er det vinter. En snestorm har lukket alle vejene. Alfred er blevet alvorligt syg. Han har været så uheldig at skære sig i fingeren, og nu er der kommet bakterier i såret. Det har udviklet sig til blodforgiftning, som er en meget alvorlig sygdom.

Alfred er Emils bedste ven.

> Der var koldt i karlekammeret, da Emil trådte ind. Alfred havde ikke tændt op. Han lå i sin slagbænk og ville ikke op. Noget at spise ville han heller ikke have. Han var ikke sulten, sagde han. Da blev Emil endnu mere bekymret. Hvis Alfred ikke var sulten, så var der noget alvorligt i vejen med ham.
>
> Emil lagde brænde i kakkelovnen og tændte op, og så løb han over og hentede sin mor. Hun kom, de kom for resten alle sammen, Emils far og Line og Tyttebær-Maja og lille Ida, for nu var de alle sammen bekymrede for Alfred.
>
> Stakkels Alfred, han lå bare der med lukkede øjne. Hed som en kakkelovn var han, og alligevel frøs han. De røde striber var krøbet langt op mod armhulen, det så væmmeligt ud.
>
> Tyttebær-Maja nikkede geskæftigt.
>
> "Når de når op til hjertet, de her striber, så er det slut, så dør han."
>
> "Vil du tie stille," sagde Emils mor, men så let gik det ikke med at lukke munden på Tyttebær-Maja. Hun vidste besked med mindst seks mennesker bare i Lønneberg sogn, som var døde af blodforgiftning, og hun remsede dem omhyggeligt op alle sammen.

"Men nu skal vi jo ikke opgive Alfred af den grund," sagde hun.

Hun mente, at det måske ville hjælpe, hvis man tog en tot af hans hår og en stump af hans skjorte og gravede det ned ved midnat nord for huset, og derefter fremsagde en god besværgelse, hun kunne en, sagde hun:

"Tvi og tvi, det der kommer fra satan, går tilbage til satan, så lad det ske, tvi og tvi!"

Men Emils far sagde, at det var rigeligt med den besværgelse, Alfred var kommet med, da han skar sig i tommelfingeren, og hvis der skulle graves noget ned nord for huset i det her vejr midt om natten, så måtte Tyttebær-Maja værsgo gøre det selv.

Tyttebær-Maja rystede ildevarslende på hovedet.

"Ja, ja, så må det jo gå, som det går, ok ok okke ok!"

Emil blev rasende.

"Hvad er det for noget kællingesnak! Alfred bliver snart rask, at du ved det!"

Så trak Tyttebær-Maja lidt i land.

"Ja, ja da, lille Emil, han bliver rask, vist bliver han rask!"

Og for en sikkerheds skyld klappede hun Alfred og bedyrede højlydt:

"Vist bliver du rask igen, Alfred, det ved jeg helt bestemt!"

Men så kiggede hun hen mod karlekammerdøren og mumlede for sig selv:

"Men én ting, jeg ikke begriber, det er, hvordan de skal få en kiste ind ad den smalle dør!"

Emil hørte det og begyndte at græde. Han trak ængsteligt sin far i jakken.

"Vi må have Alfred til doktoren i Mariannelund, som mor sagde."

Da kiggede Emils mor og far så underligt på hinanden. Der var absolut ingen mulighed for at komme til Mariannelund i dag, det vidste de, det var ganske enkelt uladesiggørligt, men det var svært at sige det rent ud til Emil, når han stod der og var så ked af det. Emils far og mor ville jo også på alle måder hjælpe Alfred, de vidste bare ikke, hvordan det skulle gå til, og

derfor vidste de heller ikke, hvad de skulle svare Emil. Emils far traskede ud af karlekammeret uden at mæle et ord. Men Emil gav sig ikke. Han fulgte sin far i hælene, hvor han gik og stod, og græd og bad og råbte og truede og sagde de frygteligste ting, og tænk, hans far blev ikke engang spor vred, men svarede bare helt stille:

"Det går ikke, Emil, det ved du godt!"

Line sad i køkkenet og tudede og snøftede, så det var en jammer.

"Og jeg som havde tænkt, at vi skulle giftes til foråret, ja, farvel til det, for nu er det ude med Alfred, og her sidder jeg med fire lagner og et helt dusin hånd-klæder, ja, det er kønt, er det!"

Til sidst forstod Emil, hvordan det forholdt sig. Der var ingen hjælp at få. Så gik han tilbage til karlekammeret. Han sad hos Alfred hele dagen, og det var den længste dag i Emils liv. Alfred lå der med lukkede øjne. Kun en gang imellem kiggede han op, og hver gang sagde han:

"Og der sidder du, Emil!"

Emil så sneen piske uden for vinduet, og han hadede den så glødende, at al sne i hele Lønneberg og hele Småland burde være smeltet ved det, men det var vist meningen, at verden skulle forgå i sne, tænkte Emil, siden det bare blev ved med at vælte ned.

Vinterdage er korte, selv om de synes lange for den, der sidder og venter, sådan som Emil gjorde. Snart skumrede det, snart ville det blive mørkt.

"Og der sidder du, Emil!" sagde Alfred en gang til, men han havde sværere ved at få ordene frem nu.

Emils mor kom med kødsuppe og fik Emil overtalt til at spise. Hun forsøgte også med Alfred, men han ville ikke. Så sukkede Emils mor og gik.

Da det blev sen aften, kom Line med besked om, at det var sengetid for Emil, ja, det var noget de troede!

"Jeg skal ligge her på gulvet ved siden af Alfred," sagde Emil. Og sådan blev det.

Han fandt en gammel madras og et hestedækken, mere behøvede han ikke at sove på. For resten kunne han ikke sove. Han kunne bare ligge vågen og se gløderne brænde ned i kakkelovnen og høre Alfreds vækkeur tikke, men også, hvor hurtigt Alfred trak vejret, og hvordan han ind imellem jamrede sig. Emil døsede vel hen af og til, men han vågnede hver gang igen med et voldsomt sæt. Så følte han en sorg så brændende, og som natten gik, følte han mere og mere, hvor forkert alting var, og at det snart ville være for sent, for evigt for sent, at gøre noget ved det.

Og så, da klokken var fire om morgenen, besluttede Emil, hvad han skulle gøre. Han skulle bringe Alfred til doktoren i Mariannelund, om så både han selv og Alfred skulle bukke under ved det.

"Du skal ikke ligge der i din seng og bare dø, Alfred, nej, det skal du ikke!"

Han sagde det ikke højt, han tænkte det bare, men åh, hvor han tænkte det! Og han tog straks fat. Det gjaldt om at komme af sted, inden nogen vågnede og standsede ham. En time havde han til sin rådighed, inden Line skulle op og malke, og på den time måtte det hele ordnes.

Ingen ved, hvordan Emil bar sig ad, og hvor meget han kæmpede i løbet af den time. Kurveslæden skulle ud ad vognporten, Lukas skulle ud af stalden og spændes for, og Alfred skulle ud af sengen og ud i slæden, det sidste var det sværeste. Han snublede, stakkels Alfred, og støttede sig tungt til Emil, og da det endelig var lykkedes ham at slæbe sig så langt som til slæden, faldt han hovedkuls om mellem fåreskindene og lå der, som om han allerede var død.

Emil stoppede skindene ned om ham, så kun næsetippen stak frem, så krøb han selv op på kuskesædet, han rykkede i tømmerne og hyppede på Lukas, nu skulle de af sted. Men Lukas drejede hovedet og så mistroisk på Emil. Det var jo det glade vanvid at begive sig af sted i al den sne, forstod Emil ikke det?

"Nu bliver det, som jeg bestemmer," sagde Emil, "men så er det op til dig, Lukas!"

Der blev allerede tændt lys inde i køkkenet, nu var Line vågen. Det var i sidste øjeblik, Emil med hest og slæde asede sig gennem Katholtleddet og gennem sne og blæst styrede ud på landevejen.

Uh, derude var uvejret over ham! Sneen piskede ham om ørerne og klæbede øjnene til, så han ingenting kunne se, og han ville i det mindste se vejen. Han tørrede sig over ansigtet med vanten, men han kunne stadig ikke se nogen vej, selv om han havde to vognlygter på slæden. Vejen var der ikke. Der var ikke andet end sne. Men Lukas havde taget turen til Mariannelund mange gange. Måske vidste han dybt inde i sin hestehukommelse, omtrent hvor vejen gik. Og sej og udholdende var han, Lukas, det var virkelig en hest at have med i sneen! Hvordan han nu end bar sig ad, så fik han slæden gennem driverne, langsomt gik det og med voldsomme ryk, hver gang slæden kørte fast, men fremad kom de et lille stykke ad gangen. Emil måtte af gang på gang for at hjælpe til med sneskovlen. Han var stærk som en lille okse, og han skovlede sne den nat, så han aldrig skulle glemme det.

"Man bliver så stærk, når man skal," forklarede han Lukas.

Og vist var Emil stærk, og vist gik det nogenlunde godt de første fem kilometer, men så blev det svært, ja, så blev det rigtig håbløst for Emil. Han var træt nu, skovlen føltes så tung, han magtede ikke at tage ordentlige kraftige tag med den mere. Han frøs, han havde sne i støvlerne, hans tæer og fingre smertede af kulde, og det gjorde ørerne også til trods for det uldne sjal, han havde bundet over luen, for at ørerne ikke skulle blæse af. Det var virkelig den rene elendighed alt sammen, og lidt efter lidt dalede modet hos Emil, tænk, hvis hans far havde ret, da han sagde: "Det går ikke, Emil, det ved du godt!"

Lukas begyndte også at tabe modet. Han havde sværere og sværere ved at trække slæden fri, når den kørte fast, og til sidst skete det, som Emil havde frygtet hele tiden. Slæden sank pludselig, og Emil forstod, at de var havnet i grøften.

Ja, i grøften var de, og der sad de fast. Det hjalp ikke, hvor meget Lukas end asede og trak, og at Emil skubbede bagpå, så han fik næseblod, slæden stod, hvor den stod.

Så blev Emil grebet af et voldsomt raseri, som han nogle gange gjorde, han blev så afsindigt rasende på sneen og slæden og grøften og hele skidtet, at han gik fra forstanden. Han udstødte et skrig, og det lød som selveste urskriget. Lukas blev skræmt, og det gjorde Alfred måske også, men ham var der tilsyneladende ikke liv i. Emil blev pludselig bange og gik i stå midt i sit skrig.

"Lever du endnu, Alfred?" spurgte han ængstelig.

"Næ, nu er jeg vist død," sagde Alfred med en hæs og mærkelig, gruopvækkende stemme. Og så sivede raseriet ud af Emil, og der var kun sorg tilbage i ham. Han følte sig så ensom. Til trods for, at Alfred lå der i slæden, var han helt alene og havde ingen, der kunne hjælpe ham. Nu vidste han ikke, hvad han skulle gøre. Han havde mest lyst til at lægge sig ned i sneen og bare sove fra det hele.

Men der lå en gård ved vejen et stykke væk. Det var den, Emil kaldte Pandekagegården. Der var lys i kostalden, så han pludselig, og et lille håb spirede i ham.

"Jeg går hen og henter hjælp, Alfred," sagde han. Men Alfred svarede ikke, og Emil gik. Han pløjede sig gennem de dybe driver, og da han trådte ind ad stalddøren, lignede han mest af alt en lille snemand.

Det var pandekagebonden selv, der var ude i kostalden, og han blev ikke så lidt forbavset, da han så Katholtknægten stå der ved døren, dækket af sne, næseblod og tårer, ja, Emil græd nu, han kunne ikke andet, og han vidste, at der skulle meget til for at få pandekagebonden ud i sneen. Han var ganske rigtigt vrangvillig, pandekagebonden, men han var jo godt klar over, at han var nødt til det, og han kom med hest og reb og sager og fik slæden op af grøften, selv om han mumlede arrigt hele tiden.

Havde pandekagebonden nu haft lidt skam i livet, så havde han vel forsøgt at hjælpe Emil videre til Mariannelund, men det gjorde han ikke. Emil og Lukas måtte fortsætte deres trøstesløse, slidsomme færd gennem snedriverne, så godt de kunne. Og de kunne jo ikke ret meget nu. De forsøgte skam begge to, men de var så trætte, det gik så ynkeligt langsomt, og til sidst måtte Emil give op. Han kunne ikke mere. Han kunne ikke engang løfte sneskovlen.

"Jeg kan ikke mere, Alfred," sagde han og græd. Der var kun et par kilometer tilbage til Mariannelund nu, og det var forfærdeligt at måtte give op, når de var så tæt på.

Fra Alfred hørtes ikke en lyd. Han var nok død, troede Emil. Lukas stod med bøjet hoved og så ud, som om han skammede sig. Han kunne heller ikke mere.

Emil satte sig på kuskesædet, og der blev han siddende. Han græd stille, sneen dalede ned over ham, og han rørte sig ikke. Det var forbi nu med alting, og det kunne sne så meget det ville, han var ligeglad.

Han lukkede øjnene, han ville sove. Han kunne sidde der på kuskesædet og sove under al sneen, det ville være så dejligt, syntes han.

Men i virkeligheden var der ingen sne og ingen vinter. Når det kom til stykket, var det jo sommer, mærkede han, for han og Alfred var nede ved Katholtsøen og badede. Og Alfred ville lære Emil at svømme, dumme Alfred, vidste han ikke, at Emil allerede kunne! Alfred havde jo selv lært ham det for flere år siden, havde han glemt det? Emil måtte vise ham, hvor god han var til det. Og så svømmede og svømmede og svømmede de sammen, længere og længere ud i søen, og der var så vidunderligt i vandet, og Emil sagde: "Dig og mig, Alfred!" Og han ventede på, at Alfred skulle svare, som han plejede: "Ja, dig og mig, Emil, det skulle jeg mene." Men i stedet lød der bjældeklang, og det var forkert. Der skulle ikke være bjældeklang, når man badede!

Emil rev sig ud af sin drøm og fik med besvær øjnene op. Og så så han sneploven! Der kom en sneplov kørende midt i snefoget, ja, minsandten en sneplov fra Mariannelund var det, der kom imod ham. Og ham der kørte, stirrede på Emil, som om han havde set et spøgelse, og ikke en totalt tilsneet dreng fra Katholt i Lønneberg.

"Er der ryddet helt ind til Mariannelund?" spurgte Emil ivrigt.

"Ja," sagde ham, der kørte. "Hvis du skynder dig. Om en halv time er det nok den samme elendighed igen."

Men en halv time var nok for Emil.

Der var stuvende fuldt af mennesker i doktorens venteværelse, da Emil kom farende ind. Doktoren stak netop hovedet ud fra sin konsultation for at se, hvem der stod for tur til at blive kureret. Men da skreg Emil, så det gav et sæt i dem alle sammen:

"Alfred ligger i slæden herude og dør!"

Doktoren var ikke nogen dumrian. Han fik i en fart et par af de mænd, der sad i venteværelset med ud, og de bar Alfred ind og lagde ham på doktorens operationsbord. Og da doktoren havde taget et hurtigt kig på Alfred, så råbte han:

"Gå hjem, alle jer derude! Nu har jeg andet at bestille!"

Emil havde troet, at Alfred ville blive rask, næsten i samme øjeblik han kom ind til doktoren, men da han nu så, at doktoren rystede på hovedet omtrent på samme måde som Tyttebær-Maja, så blev han bange. Tænk, hvis det alligevel var for sent, tænk, hvis der ikke var nogen redning for Alfred. Det gjorde så forfærdelig ondt i ham, når han tænkte på det, og med gråden i halsen bestormede han doktoren:

"Du må få min hest, hvis du gør ham rask ... også min gris, bare du gør ham rask, tror du, at du kan?"

Doktoren så på Emil med et langt blik.

"Jeg skal gøre, hvad jeg kan, men jeg lover ikke noget!"

Alfred lå der og viste overhovedet ingen livstegn. Men pludselig åbnede han øjnene og så forvirret på Emil.

"Og der er du, Emil," sagde han.

"Ja, her er Emil," sagde doktoren, "men nu er det bedst, at han går ud lidt, for nu skal jeg skære i dig, Alfred!"

Nu kunne man se på Alfreds øjne, at han blev bange, han var ikke vant til at være hos doktoren og blive skåret i.

"Jeg tror, han er lidt bange," sagde Emil. "Det er måske bedst, at jeg bliver hos ham."

Doktoren nikkede.

"Ja, når du har klaret at få ham hertil, så klarer du vel også det her."

Og Emil tog Alfreds raske hånd i sin og holdt den i et fast greb, mens doktoren skar i den anden. Alfred sagde ikke en lyd. Han hverken skreg eller græd. Det var kun Emil, der græd lidt, men ganske stille, så det ikke kunne høres.

Emil kom ikke hjem med Alfred før dagen før juleaften. Da havde hele Lønneberg hørt om hans store bedrift, og alle jublede.

"Ham den lille Katholtknægt, ham har jeg nu altid så godt kunnet lide," sagde de alle sammen. "Jeg kan ikke forstå, hvorfor der altid er nogen, der skal beklage sig over ham! En lille skarnsstreg i ny og næ, det finder alle drenge vel på!"

Emil havde for resten et brev med hjem fra doktoren til sin far og mor, og der stod blandt andet:

"I har en dreng, I kan være stolte af." Og Emils mor skrev i det blå skrivehæfte: "Min gud, vor de trøster mit arme moderhjærte, som så ofte har fortvilet over Emil. Og jeg ska se tel, at di får de at vide runt om i sognet!"

I SKAL NU LAVE ET TALKSHOW, SOM HANDLER OM EMILS HELTEGERNING

De personer, som skal med i jeres talkshow, er Emil, Emils far, Emils mor, Line, Tyttebær-Maja, Alfred, pandekage-bonden og doktoren.

SÅDAN GØR I

1. Start med at finde på gode spørgsmål til personerne. I kan finde på dem i fællesskab eller arbejde i grupper.
2. Vælg derefter de elever, som skal være personerne. I skal også have en studievært, som stiller spørgsmålene. Resten af klassen er publikum i talkshowet. I har også mulighed for at stille spørgsmål undervejs.
3. Lav jeres talkshow som "live-talkshow", eller film det, så I kan se det efterfølgende i klassen.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- "Man bliver stærk, når man skal" står der i teksten. Har I også oplevet det?
- Emil er meget stædig. Det kan både være godt og mindre godt at være stædig. Hvornår oplever I stædighed som noget godt, og hvornår som noget dårligt?

ET ØNSKE OM EN FREDELIG VERDEN

Astrid Lindgren kæmpede for en verden uden krig og had. Hun havde nemlig oplevet 2. Verdenskrig. Her var flere af verdens lande i krig mod *det nazistiske styre* i Tyskland. Nazisterne mente, at hvide mennesker var de rigtige og vigtigste. Mange andre mennesker blev slået ihjel af nazisterne, blot fordi de havde en anden religion eller en anden hudfarve. Især *jøderne* blev forfulgt.

I Sverige, og også i Danmark, er der i dag mennesker, som mener, at folk fra fremmede kulturer ikke bør være i landet. Det var der også i 1990'erne. Nogle af disse mennesker kaldte sig for *nynazister* eller *skinheads*. I Sverige skabte de store problemer. De marcherede i gaderne, skabte uro og var voldelige mod mennesker med andre hudfarver eller kulturer. Det er stadig et problem i Sverige i dag.

For Astrid Lindgren var det ubegribeligt, at nazismen kunne vende tilbage. Folk må da have lært af 2. Verdenskrig, tænke hun. Nynazisterne gjorde hende dybt bekymret og meget bange.

Astrid Lindgren ville gøre noget. Derfor bad hun en avis om at interviewe hende. Hun ville fortælle om sin bekymring over nynazismen. Det var i 1991, og da var hun en gammel dame på 84 år.

Da der skulle tages billeder til artiklen, mødte Astrid Lindgren en af disse unge nynazister – en skinhead. Han hed Nicklas, og han var 18 år.

Nicklas genkendte Astrid Lindgren og sagde: "Jeg har læst alle dine bøger. Jeg synes vældig godt om dem".

Astrid Lindgren tog fat i Nicklas' seler og svarede: *"Du skal holde op med at være skinhead. Du skal ikke være her, det fører bare til ulykke. Du må ikke blive nazist, for så kan jeg jo ikke elske dig så meget, som jeg ellers ville kunne"*.

Det lovede Nicklas. Derefter stod de og talte lidt sammen.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Se på billedet. Synes I, at Astrid Lindgren var modig? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Har I oplevet at skulle fortælle et andet menneske, at det gør noget forkert? Hvordan var det?
- Hvordan kan man på en god måde fortælle mennesker, at deres handlinger er forkerte? Kom med eksempler.

DIN OG ANDRE BØRNS FORTÆLLINGER OM MOD

I udstillingen om Astrid Lindgren på museet KØN kan du læse andre børns fortællinger om mod. Fortællingerne er skrevet af børn i 6. klasse. Her ser du nogle af dem.

MEJSE

Der er ingen, der er modige hele tiden. Der er mange ting, der er modigt. Det er modigt at stoppe mobning, og det er modigt at bungy jumpe.

Hvis du trodser din frygt, er du modig, fordi mod handler om at skubbe grænser. Der er mange her i verden, der er modige, fx Greta Thunberg, fordi hun kæmper for klimaet, eller Sofie Linde, fordi hun taler om sexisme og krænkende ting, der er sket i hendes liv. Jeg har også selv oplevet at blive krænket, for eksempel da der var en mand, der tog mig på numsen i bussen.

Jeg synes det er godt, at der er så mange mennesker, der er modige. Jeg ville ønske, at jeg var lige så modig som dem, eller jeg turde sige min mening noget mere, men nu tror jeg bare, at jeg er kommet til et sted, hvor jeg har lært at respektere den jeg er, og at jeg ikke kan ændre på mig selv. Jeg ville ønske, at alle havde det godt med hvem de er, og hvordan de ser ud. Man behøver ikke gå i det samme tøj som alle andre. Det er modigt at være den man er og ikke blive påvirket af, hvad andre siger.

ROSA

Min far bliver smidt ud.
Jeg ser ham ikke.
Han skriver.
Jeg svarer ikke.

Mit navn er Rosa, jeg er 12 år, og jeg er modig.
Jeg brød kontakten til min far, da jeg var 11. Det var en hård, men meget sikker beslutning. Jeg vil ikke give min far skylden i min historie om mod, men jeg ved, at de valg, jeg har taget, har gjort mig til en stærkere person i dag.

Meningen for mig i at bryde kontakten med min far var, at det ville hjælpe mit helbred. Jeg synes, alle skal have en chance i livet, og jeg gav min far flere. Det fortryder jeg ikke, det, synes jeg, var rigtigt gjort.

Mod for mig er, at jeg kan stå op for mig selv og tage beslutninger, jeg ikke vil tage, men at jeg gør det alligevel. Mod for mig er at kunne skubbe mine grænser. Og at kunne udtrykke følelser er for mig også modigt. Næste gang du er i en situation, hvor du skal træffe et valg, du ikke vil, så tænk på, hvad der vil gavne dig mest i fremtiden. På hvad du ville og ikke ville fortryde. Det har gjort nogle af de beslutninger, jeg har skulle træffe, nemmere.

SAGAL ANNABELLA

Når man er modig, tør man gøre eller sige noget, der kan give problemer for én selv eller måske være farligt. I mine øjne er Billie Eilish modig.

Billie har været modig mange gange. Hun plejede næsten altid at gå i baggy tøj, men en dag blev et billede delt, hvor hun gik i shorts og en tank top.

Man kunne se hendes krop ret tydeligt, og folk skrev en masse lede kommentarer. Flere mennesker begyndte at lave tegninger af hende, hvor de på en nedladende måde gjorde hende meget større, end hun er. Der var vildt meget body shaming over det hele på internettet, men hun gik stadig i det, hun ville.

Lige pludselig skiftede hendes stil totalt, hun farvede sit hår blondt og gik i meget anderledes tøj. Hun kom også på forsiden af Vogue, og selvfølgelig ville folk ikke kun skrive positive kommentarer om, at hun ændrede sig. Og selvom man kan se hendes krop, og hun får negative kommentarer dagligt, har hun stadig det på, som hun vil og ændrer sig ikke efter andres mening. Det, synes jeg, er modigt, fordi lede kommentarer kan virkelig ændre ens syn på sig selv og få en til at ændre sig til en person, man ikke vil være.

KARL

Der er mange måder at være modig på. En af dem er at stå op for noget, man ikke synes er i orden. Mit eksempel er min oldefar Åge. Han var i lære som cykelsmed. Han demonstrerede for arbejdernes vilkår i 1938. Han gik med de røde faner i gaderne. Han var formand for DSU i Vinderup.

En søndag, da han gik med den røde fane, blev han opdaget af sin arbejdsgiver, og det blev arbejdsgiveren ikke glad for. En uge før havde posten ved en fejltagelse afleveret politisk materiale angående DSU ved Åges arbejdsplads, hvilket tilsammen endte med, at hans arbejdsgiver ville have, at Åge stoppede med at være formand for DSU, ellers ville han blive fyret.

Åge var nygift og skulle forsørge sin familie, og det kunne han ikke gøre uden arbejde. Det var ikke nemt at få arbejde i 30'erne. Der var ikke nok arbejde, og understøttelsen var lav. Men han endte med at holde fast i sine holdninger og blev fyret.

Dengang skulle man virkelig tænke sig om, før man kom op at skændes med sin chef, men Åge var modig. Han stod ved sine holdninger og principper og stillede sig frem, når noget var uretfærdigt. Selvom han blev fyret.

Det kalder jeg mod.

DANIEL

Da jeg var ca. 7 år gammel var mig og min familie i Etiopien. Jeg kunne mærke, jeg var meget spændt, jeg ville faktisk bare hjem, fordi det var skræmmende.
Vi var i Afrika for at holde ferie, men blandt andet også for at komme ned og se, hvor jeg boede fra jeg var 0 til 3 måneder. På børnehjemmet syntes jeg, jeg kendte lugten af tingene, selvom jeg kun var en lille baby, da jeg var der sidst.

Jeg følte, at jeg skulle kaste op, og alle mulige følelser var der. Det var en meget speciel oplevelse.

Der var over 50 babyer og 14 piger, der skulle tage sig af dem. Personalet sagde, de godt kunne huske mig, og så havde de faktisk også nogle billeder af mig, og jeg så, hvor jeg havde værelse, sov og fik mælk.

Jeg synes faktisk, det var fint nok at være dernede, vi fik jo en god rejse ud af det.
På samme rejse var vi også i Sydafrika, hvor vi var på safari og i alle mulige byer.

Jeg var glad for at kunne komme derned og se, hvor jeg kom fra. Jeg synes det var modigt, at jeg gjorde det.

DU SKAL NU SKRIVE DIN EGEN FORTÆLLING OM MOD

Sådan gør du:

1. Brainstorm i klassen om mod (hvis I ikke allerede har gjort det).
   - Hvad er mod?
   - Hvad gør dig modig?
   - Hvad kan gøre, at modet svigter dig? I hvilke situationer kan det være svært at være modig?

2. Luk øjnene og tænk på en situation, hvor du følte dig modig. Hvad gjorde du, som krævede dit mod? Hvordan føltes det?

   Det kan også være en situation, hvor du manglede mod. Hvad skete der? Og hvorfor svigtede modet dig? Hvordan føltes det?

   Gå rundt i klassen, og find en klassekammerat, som du kan fortælle din historie til. Hør også din klassekammerats historie.

3. Hvem er den modigste, du kender?

   Tænk på en person, som du synes er særlig modig.

   Fortæl derefter din sidemakker om den person, du har valgt. Hvad er det, der gør personen særlig modig?

4. Skriv din fortælling om mod.

   Du skal skrive en kort tekst på mellem 50 og 200 ord.

Du kan skrive om:

- Dine tanker om mod. Hvad er mod? Hvordan føles mod? Hvornår er man modig?
- En oplevelse, du har haft, hvor du har følt dig modig. Hvad gjorde du? Hvad skete der? Hvordan føltes det?
- En person, som du synes er særlig modig. Hvad er det, der gør, at denne person er særlig modig? Hvordan har personen betydning for dig?

Vælg et af de tre punkter, og skriv din tekst.

5. Lad din sidemakker læse din tekst, eller giv hinanden respons i grupper.

   Din lærer fortæller jer, hvordan I skal give hinanden respons.

6. Aflever din tekst til læreren, når du er tilfreds med den.

   Din lærer giver dig den endelige respons.

7. Lav de sidste tekstrettelser, og lav et flot layout til din tekst.

   Tal sammen i klassen, og beslut jer for et layout, som I alle benytter.

Ideer til layout:

- Skriv teksten med hvid tusch på sort karton.
- Eller lav layoutet på computeren, tag et billede af dig selv og sæt det ind sammen med teksten.
- Eller lav en skabelon, som alle benytter – for eksempel en rund form, så alles fortællinger har samme form.

8. Udstil jeres tekster.

Det kan I gøre i klassen, på skolebiblioteket eller måske på det lokale bibliotek.

NÅR BØRN KÆMPER FOR AT ÆNDRE VERDEN

I de to uddrag fra *Ronja Røverdatter* og *Emil fra Lønneberg* lytter de voksne ikke til Ronja og Emil. Børnene beslutter sig derfor for at tage sagen i egen hånd og gøre det, som de synes er nødvendigt.

Børn, unge og voksne verden over må også nogle gange tage sagen i egen hånd, når de oplever en uretfærdighed, eller at magthaverne ikke lytter. Det kalder man *civilcourage*. Det er et ord, som er lidt svært at sige. Men prøv – det lyder sådan her: Si-vil-ku-rasj.

Civilcourage handler om, at man har mod til at holde fast ved sin overbevisning. Det vil sige, at man har mod til at holde fast i det, som man mener er det rigtige. Det handler også om, at man handler på sin overbevisning. Det vil sige, at man forsøger at ændre det, man synes er forkert. Også selvom det kræver mod og kan have konsekvenser for en.

I dag er mange børn og unge bekymrede for klimaforandringer. Mange børn oplever, at de voksne ikke lytter til deres bekymringer. Et af disse børn er Greta Thunberg, en svensk skoleelev og klimaaktivist. En *klimaaktivist* er en, som kæmper for, at verdens lande skal forurene mindre og udlede mindre CO_2.

I 2018 blev Greta Thunberg verdenskendt, da hun besluttede sig for at strejke fra skolen. Hun ville fortælle politikerne, at de skulle gøre noget ved klimaforandringerne. Så hver fredag satte hun sig foran den svenske regeringsbygning i stedet for at gå i skole. Hun inspirerede andre børn verden over til at gøre det samme. Det blev til bevægelsen *Klimastrejke - Fridays for Future*.

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Har I oplevet klimastrejke på jeres skole? Hvad betyder ordene *Fridays for Future*?
- Se Greta Thunbergs tale ved FNs klimatopmøde 2018. I kan finde den på YouTube. Den er på engelsk. Jeres lærer kan hjælpe med oversættelsen.

TAL DEREFTER SAMMEN I KLASSEN

- Hvem har skylden for klimaforandringer ifølge Greta Thunberg? Og hvem ser hun som løsningen?
- Hvad synes I om hendes tale?
- Greta Thunberg er blevet et symbol på børn og unges kamp for klimaet. Har I nogen ideer til, hvordan børn og unge kan være med til at kæmpe for klimaet?

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvordan kan man blive engageret i en sag?
- Hvilke sager engagerer børn sig i?
- Har du været engageret i en sag? Hvis ja, i hvilken? Og hvad gjorde du?

GENLÆS UDDRAGENE FRA *RONJA RØVERDATTER* OG *EMIL FRA LØNNEBERG*, OG TAL SAMMEN OM

- Hvordan reagerer de voksne, når Ronja og Emil prøver at ændre de voksnes beslutninger?
- Hvad synes I om de voksnes måder at reagere på?
- Hvornår går det op for Ronja og Emil, at de må tage sagen i egen hånd?
- Hvordan tager Ronja og Emil sagen i egen hånd?
- Hvad synes I om deres handlinger?

TAL SAMMEN I KLASSEN

- Hvorfor er det vigtigt, at voksne lytter til børns meninger og bekymringer om verden omkring os?
- Har I oplevet, at voksne ikke hører efter jeres meninger om den slags problemstillinger? Hvis ja - hvordan var det, og hvad skete der?
- Hvorfor tror I, at voksne ikke altid lytter til børn?
- Hvordan kan I få voksne til at lytte til jer?

HVORDAN KAN I FÅ BESLUTNINGSTAGERE TIL AT LYTTE?

- Ved en demonstration? Ved at opsøge en lokal politiker? Ved at skrive et debat-indlæg? Ved at ringe til borgmesteren? Ved at tage sagen i egen hånd?
- Kom på flere ideer, og skriv dem op på en liste. Listen kan I benytte i opgaven herunder.
- Tal sammen om, hvad de enkelte ideer kræver af *mod* og *engagement*.

I SKAL NU VÆRE AKTIVISTER OG KÆMPE FOR EN SAG, SOM I BRÆNDER FOR

Sådan gør I:

1. Lav en brainstorm i klassen, hvor I skriver sager ned, som I synes, det er værd at kæmpe for.
2. Del jer ind i grupper, og vælg en af de sager, I har talt om i brainstormingen.
3. Gå i dybden med jeres sag:
   - Undersøg emnet og få mere viden – hvilke problemstillinger er der i jeres sag?
   - Tal sammen om: hvad vil I ændre? Hvorfor vil I ændre det? Hvordan vil I gøre det? I kan også tale sammen om, hvem I vil kontakte for at komme igennem med jeres sag.
4. Sæt jer et mål, og lav en tidsplan og en opgavefordeling.
5. Udfør jeres plan!
6. Tal sammen i klassen, efter I har udført jeres plan:
   - Hvad gik godt – hvad var svært?

(Inspiration til denne opgave er hentet fra UNICEF Danmark)

ASTRID LINDGREN-CITATER

"Giv børnene kærlighed, mere kærlighed og endnu mere kærlighed, så kommer den sunde fornuft af sig selv."
Fra debatindlæg om børns rettigheder i Husmodern, nr. 15., 1948.

"Hvis nogen spørger mig, hvad jeg husker fra barndommen, er mine første tanker ikke menneskene. Det er naturen."
Fra essayet "Jeg husker..." i Samuel August fra Sevedstorp og Hanna i Hult, af Astrid Lindgren, Gyldendal 1997.

"Det står vel ikke i Moseloven, at det er forbudt for gamle koner at klatre i træer?"
Fra tv-filmen Tuffa gumman, om Astrids veninde Elsa Olenius, 1979.

"Når der fældes så mange træer, bliver det jo ligefrem livsfarligt at leve".
Fra en artikel i avisen Tidningen Vi, 17. juni 1993.

"Hvis alle køer, kalve, grise og høns i hele landet, som er blevet berøvet deres 'menneskerettigheder', kunne [...] lave en slags dyrenes domstol [...], ville man høre en fortvivlet klagen overalt".
Fra "Min ko vill ha roligt", Astrid Lindgren og Kristina Forslund, Rában & Sjögren 1990.

"Det burde vedtages ved lov, at ethvert ungt menneske i 14-15-års alderen skulle tilbringe en nat hvilende op ad en ko".
Fra artikel i Dalademokraten, 25. maj 1978.

"Hør engang min ærede bror..."
Fra et brev skrevet af Astrid Lindgren til Nils Forsström, den 12.2.1976.

"Du skal holde op med at være skinhead. Du skal ikke være her, det fører bare til ulykke. Du må ikke blive nazist, for så kan jeg jo ikke elske dig så meget, som jeg ellers ville kunne".
Fra en artikel i avisen Expressen, 24. december 2014.

TEKSTER Tekstuddrag og bogcitater er hentet fra:

BOGEN OM PIPPI LANGSTRØMPE
Oversat fra svensk efter "Pippi Långstrump", "Pippi Långstrump går ombord" og "Pippi Långstrump i Söderhavet" af Kina Bodenhoff

Tekst© Saltkråkan AB/Astrid Lindgren, 1945, 1946 og 1948

Gyldendal, 9. udgave, 2007.

BRØDRENE LØVEHJERTE
Oversat fra svensk efter "Bröderna Lejonhjärta" af Kina Bodenhoff

Tekst© Saltkråkan AB/Astrid Lindgren, 1973

Gyldendal, 5. udgave, 2019.

RONJA RØVERDATTER
Oversat fra svensk efter "Ronja Röverdotter" af Kina Bodenhoff

Tekst© Saltkråkan AB/Astrid Lindgren, 1981

Gyldendal, 10. udgave, 2017.

BOGEN OM MADICKEN
Oversat fra svensk efter "Madicken" og "Madicken och Junibackens Pims" af Kina Bodenhoff

Tekst© Saltkråkan AB/Astrid Lindgren, 1960 og 1976

Gyldendal, 2. samlede udgave, 2019.

BOGEN OM EMIL FRA LØNNEBERG
Oversat fra svensk efter "Emil i Lönneberga", "Nya hyss av Emil i Lönneberga" og "Än lever Emil i Lönneberga" af Kina Bodenhoff

Tekst© Saltkråkan AB/Astrid Lindgren, 1963, 1966 og 1970

Gyldendal, 2. samlede udgave, 2019.

SAMUEL AUGUST FRA SEVEDSTORP OG HANNA I HULT
Tekst© Astrid Lindgren, 1975 og 1985

På dansk ved Knud Erik Pedersen

Gyldendal, 1997.

BOGEN OM BØRNENE I BULDERBY
Oversat fra svensk efter "Alla vi barn i Bullerbyn", "Mera om oss barn i Bullerbyn" og "Bara roligt i Bullerbyn" af Kina Bodenhoff

Tekst© Saltkråkan AB/Astrid Lindgren, 1947, 1949 og 1952

Gyldendal, 7. samlede udgave, 2020.

RASMUS PÅ FARTEN
Oversat fra svensk efter "Rasmus på luffen" af Kina Bodenhoff.

Tekst© Saltkråkan AB/Astrid Lindgren, 1956

Gyldendal, 5. udgave, 2020.

FOTOS OG ILLUSTRATIONER

SIDE 10 Foto: Per Kagrell/TT/Ritzau Scanpix

SIDE 12 Foto: KØN

SIDE 15 Foto: Kasper Heden

SIDE 18 Foto: Kasper Heden

SIDE 19 Foto øverst: Vimmerby kommuns bildarkiv
Foto nederst: KØN

SIDE 21 Illustration: © Design Ilon Wikland AB

SIDE 23 Foto: KØN

SIDE 24 Illustration: UNICEF

SIDE 27 Foto: Kasper Heden

SIDE 29 Foto: Kasper Heden

SIDE 30 Grafik: UNICEF

SIDE 31 Grafik: UNICEF

SIDE 33 Illustration: Ingrid Vang Nyman © The Astrid Lindgren Company

SIDE 39 Foto: Kasper Heden

SIDE 42 Foto: Beppe Arvidsson/TT/Ritzau Scanpix

SIDE 45 Foto: Pixabay

SIDE 46 Foto: Kasper Heden

SIDE 49 Foto: Anna Svenning

SIDE 51 Foto: Anna Svenning

SIDE 52 Foto: Anna Svenning

SIDE 53 Foto: Anna Svenning

SIDE 54 Foto: Pixabay

SIDE 56 Foto: Pixabay

SIDE 60 Illustration: Ingrid Vang Nyman © The Astrid Lindgren Company

SIDE 61 Foto: Reklame fra Ribe Jernstøberi, Bo Bedre 1961

SIDE 64 Illustration: Ingrid Vang Nyman © The Astrid Lindgren Company

SIDE 66 Foto øverst: Peer Pedersen/Ritzau Scanpix
Ilustration nederst: Ingrid Vang Nyman © The Astrid Lindgren Company

SIDE 67 Foto: Privateje/Saltkråkan

SIDE 68 Illustration: Christina Radaic, bragt i Berlingske 15. Marts 2014

SIDE 69 Fotos: Line Falck © Biblioteksmedier as

SIDE 70 Foto: www.vanish.dk

SIDE 71 Foto: KØN

SIDE 73 Foto: Privatfoto

SIDE 75 Alle fotos på siden er fra KØNs samling

SIDE 76 Alle fotos på siden er fra KØNs arkivmateriale og samling, bortset fra midterste foto (1970'erne): Peer Pedersen/Ritzau Scanpix og portrætfoto nederst tv: Privatfoto

SIDE 77 Alle fotos på siden er privatfotos

SIDE 78 Foto: Kasper Heden

SIDE 79-83 1: Foto: KØN. 2. Foto: KØN 3. Foto: KØN 4. Foto: Århus Stifts årbog 1974 5. Foto: KØN 6. Foto: Matell.com 7. Foto: Wiki Commons 8. Foto: KØN 9. Foto: KØN 10. Foto: KØN 11. Foto: KØN 12. Foto: Alt for Damerne, 1985 13. Foto: Pixabay 14. Foto: Mogens Egelund

SIDE 88 Foto: Kasper Heden

SIDE 90 Illustration: © Design Ilon Wikland AB

SIDE 93 Illustration: © Design Ilon Wikland AB

SIDE 96 Foto: Kasper Heden

SIDE 99 Illustration: Björn Berg © The Astrid Lindgren Company

SIDE 102 Illustration: Björn Berg © The Astrid Lindgren Company

SIDE 105 Foto: Jens Assur/TT/Ritzau Scanpix

SIDE 106 Foto: Kasper Heden

SIDE 107 Foto: Kasper Heden

SIDE 108 Foto: Kasper Heden

SIDE 109 Foto: Kasper Heden

SIDE 110 Foto: Kasper Heden

SIDE 112 Foto: Hanna Franzen/EPA/Ritzau Scanpix

SIDE 117 Foto øverst: Kasper Heden
Foto nederst: Anna Svenning

Hvis ophavsretten skulle være krænket, er det utilsigtet. Retmæssige dokumenterede krav vil blive honoreret efter de samme retningslinjer, som hvis der på forhånd var indhentet tilladelse.

Tak til 6.a fra Elise Smiths Skole for deres modige fortællinger.

OM UDSTILLINGEN #INGENLILLELORT

Udstillingen #ingenlillelort sætter fokus på Astrid Lindgrens samfundspolitiske engagement. Den fortæller om Astrid Lindgren som debattør, brevskriver, velgører, taler – og selvfølgelig: som forfatter.

UDSTILLINGEN ER SKABT I SAMARBEJDE MED ASTRID LINDGRENS NÄS, VIMMERBY SVERIGE
Udstillingen vises på museet KØN april 2021 – december 2022.

ASTRID LINDGREN (1907-2002) træder i 1976 som 68-årig ind på den samfundspolitiske scene, provokeret af datidens svenske skattepolitik. I den svenske avis Expressen skriver hun en historie om heksen Pomperipossa, som betaler 102% i skat. Med den følger en debat om magt og magtmisbrug. Sagen menes at bidrage til, at den socialdemokratiske regering taber valget senere samme år. 1976 bliver starten på en periode i Astrid Lindgrens liv, hvor forfatterskabet ofte må vige til fordel for hendes mærkesager. Hun bliver ved med at deltage i samfundsdebatten, til hun nærmer sig 90 år.

Astrid Lindgren giver dyrene en stemme og protesterer mod manglende dyrevelfærd. Hun kæmper mod kernekraft og for bevarelse af den svenske natur. Og som en rød tråd igennem hele hendes engagement finder man barnet, altid barnet. Hun taler om opdragelse uden brug af vold, hjælper flygtningebørn og sætter kærligt unge nynazister på plads.

Astrid Lindgren underordner sig hverken en bestemt kønsrolle eller et hierarki. Hun går skarpt og direkte til magtens mænd om det, hun synes er vigtigt. Gennem sine tekster og sine handlinger udvider hun synet på, hvad det er muligt at udrette – som kvinde eller mand, barn eller voksen. Astrid Lindgrens tekster og litterære figurer viser på mange forskellige måder hendes politiske engagement: Der er for eksempel Ronja, som risikerer alt for det, hun tror på, stærke, men søde Pippi, der forsvarer de svage, og Jonathan i *Brødrene Løvehjerte*, som kæmper mod ondskaben og trodser rædslen med ordene "Nogle gange må man gøre ting, også selv om det er farligt. Ellers er man ikke et menneske, men bare en lille lort".

Udstillingen viser eksempler på Astrid Lindgrens engagement i børn, dyr og natur: Fra hendes breve, artikler, taler, handlinger, interviews og udsagn. Her findes også lyttestationer med uddrag fra Astrid Lindgrens børnebøger. Man kan ligeledes finde hendes ungdomsbøger, som med et progressivt syn på køn og kønsroller var anderledes end det meste af datidens ungdomslitteratur.

I tre temarum kan publikum fordybe sig i faktorer, som er nødvendige for at få sin stemme hørt: *Mod, sprog* og *arenaer for den offentlige samtale*. Og udstillingen stiller spørgsmål som: Hvad er mod? Hvordan bliver man modig? Hvilken betydning har ord? Hvordan kæmper du for en sag?

Til udstillingen er knyttet undervisningsforløb og undervisningsmateriale med fokus på at styrke børns og unges bevidsthed om ligestilling, rettigheder og demokratisk deltagelse. Udstillingen formidler FNs Børnekonvention, ligesom FNs verdensmål for bæredygtig udvikling behandles både i undervisningsmateriale og events.

Politik är alldeles för viktigt för att överlämna till politiker.
Politics is way too important to hand over to politicians.

BRÆNDER DU FOR EN SAG? OPLEVER DU EN URETFÆRDIGHED, SOM DU GERNE VIL ÆNDRE? OG VED DU, HVORDAN DU NÅR UD MED DIT BUDSKAB?

DET VIDSTE ASTRID LINDGREN. NÅR HUN BLEV VRED OVER NOGET, SAGDE HUN SIN MENING HØJT. OG HUN FIK FOLK TIL AT LYTTE, SELVOM DET IKKE ALTID VAR LIGE NEMT.

Denne elevbog handler om Astrid Lindgrens aktivistiske virke. Bogen er inddelt i fire temaer: *Børnerettigheder, dyrene og naturen, køn og kønsroller* og *mod*.

Bogen er beregnet til 4.- 6. klasse i fagene dansk, natur/teknologi og sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab.